

VI FÖRSVARAR SVERIGE, LANDETS
INTRESSEN, VÅR FRIHET OCH RÄTT
ATT LEVA SOM VI SJÄLVA VÄLJER.

Försvarsmaktens årsredovisning 2016

FÖRSVARSMAKTENS ÅRSREDOVISNING 2016

Resultatredovisning,
resultat- och balansräkning,
anslagsredovisning,
finansieringsanalys samt noter

Denna årsredovisning publiceras även på Försvarmaktens hemsida (www.forsvarsmakten.se)

Försvarmaktens årsredovisning 2016. FM2016-17170:2 – Huvuddokument

Omslagsbild: Bezav Mahmod/Försvarmakten

(Plutonchef håller ordergivning inför landstigning och spaningsuppgift, AMF1, Stockholm)

Innehållsförteckning

Överbefälhavarens kommentarer	1
Försvarsmaktens organisation	2
Sammanfattning	9
Om redovisningen	11
Anslagsredovisning	13
Anslagens fördelning	15
Resultatredovisning	17
Operativ förmåga	17
Allmänt	17
Försvarsmaktens samlade operativa förmåga	17
Förmåga att genomföra nationella operationer	17
Förmåga att genomföra internationella operationer	18
Förmåga att stödja civil verksamhet	18
Förmåga att utveckla det militära försvaret	18
Utfall netto (kostnader och intäkter)	18
Insatser - nationellt och internationellt	20
Verksamhetens måluppfyllelse och bidrag till förmågeutveckling samt operativ effekt	20
Nationella insatser	20
Internationella insatser	22
Fredsfrämjande insatser	27
Verksamhetens bidrag till den operativa förmågan/effekter	27
Genomförd verksamhet	27
Stöd till samhället	29
Uppbyggnad av insatsorganisationen och beredskap	31
Verksamhetens bidrag till den operativa förmågan/effekter	31
Genomförd verksamhet och dess resultat	31
Övningsverksamhet	39
Personalförsörjning	45
Materielförsörjning	46
Utveckling	48
Verksamhetens bidrag till framtida förmågor/förmågeutveckling	48
Genomförd verksamhet och dess resultat	48
Övrig verksamhet	54
Genomförd verksamhet och dess resultat	54
Övrig resultatredovisning	56
Miljöredovisning	56

Vind och vågkraft.....	57
Generalläkarens tillsynsverksamhet.....	59
Flygsäkerhetsinspektörens tillsynsverksamhet.....	59
Säkerhetsinspektören verksamhet.....	59
Internationellt samarbete.....	60
Utveckling av det internationella samarbetet.....	60
NORDEFKO.....	60
Finland.....	60
USA.....	61
Danmark.....	61
Polen.....	62
Estland, Lettland och Litauen.....	62
Storbritannien.....	62
EU.....	62
Nato.....	62
Förenta Nationerna (FN).....	63
Samverkan inom internationell mäss- och konferensverksamhet.....	63
Reformer och verksamhetsförändringar i Försvarsmakten.....	64
FM 2025 Försvarsmaktens förändrings- och utvecklingsarbete.....	64
Stoltheten ökar och allt fler tycker det är viktigt med ett militärt försvar.....	65
Effektiviseringar inom försvarets materiel- och logistikförsörjning.....	67
Bakgrund.....	67
Genomförd verksamhet.....	67
Besparingar och omställningskostnader.....	68
Besparingar att omfördela till förbandsverksamheten.....	69
Övrig redovisning med återrapporteringskrav.....	70
Centrala kassan.....	70
Omlokalisering Järfälla Barkarby.....	70
Omlokalisering Örebro- och Värmlandsgruppen.....	71
Särskild återrapportering avseende SSR-verksamhet.....	71
Kosovo.....	72
East African Standby Force (EASF).....	72
NATO ANA Trust Fund.....	72
Ukraina.....	72
Georgien.....	72
Moldavien.....	72
Serbien.....	73
Bosnien - Hercegovina.....	73
Avgiftsfinansierad verksamhet.....	74

Finansiell redovisning.....	75
Sammanställning över väsentliga uppgifter (tkr).....	75
Resultaträkning.....	76
Balansräkning.....	77
Anslagsredovisning.....	79
Redovisning mot anslag (tkr).....	79
Redovisning mot inkomsttitel (tkr).....	79
Redovisning av beställningsbemyndigande (tkr).....	79
Finansiella villkor (tkr).....	80
Redovisning av utfall mot villkor i regleringsbrev och regeringsbeslut för 2016 (kr).....	80
Finansieringsanalys.....	83
Tilläggsupplysningar och noter.....	84
Redovisnings- och värderingsprinciper.....	84
Undantag från ekonomiadministrativa regelverket.....	85
Ledande befattningshavare i Försvarmakten.....	86
Ledamöter i Insynsrådet vid Försvarmakten.....	87
Noter till resultaträkningen.....	88
Noter till balansräkningen.....	91
Noter till anslagsredovisningen.....	98
Noter till finansieringsanalysen.....	100
Försvarmaktens interna styrning och kontroll.....	101
Bilagor.....	102
Sökregister återsrapporteringskrav.....	103
Överbefälhavarens intygande av myndighetens årsredovisning.....	104

Tabellförteckning

Tabell 1 Försvarsmaktens organisation	8
Tabell 2 Anslagsförbrukning samtliga anslag 2014-2016	13
Tabell 3 Anslagsförbrukning per verksamhet 2016.....	16
Tabell 4 Utfall netto - Verksamhetsindelad 2014-2016.....	18
Tabell 5 Utfall netto - Nationella insatser 2014-2016	21
Tabell 6 Pågående och avslutade internationella insatser avs. bidragets styrka enligt regleringsbrev 2016	23
Tabell 7 Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 6, anslagspost 1:2.1 och 1:2.2.....	25
Tabell 8 Utfall netto – Internationella insatser 2014-2016.....	26
Tabell 9 Pågående och avslutade fredsfrämjande insatser avs. bidragets styrka enligt regleringsbrev 2016	28
Tabell 10 Ekonomiskt utfall per insats utgiftsområde 5 anslag 1:2.....	28
Tabell 11 Utfall netto – Fredsfrämjande verksamhet 2014-2016.....	29
Tabell 12 Utfall netto - Stöd till samhället 2014-2016.....	30
Tabell 13 Utfall netto - Arméförband 2014-2016.....	32
Tabell 14 Gångtimmar per fartygstyp 2014-2016	33
Tabell 15 Utfall netto - Marinförband 2014-2016.....	33
Tabell 16 Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp 2014-2016.....	34
Tabell 17 Utfall netto - Flygvapenförband 2014-2016.....	35
Tabell 18 Utfall netto - Lednings- och underrättelseförband 2014-2016	36
Tabell 19 Utfall netto - Logistikförband 2014-2016	37
Tabell 20 Ålders- och könsfördelning på godkända elever som genomfört GU-F 2014-2016.....	38
Tabell 21 Utfall netto - Hemvärnet och de nationella skyddsstyrkorna 2014-2016	39
Tabell 22 Genomförda repetitionsutbildningar vpl 2016	40
Tabell 23 Betydande övningsverksamhet.....	44
Tabell 24 Verksamhetsutfall anslag 1:5 fördelat på FoT-områden, koncernstödsuppdrag samt studier m.m.	52
Tabell 25 Utfall netto - Forskning och utveckling 2014-2016	53
Tabell 26 Utfall netto - Materielutveckling 2014-2016.....	54
Tabell 27 Utfall netto - Övrig verksamhet 2014-2016	56
Tabell 28 Nettobesparing effektiviseringar inom försvarets materiel- och logistikförsörjning.....	68
Tabell 29 Besparingar omfördelade till förbandsverksamhet(.....	69
Tabell 30 Kostnader för den centrala kassan.....	70
Tabell 31 Regeringsbeslut avseende SSR verksamhet, ram samt utfall	71
Tabell 32 Avgiftsintäkter utöver 4 § avgiftsförordningen som redovisas mot anslag 2014-2016.....	74

Figurförteckning

Försvarsmaktens lokalisering av förband, skolor och centrum	3
Anslagsförbrukning/Andel 2016.....	15
Fördelning kontinuerligt anställda	46
Fördelning tidvis anställda	46
Vikten av ett militärt försvar	65
Övergripande förtroende för Försvarsmakten	66

Överbefälhavarens kommentarer

2016 har varit ett intensivt, turbulent men också resultatrikt år. Försvaretsmakten har arbetat hårt för att stärka den militära förmågan i en tid präglad av stora globala förändringar, betydande osäkerheter och ett fortsatt skärpt läge i vårt närområde. Ett år in i försvarsbeslutsperioden kan vi konstatera att viktiga steg har tagits för att öka tillgänglighet och beredskap i våra krigsförband. Vi har blivit en starkare och bättre rustad försvarsmakt.

Ett större antal beredskapskontroller har genomförts. Nationella och internationella övningar har prioriterats, såväl i krigsförband som inom respektive stridskraft och i större gemensamma övningar. Repetitionsutbildningar med pliktinkallad personal har visat att även en kort utbildningsperiod kan bidra till återtagen förmåga. Vi når inte rekryteringsmålen, men andelen rekryter som fullföljer den nya grundutbildningen har ökat, vilket innebär att fler kan krigsplaceras med rätt utbildning. Materielleveranser av bland annat personlig utrustning, kvalificerade vapen och modifiering av fartyg har bidragit till ökad tillgänglighet.

Fördjupade internationella samarbeten är en grundbult i arbetet med att öka den militära förmågan. Med Finland har vi skapat bättre förutsättningar för hur vi gemensamt kan använda våra militära resurser. Det bilaterala samarbetet med USA har utvecklats i samklang med den överenskommelse som tecknades av försvarsministrarna i juni. Inom *NORDEFCO* förtjänar etableringen av säker kommunikation och överenskommelsen om alternativa landningsplatser att lyftas fram.

På ett nationellt plan har vi stärkt samarbetet med andra myndigheter och aktörer. Tillsammans med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har arbetet med ett nytt totalförsvarskoncept utvecklats. Samtidigt har vi ökat våra nationella insatser, upprätthållit vår beredskap och insatser till stöd för samhället. Sveriges deltagande i internationella operationer i Mali, Irak, Afghanistan och på andra ställen har utgjort betydelsefulla, efterfrågade och högkvalitativa bidrag i svåra insatsmiljöer.

Därtill har Försvaretsmakten genom fördjupad försvarsplanering och ny militärstrategisk doktrin skapat en tydlig bild av hur vi ska använda våra förmågor på bästa sätt. Med det framåtblickande arbete som har inletts i perspektivstudien har vi lagt en god grund för den långsiktiga inriktningen av våra förmågor.

Försvaretsmakts anställda och frivilliga har med andra ord levererat det som förväntades av oss – och mer ändå. Den tidigarelagda etableringen på Gotland och återinförandet av markbaserad kustrobot är inte bara exempel på hur vi med egen kraft skapar möjligheter och vidtar de åtgärder som krävs; de utgör också prov på vad som kan åstadkommas med direkt gripbara förband och en inriktande doktrin.

Fortsatta krafttag kommer att krävas för att vi ska nå målsättningarna i slutet av perioden. Att säkerställa en hållbar personal- respektive materielförsörjning utgör alltså våra största utmaningar, liksom behovet av att öka förmågan till operationer med hela och sammansatta förband. Försvaretsmaktsövning Aurora 17 tillhör det kommande årets främsta milstolpar. Den kommer att ge viktiga besked om var vi står i vår förmågeutveckling och – inte minst – hur vi ska prioritera framöver.

Försvarsmaktens organisation

Försvarsmaktsledningen är Försvarsmaktens högsta chefer som har till uppgift att samordna Försvarsmaktens verksamhet och ge ÖB råd i betydelsefulla frågor.

Försvarsmaktens organisation består av organisationsenheter, och krigsförband inklusive hemvärnsförband där samtlig personal krigsplaceras.

Samtliga krigsförband, med undantag för hemvärnsförband, är inriktade mot såväl nationella som internationella uppgifter och ska efter riksdagsbeslut vara beredda att delta i militära operationer utanför Sveriges gränser. Enheter ur armé-, marin- och flygvapenförbanden är anmälda till internationella styrkeregister.

Arméförbandens huvuddel övas och tränas i brigadsystem. Kärnan i brigadsystemet utgörs av brigadledning samt mekaniserade och motoriserade bataljoner vilka understöds av artilleribataljoner, ingenjörbataljoner och luftvärnsbataljoner. Härutöver utgörs armén bland annat av jägarbataljonen, livbataljonen, lätta skyttebataljonen, underrättelsebataljonen, CBRN-kompaniet samt militärpolisbataljonen och säkerhetsbataljonen.

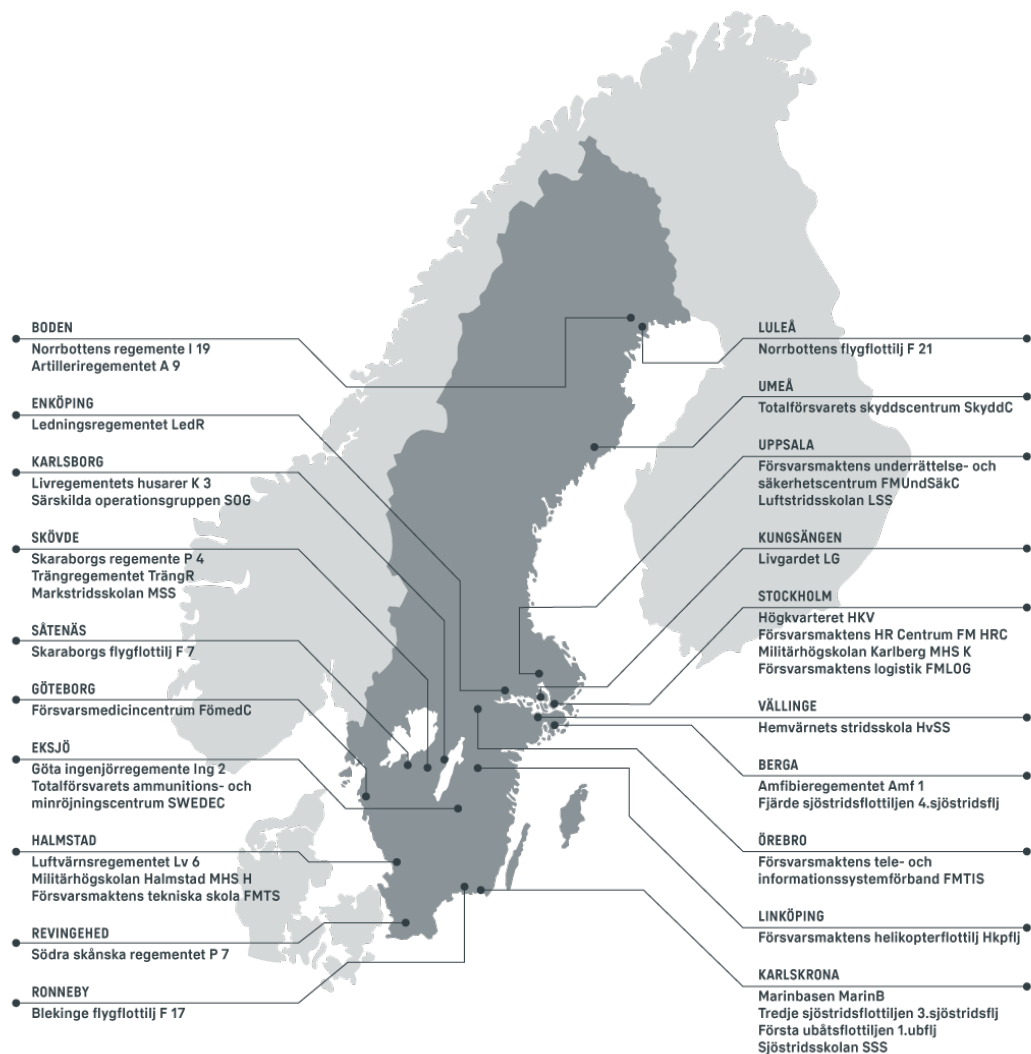
De marina förbanden består av sjöstrids- och ubåtsflottiljer, amfibiebataljon samt marinbas.

Flygvapenförbanden består av flygflottiljer, stridsflygdivisioner, helikopterflottiljen, transport och specialflygdivision samt stridslednings- och luftbevakningsbataljon.

Lednings- och underrättelseförbanden består bland annat av telekommunikation- och informationssystemförband, stab-, samband-, meteorologi- och telekrigförband samt förband för psykologiska operationer.

Logistikförbanden består av fasta och rörliga logistikförband, sjukvårds- och transportledningsförband samt förband för teknisk tjänst.

Hemvärnets krigsförband är inriktade mot nationella uppgifter. Hemvärnsförbanden består av hemvärnsbataljoner, hemvärnsunderrättelsekompanier och funktionsförband av typen CBRN-, pionjärer-, trafik-, lednings- och granatkastarplutoner.

Figur 1 Försvarsmaktens lokalisering av förband, skolor och centrum

Organisationsenhet	Lokalisering	Enheter, Funktioner	Krigsförband
Högkvarteret (HKV)	Stockholm	Ledningsstaben Produktionsledningen Insatsledningen Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten Högkvartersavdelningen. Internrevisionen Säkerhetsinspektionen Militära flyginspektionen Generalläkaren	HKV med stabsförband NUE
Livgardet (LG)	Upplands-Bro/ Kungsängen	SWEDINT Försvarmaktens hundtjänstenhet i Sigtuna och Sollefteå Försvarmusiken i Stockholm och Karlskrona Livgardesgruppen i Kungsängen Dalregementsgruppen i Falun Gävleborgsgruppen i Gävle Regional försvarshälsa på Berga, i Enköping, Kungsängen, Stockholm och Uppsala	MRS Mitt Livbataljonen 11. militärpolisbataljonen 12. motoriserade skyttebataljonen 13. säkerhetsbataljonen (-) 17. hemvärnsbataljonen 18. hemvärnsbataljonen 23. hemvärnsbataljonen 24. hemvärnsbataljonen 25. hemvärnsbataljonen 26. hemvärnsbataljonen Depå Kungsängen
Norrbottens regemente (I 19)	Boden	Försvarmaktens vinterenhet (FMVE) i Boden och Arvidsjaur Västernorrlandsgruppen i Härnösand Fältjägargruppen i Östersund Västerbottensgruppen i Umeå Norrbottensgruppen i Boden Lapplandsjägargruppen i Kiruna Lokalplaneringsenhet norr (LPLE N) Regional försvarshälsa i Boden, Luleå och Umeå Verksamhet även i Arvidsjaur och Kalix	MRS Norr 3. brigadstaben 3. brigadspaningskompaniet 191. mekaniserade bataljonen 192. mekaniserade bataljonen 193. jägarbataljonen 1. tungtransportkompaniet (-) 10. hemvärnsbataljonen 11. hemvärnsbataljonen 12. hemvärnsbataljonen 13. hemvärnsbataljonen 14. hemvärnsbataljonen 15. hemvärnsbataljonen 16. hemvärnsbataljonen Depå Boden
Livregementets husarer (K 3)	Karlsborg	Försvarets överlevnadsskola (FÖS) Flygenhet Örebro- och Värmlandsgruppen i Villingsberg	31. lätta skyttebataljonen 32. underrättelsebataljonen 19. hemvärnsbataljonen 20. hemvärnsbataljonen Depå Karlsborg
Skaraborgs regemente (P 4)	Skövde	Skaraborgsgruppen i Skövde Bohus-Dalsgruppen i Uddevalla/ Skredsvik Teknikkontor mark (Tek Mark) Regional försvarshälsa i Göteborg, Karlsborg, Lidköping, Linköping och Skövde Verksamhet även i Borås, Enköping, Karlsborg, Motala/Kvarn, Villingsberg, Visby och Älvdalen	MRS Väst 2. brigadstaben 2. brigadspaningskompaniet 41. mekaniserade bataljonen 42. mekaniserade bataljonen 18. mekaniserade stridsgruppen Gotland 1. tungtransportkompaniet (-) 38. hemvärnsbataljonen 39. hemvärnsbataljonen 40. hemvärnsbataljonen Depå Skövde

Organisationsenhet	Lokalisering	Enheter, Funktioner	Krigsförband
Södra skånska regementet (P 7)	Lund/Revinge	Skånska gruppen i Lund/Revinge Verksamhet även i Helsingborg, Hässleholm, Kristianstad, Malmö, Simrishamn och Ystad	MRS Syd 71. motoriserade bataljonen 72. mekaniserade bataljonen 46. hemvärnsbataljonen 47. hemvärnsbataljonen 48. hemvärnsbataljonen 49. hemvärnsbataljonen Depå Revinge
Artilleriregementet (A 9)	Boden	Artilleriets stridsskola (ArtSS)	91. artilleribataljonen 92. artilleribataljonen
Luftvärnsregementet (Lv 6)	Halmstad	Luftvärnets stridsskola (LvSS) Hallandsgruppen i Halmstad	61. luftvärnsbataljonen 62. luftvärnsbataljonen 45. hemvärnsbataljonen Depå Halmstad
Göta ingenjörregemente (Ing 2)	Eksjö	Fältarbetskolan (FarbS) Norra Smålandsgruppen i Eksjö Verksamhet även i Skillingaryd	21. ingenjörbataljonen 22. ingenjörbataljonen 33. hemvärnsbataljonen Depå Eksjö
Ledningsregementet (LedR)	Enköping	Ledningsstridsskolan (LedSS) omfattande: Ledningsskolan (LedS), Totalförsvarets signalskyddsskola (TSS) och Försvarmaktens ledningsträningscentrum (LTC) Meteorologiskt och oceanografiskt centrum (METOC C) Södermanlandsgruppen i Strängnäs, Upplands- och Västmanlandsgruppen i Enköping Materielsystemkontor ledningssystem (MSK ledsyst) Miljöprovningseenheten (MPE) Verksamhet även i Boden, Göteborg, Ronneby och Stockholm	11. ledningsplatsbataljonen 12. sambandsbataljonen 13. telekrigsbataljonen 10. PSYOPS-förbandet 21. hemvärnsbataljonen 22. hemvärnsbataljonen 27. hemvärnsbataljonen Telekrigsstödenhet (TKSE) Meteorologiskt och oceanografiskt centrum (METOC C) Depå Enköping
Trängregementet (TrängR)	Skövde	Försvarmaktens logistik- och motorskola	1. logistikbataljonen 2. logistikbataljonen 1. trafik- och transportledningskompaniet 1. sjvförstärknings-kompaniet 2. sjvförstärknings-kompaniet
Första ubåtsflottiljen (1. ubflj)	Karlskrona	Verksamhet även i Haninge	1. ubåtsflottiljledning 11. ubåtsdivisionen Signalspaningsfartyg Ubåtsräddningsfartyg
Tredje sjöstridsflottiljen (3. sjöstriflj)	Karlskrona		3. sjöstridsflottiljledning 31. korvettdivisionen 33. minröjningsdivisionen 34. underhållsdivisionen
Fjärde sjöstridsflottiljen (4. sjöstriflj)	Haninge	Verksamhet även i Uddevalla och Munkedal	4. sjöstridsflottiljledning 41. korvettdivisionen 42. minröjningsdivisionen 43. underhållsdivisionen 44. röjdykardivisionen

Organisationsenhet	Lokalisering	Enheter, Funktioner	Krigsförband
Amfibieregementet (Amf 1)	Haninge/ Berga	Södertörnsgruppen i Haninge Gotlandsgruppen i Visby Verksamhet även i Norrtälje, Vaxholm, Göteborg och på Utö	2. amfibiebataljonen 17. bevakningsbåtkompaniet 13. säkerhetsbataljonen (-) 28. hemvärnsbataljonen 29. hemvärnsbataljonen 32. hemvärnsbataljonen Depå Haninge
Marinbasen (MarinB)	Karlskrona	Blekingegruppen i Karlskrona Kalmar- och Kronobergsgruppen i Växjö Teknikkontor fartyg (Tek Fartyg) Regional försvarshälsa i Eksjö, Halmstad, Karlskrona, Lund och Ronneby Verksamhet även i Göteborg, Visby, Haninge, Kosta och Uddevalla	Marinbasen 34. hemvärnsbataljonen 35. hemvärnsbataljonen 36. hemvärnsbataljonen 37. hemvärnsbataljonen Depå Karlskrona
Skaraborgs flygflottilj (F 7)	Lidköping/ Såtenäs	CT stab Verksamhet även i Linköping, Karlsborg, Ronneby, Luleå, Stockholm/Arlanda samt Tjeckien, Thailand och Ungern	7. flygflottiljen 71. stridsflygdivisionen 72. stridsflygdivisionen 73. transport och specialflygdivisionen Depå Lidköping
Blekinge flygflottilj (F 17)	Ronneby/ Kallinge	Verksamhet även i Hagshult och Visby	17. flygflottiljen 171. stridsflygdivisionen 172. stridsflygdivisionen Depå Ronneby
Norrbottens flygflottilj (F 21)	Luleå	Verksamhet även i Jokkmokk, Vidsel	21. flygflottiljen 211. stridsflygdivisionen 212. stridsflygdivisionen Depå Luleå
Försvarsmaktens helikopterflottilj (Hkpfli)	Linköping/ Malmen	Livgrenadjärgruppen i Linköping Verksamhet även i Luleå och Ronneby	Helikopterflottiljen 30. hemvärnsbataljonen 31. hemvärnsbataljonen Depå Linköping
Försvarsmaktens logistik (FMLOG)	Stockholm	Dokumenthanteringsenheten (DokE) Enheten för centrala beställningar (ECB) Verksamhet även i Arboga, Arvidsjaur, Boden, Borensberg, Berga, Bålsta, Eksjö, Enköping, Falun, Gävle, Göteborg, Halmstad, Härsfjärden, Härnösand, Karlsborg, Karlskoga, Karlskrona, Kiruna, Kungsängen, Lidköping, Linköping, Luleå, Ronneby, Skövde, Solna, Stockholm, Såtenäs, Södra Sandby, Uddevalla, Umeå Uppsala, Visby, Älvdalen, Örebro, Östersund	Försvarsmaktens logistik (FMLOG)
Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystem förband (FMTIS)	Örebro	Verksamhet även i Arboga, Arvidsjaur, Boden, Berga, Bålsta, Eksjö, Enköping, Göteborg, Halmstad, Härsfjärden, Härnösand, Hässleholm, Karlsborg, Karlskrona Kungsängen, Lidköping, Linköping, Luleå, Ronneby, Skövde, Solna, Stockholm, Såtenäs, Södra Sandby, Umeå Uppsala, Visby, Örebro, Östersund	Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS) IT-försvarsförbandet Depå Örebro
Särskilda operationsgruppen (SOG)	Karlsborg		Särskilda operationsgruppen (SOG)

Organisationsenhet	Lokalisering	Enheter, Funktioner	Krigsförband
Militärhögskolan Karlberg (MHS K)	Solna	Försvarets maktens utbildningsenhet (FMUE) Försvarets maktens idrotts- och friskvårdsenhet (FMIF) Kadettbataljonen Managementenheten (ManE) Lokalplaneringsenhet mitt (LPLE M) i Enköping, Hårsfjärden, Kungsängen, Uppsala, Linköping, Solna.	
Militärhögskolan Halmstad (MHS H)	Halmstad	Försvarets maktens ledarskaps- och pedagogikenhet (FM LOPE), Utbildningsenhet, Other ranks- enheten (OR E).	
Markstridsskolan (MSS)	Skövde	Verksamhet även i Motala/Kvarn	
Sjöstridsskolan (SSS)	Karlskrona	Försvarets maktens dykeri och navalmedicincentrum (FM DNC) Marinens utvecklingsenhet Verksamhet även i Haninge	
Luftstridsskolan (LSS)	Uppsala	Flygvapnets utvecklingsenhet Flygvapnets flygbefälsskola (FBS) Flygvapnets stridslednings- och luftbevakningsskola (StriLS) Basbefälsskolan (BBS) Flygskolan (FlygS) i Linköping/ Malmen Verksamhet även i Bålsta, Hässleholm, Lidköping och Luleå	16. flygflottiljen 161. stridslednings- och luftbevakningsbataljonen Depå Uppsala
Hemvärnets stridsskola (HvSS)	Salem/ Vällinge	Hemvärnets utvecklingsavdelning	Depå Vällinge
Försvarets maktens tekniska skola (FM TS)	Halmstad	Utbildningsenhet (UtBE), Funktionsutvecklingsenhet. Verksamhet även i Boden, Eksjö, Kungsängen, Lund och Skövde	1. tekniska bataljonen
Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC)	Eksjö		
Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC)	Umeå	CBRN-skolan	1. CBRN-kompaniet Depå Umeå
Försvarets maktens underrättelse- och säkerhetscentrum (FM UndSäkC)	Uppsala	Försvarets tolkskola (TolKS) Verksamhet även i Halmstad	
Försvarets maktens HR centrum (FM HRC)	Stockholm	Specialistenheten (SpecE), Uppföljningsenheten (UppfE), Administrativa enheten (AdmE) Försvarets maktens veteranenhet Verksamhet även i Boden	

Organisationsenhet	Lokalisering	Enheter, Funktioner	Krigsförband
Försvarets medicin-centrum (FömedC)	Göteborg	Garnisonsenheten (GarnE), Elfsborgsgruppen (EBG), Staben (Stab) i Göteborg, Försvarets medicinska enheten (FömedE) i Göteborg och Linköping. Lokalplaneringsenhet Väst (LplE V) i Göteborg, Halmstad, Skövde, Sätenäs och Karlsborg.	1. sjukhuskompaniet 2. sjukhuskompaniet 41. hemvärnsbataljonen 42. hemvärnsbataljonen 43. hemvärnsbataljonen 44. hemvärnsbataljonen Depå Göteborg

Tabell 1 Försvarets maktens organisation

Sammanfattning

Försvarsmaktens verksamhet har genomförts i enlighet med regeringens beslut, uppsatta mål och Förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten.

Den långsiktiga omvärldsutvecklingen rymmer betydande osäkerheter. Under året har flera politiska förändringar med global säkerhetspolitisk betydelse skett i såväl Europa som i USA, samtidigt som konflikterna i Irak och Syrien fortgår med återverkningar även i Europa. I Östersjöregionen konstateras ett ökat och förändrat militärt uppträdande med mer kvalificerade resurser från flera länder och organisationer. Grunden till utvecklingen utgörs fortsatt av ryskt agerande. Sammantaget har det säkerhetspolitiska läget i Sveriges närområde förändrats och försämrats under de senaste åren, vilket ställer krav på fortsatt analys och beredskap att vidta åtgärder.

Under 2016, det första året i inriktningsbeslutsperioden, har Försvarsmaktens utveckling av den operativa förmågan prioriterats varvid viktiga steg tagits. Inte minst har detta uppnåtts genom omfattande övningsverksamhet och beredskapskontroller samt via utvecklade nationella och internationella samarbeten. Fortsatt kvarstår dock begränsningar i framför allt högre konfliktnivåer vilket i ljuset av omvärldsutvecklingen framstår som alltmer besvärande.

Med grund i utvecklingen i närområdet förstärktes under året det militärstrategiskt viktiga området Gotland genom tidigare lagd tillförsel av förband som verkar och övar på plats. Förstärkningen kvarstår intill dess att den sedan tidigare planerade permanenta etableringen av militära förband slutförts. Av samma anledning beslutade överbefälhavaren om att återinföra ett kustrobotsystem. Införandet ger åter Försvarsmakten förmåga att genomföra sjömålsbekämpning med markbaserade system vilket ökar både den samlade förmågan och flexibiliteten vid strid mot sjömål.

Arméstridskrafterna har under året fortsatt utvecklingen av bataljonernas förmågor och brigadledningsförmågan. Marinstridskrafterna har särskilt fokuserat på övningar inom ramen för *Swedish Finnish Naval Task Group (SFNTG)* medan flygstridskrafterna prioriterat ledning av förband på taktisk och stridsteknisk nivå. Lednings- och logistikförbanden har understött övriga stridskrafter vid större övningar och utvecklat de respektive funktionerna i egna övningar. Hemvärnsförbanden har övat planerligt och med ett ökat inslag av ledning, planering och samverkan med andra förband, förflyttningar mellan regioner samt samverkan med övriga samhället.

Sammantaget har övningsverksamheten utgjorts av ett betydande antal övningar såväl inom respektive stridskraft som i större gemensamma övningar. Repetitionsutbildning och krigsförbandskurser med pliktinkallad personal har genomförts med positivt resultat och åtta krigsförband har fullgjort krigsförbandsövning. Vidare har det i stor omfattning samövats med andra länder och organisationer, både i Sverige och utanför landet.

Parallellt med den prioriterade förmågeutvecklingen har beredskapen för hävdande av territoriell integritet upprätthållits, en uppgift som successivt ökat i omfattning. Därtill har en svensk styrka stått i beredskap för EU stridsgrupp (*EU BG*) under andra halvåret. Vad gäller insatser, ökade de nationella operationerna i antal relativt 2015. Internationella insatser utfördes bland annat som utbildningsinsatser i *EUTM Somalia* och *EUTM Mali*. Förbandsinsatser genomfördes i FN-operationen *MINUSMA*, inom ramen för den multinationella koalitionen mot *Daesh* i Irak samt med bidrag till *NATO Resolute Support Mission* i Afghanistan. Förmågan att genomföra markoperationer i samverkan med andra länder och organisationer i krävande och komplexa insatsmiljöer har därigenom upprätthållits. Till samtliga internationella förbandsinsatser har en *Gender Focal Point* eller en *Gender Advisor* utgjort stöd för implementeringen av FN:s säkerhetsråds resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet.

Insatser för stöd till samhället har genomförts varvid ammunitionsröjning av sjöfynd samt stöd med helikopter för eftersök och brandbekämpning har varit mer omfattande än 2015. Försvarsmakten har också stöttat polisen med helikoptertransportresurser och samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter har fortsatt. Stödet till Migrationsverket, som påbörjades under 2015 med anledning av stora flyktingströmmar, avslutades under året. Bemanningssstödet upphörde efter första kvartalet medan utlåning av lokaler avslutades under fjärde kvartalet.

Utveckling av samarbeten med andra myndigheter, länder och organisationer har fortsatt. Tillsammans med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, har arbetet med ett nytt totalförsvarskoncept utvecklats i enlighet med den grundsyn som presenterades i juni. Samarbetet med Finland har fördjupats varvid förutsättningarna att genomföra militära operationer i olika konfliktnivåer utvecklats genom att samarbete på operativ ledningsnivå initierats och befästs. Inom ramen för *Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO)* har ett avtal om alternativa landningsplatser undertecknats varvid flygstridskrafterna kan nyttja alternativ nordisk flygbas. Därtill har det bilaterala samarbetet med USA vidareutvecklats under året. Nationellt har samarbetet med andra myndigheter stärkts, bland annat genom Ledningsövning 2016.

Krigsförbanden är i huvudsak personellt uppfyllda och består av anställda, totalförsvarspliktiga och avtalspersonal. Rekryteringen till officersprogrammet och antalet inryckande till militär grundutbildning har under året underskridit planerade volymer. Däremot har den nya militära grundutbildningen fungerat bra, andelen rekryter som fullföljer utbildningen har ökat relativt tidigare utbildningssystem vilket successivt leder till att fler med rätt utbildning kan krigsplaceras. Under 2016 har emellertid belastningen på den kontinuerligt tjänstgörande personalen varit hög. Den prioriterade förmågeupbyggnaden har tillsammans med omfattande insatser och beredskap ställt höga krav på organisationen.

Årets materielleveranser har bland annat omfattat helikopter 14, radarjaktrobot METEOR, modifiering av ledningsfartyget HMS Skaftö och minröjningsfartyg typ Koster, modifiering av räddningsbil, ammunition, tankningsmoduler för flygplan och helikoptrar, bildförstärkare och drivmedelsförvaringscontainrar samt avfuktningstrustningar. Under året har åtgärder också vidtagits för att upprätthålla den materiella tillgängligheten för bland annat JAS 39 samt för att säkerställa framtida tillgänglighet av materiel till förbandsproduktion och försvarsmaktsövningen 2017.

Försvarsmaktens Forskning och utveckling (FoU) har under 2016 prioriterats till för Sverige strategiskt viktiga kompetenser, s.k. integritetskritiska områden. Forskning har bedrivits kring utläggbara undervattenssystem för att utveckla Försvarsmaktens ubåtsjaktförmåga. Inom ledning-, sensor- och telekrigområdet har forskning bidragit till utveckling och omsättning av sensorkedjan för luft- och sjöövervakning. Vidare har forskning om fjärrstridsmedel och skydd mot sådana inletts under året. Efter tillförsel av medel 2016 har Försvarsmakten även startat forskning inom underrättelse- och säkerhetsområdet.

Anslagen för förbandsverksamhet, anskaffning av materiel och vidmakthållande av materiel uppvisar alla ett nyttjande av anslagskredit som ligger inom respektive medgiven ram. Den utökade anslagskrediten om tio procent på anslaget för anskaffning av materiel har underlättat myndighetens planering och genomförande betydligt. Det ekonomiska utfallet för internationella insatser uppvisar ett underutnyttjande medan övriga anslag innehåller små avvikelser jämfört med plan.

Om redovisningen

Försvarsmakten redovisar och kommenterar verksamhetens resultat i förhållande till de uppgifter som framgår av myndighetens instruktion och till vad regeringen, i förekommande fall, har angett i regleringsbrev eller i annat beslut.

FÅB
(2000:605)
3 kap, 1 §

Struktur redovisning och dess innehåll

Årsredovisningen inleds med överbefälhavarens kommentarer och Försvarsmaktens organisation, där läsaren får en överblick över kopplingen mellan bas- och insatsorganisationen samt geografisk lokalisering av förband, skolor och centrum. Därefter följer en sammanfattning av verksamhetsåret.

Nästföljande avsnitt, Anslags- och produktgruppsredovisning, beskrivs mer ingående under avsnittet Olika redovisningsprinciper.

Resultatredovisningen¹ inleds med myndighetens bedömning av den operativa förmågan vid utgången av 2016 och det totala nettoutfallet för myndighetens olika verksamheter (i enlighet med FÅB-krav) som därefter följs av en redovisning avseende verksamheten enligt nedan:

- *Insatser, nationellt och internationellt*, beskriver de olika insatser som myndigheten har planerat, genomfört och avslutat under året. I avsnittet redovisas nationella insatser för hävdandet av territoriell integritet samt bevakning av skyddsobjekt, de väpnade insatser (såsom *MINUSMA* i Mali, *RSM* i Afghanistan och *OIR* i Irak) och övriga internationella insatser som Sverige genom Försvarsmakten bemannar.
- *Fredsfrämjande insatser* beskriver verksamheten som genomförts inom ramen för s.k. enskilda insatser, exempelvis observatörer. Verksamheten finansieras av UD.
- *Stöd till samhället* avser genomförd verksamhet under 2016 där myndigheten, bl.a. genom Lag om skydd mot olyckor, bidragit med personal och materiel i syfte att stödja civil verksamhet. Under 2016 kan särskilt nämnas stödet till Polismyndigheten, som är reglerat via stödförordningen.
- *Uppbyggnad av insatsorganisationen och beredskap* (förbandsproduktion). Avsnittet innehåller den verksamhet som myndigheten genomfört i syfte att utbilda personal och producera förband till insatsorganisationen samt upprätthålla anbefalld beredskap. Vidare redovisas betydande övningar som bidragit till stridskrafternas operativa förmåga, en kortfattad redovisning avseende anställd personal samt vilken typ av materiel som levererats till respektive stridskraft.
- *Utveckling* är en viktig del av Försvarsmaktens anpassning mot framtida behov och omfattar bl.a. forskning, teknikutveckling, studier och konceptutveckling samt materielutveckling (fram till beslut om anskaffning). Avsnittet beskriver de av myndigheten prioriterade områdena samt vilka resultat som har uppnåtts.
- Avsnittet om *övrig verksamhet* avhandlar den verksamhet som inte inryms i ovanstående. Här ingår bl.a. den exportverksamhet som, enligt avtal, genomförts till olika länder samt den statsceremoniella verksamheten.
- *Övrig resultatredovisning* omfattar för myndigheten övergripande verksamheter såsom strategiska miljöbedömningar, miljömål och myndighetens medverkan i beredningen av ärenden rörande vind- och vågkraft. Slutligen redovisas kortfattat Generalläkarens och Flygsäkerhetsinspektörens genomförda tillsynsverksamhet samt Säkerhetsinspektörens genomförda verksamhet.

Efter resultatredovisningen följer avsnitt som beskriver det internationella samarbetet samt pågående reformer och verksamhetsförändringar.

Avsnittet Övrig redovisning med åiterrapporteringskrav omfattar antingen redovisningar som har en hög detaljeringsnivå eller som inte naturligt hör hemma i tidigare avsnitt.

---

¹ Ordningsföljden är i stort grundad på Förordning (SFS 2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten

Därefter följer finansiell redovisning, Försvarsmaktens interna styrning och kontroll, förteckning över bilagor och dess innehåll samt sökregister åiterrapporteringskrav och slutligen överbefälhavarens intygande av myndighetens årsredovisning.

Olika redovisningsprinciper

Anslagsförbrukning samtliga anslag (tabell 2): Avser Försvarsmaktens totala utgiftsbelastning per anslag. Disponibelt anslag är de anslag som tilldelats Försvarsmakten enligt regleringsbrevet, avsnitt 4 Finansiering. Anslagssparande (+) eller kredit (-) avser Försvarsmaktens under-/överutnyttjande av disponibelt anslag innevarande år. Tabellen är jämförbar med anslagsredovisningen i den finansiella redovisningen.

Anslagsförbrukning per verksamhet (tabell 3): Avser den totala anslagsförbrukningen med fördelning på Försvarsmaktens interna produktgrupper, i enlighet med FÅB.

Nettoredovisning (tabell 4): Speglar nettoresultatet av kostnader och intäkter per Försvarsmaktens olika verksamheter, vilket motsvarar resultaträkningens verksamhetsutfall exklusive anslagsintäkter. Från och med 2015 redovisas nettoresultatet enligt Försvarsmaktens ekonomimodell (FEM), i stället för per anslag. Det bidrar till att förtydliga olika kostnadsslag och hur verksamheten påverkar det finansiella resultatet.

Under avsnittet Resultatredovisning ingår ytterligare specifiering av nettoutfallet per verksamhet.

Krigsförbandens anslagsförbrukning (bilaga 3): Redovisar enbart krigsförbandens anslagsförbrukning på anslagen 1:1, vilka ingår i verksamheten "Uppbyggnad av insatsorganisationen och beredskap". Anslagen 1:3 och 1:4 (anskaffning och vidmakthållande av materiel och anläggningar) redovisas på aggregerad nivå för respektive stridskraft då möjligheterna till fördelning på enskilt krigsförband har begränsningar. Redovisningen i bilagan är inte att likställa med den nettoredovisning som återfinns i tabeller under avsnittet Resultatredovisning (totalt per Försvarsmakten samt nedbruten per verksamhet). Vidare är redovisningen i bilagan inte heller att likställa med avsnittet Anslagsredovisning i huvuddokumentet. I bilagan redovisas enbart direkta kostnader och intäkter som kan föras mot själva krigsförbanden samt s.k. gemensamhetsprodukter. I enlighet med krav på åiterrapportering redovisas inte centrala omkostnader. Mer detaljerad redovisning återfinns under avsnitt Redovisningsprinciper i bilagan.

Principer avseende den finansiella redovisningen framgår under avsnittet Redovisnings- och värderingsprinciper.

Personalstatistik (huvuddokument och bilaga 1): Det finns en viss eftersläpning i redovisningen av personelhändelser. Förhållandet påverkar t.ex. de personalflöden som redovisas i personalberättelsen. Försvarsmakten har, i likhet med tidigare år, valt att sammanställa personalstatistiken så sent som det är möjligt. Personalförsörjningsavsnittet i årsredovisningen bygger i allt väsentligt på den information avseende 2016 som fanns i system PRIO den 9 januari 2017.

Redovisning av åiterrapporteringskrav

Regeringens krav på åiterrapportering i Försvarsmaktens regleringsbrev och regeringsbeslut är fortsatt omfattande avseende information kopplat till förmågebedömning, varför Försvarsmakten i år har utökat redovisningen med ytterligare hemliga bilagor. I syfte att minska repetitiv redovisning fortsätter myndigheten att inte särredovisa åiterrapporteringskraven i regleringsbreven (RB punkter), då stor del av dessa har en naturlig koppling till resultatredovisningen samt då olika RB punkter berör samma typ av verksamhet/område. Vidare framgår till del Försvarsmaktens prestationer i åiterrapportering av detta (FÅB krav).

Åiterrapporteringskravet i inriktningsbeslutet att redovisa anslagsbelastning per krigsförband redovisas p.g.a. omfattningen i egen bilaga (bilaga 3).

Åiterrapporteringskraven återfinns i kursiv text med en marginalhänvisning vilken RB punkt som avses. I avsnittet Sökregister åiterrapporteringskrav framgår under vilket avsnitt, eller i vilken bilaga redovisning återfinns.

Anslagsredovisning

Anslagsförbrukning samtliga anslag

Anslag/Anslagspost (Mnkr)	2016			2015	2014	
	Disponibla anslag	Utfall	Anslags-sparande (+) kredit (-)	Utfall		
Utgiftsområde 6 (Försvarsdepartementet)						
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	25 265	25 419	-154	24 134	22 756
1:1.4	MUST	770	773	-3	751	727
1:1	Förbandsverksamhet och beredskap	26 034	26 192	-157	24 885	23 483
1:2.1	FM väpnade insatser internationellt samt Athena	1 012	942	70	861	859
1:2.2	FM övriga insatser internationellt (ny post fr.o.m. 2014)	70	54	16	62	113
1:2	FM insatser internationellt	1 082	996	87	923	972
1:3	Anskaffning materiel & anläggningar	8 803	9 298	-495	9 845	10 864
1:4	Vidmakthåll materiel & anläggningar	6 714	6 900	-185	6 745	6 564
	<i>Summa materiel och anläggningar</i>	<i>15 518</i>	<i>16 198</i>	<i>-680</i>	<i>16 590</i>	<i>17 428</i>
1:5	Forskning och teknikutveckling	605	600	5	584	627
Utgiftsområde 5 (Utrikesdepartementet)						
1:2.1	Freds- och säkerhetsfrämjande vht	57	48	9	63	63
	Summa Försvarsmakten	43 296	44 033	-737	43 045	42 573

Tabell 2 Anslagsförbrukning samtliga anslag 2014-2016

Anslag 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap

Vid ingången av 2016 hade Försvarsmakten en anslagskredit på 263 miljoner kronor att överföra från 2015 på anslagspost 1:1.1. Under 2016, det första året i innevarande inriktningsbeslutsperiod, har en hög ambition i verksamheten med fokus på att utveckla den operativa förmågan återspeglat det ekonomiska resultatet. Utfallet uppgick till 25 419 miljoner kronor vilket medför ett nyttjande av anslagskredit om 154 miljoner kronor för anslagsposten.

Utöver ambitionsdrivna kostnadsökningar i linje med inriktningsbeslutet har ökade materielunderhållskostnader uppstått, med anledning av bland annat nya avtal och förändrade valutakurser, om totalt ca 100 miljoner kronor. Därtill har övergången från pensionsavtal PA03 till PA16 föranlett en kostnadsökning om ca 80 miljoner kronor. Färre inryckande än planerat till militär grundutbildning har resulterat i ett lägre utfall med ca 70 miljoner kronor och ändrade avskrivningsprinciper har medfört en engångsreducering av infrastrukturkostnader med drygt 50 miljoner kronor netto. Stödet till Frankrike, till följd av landets återopande av artikel 42:7 i Fördraget om Europeiska unionen, har tagits ur den svenska kvoten i det multilaterala samarbetet för strategiska flygtransporter, *Strategic Airlift Capability (SAC)* och motsvarar en kostnad om knappt 40 miljoner kronor.

I samband med slutförande av bokslut 2016 har FMV meddelat eventuell återbetalning av tjänster som belastat Försvarsmakten under 2016. FMV:s bokslut jämte förslaget belopp styrelsebehandlas under februari månad 2017. I det fall styrelsen beslutar i enlighet med förslaget erhåller Försvarsmakten därefter en kreditfaktura motsvarande preliminärt 50 miljoner kronor. Beloppet avser tjänster som belastat anslag 1:1 under 2016 och kommer vid reglering reducera inarbetat behov av anslagskredit i motsvarande omfattning.

För anslagspost 1:1.4 Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten hade Försvarsmakten en anslagskredit vid årets början på 6 miljoner kronor. Utfallet uppgick till 773 miljoner kronor och därmed nyttjade myndigheten en anslagskredit om 3 miljoner kronor.

Anslag 1:2 FM insatser internationellt

Utfallet för anslagspost 1:2.1 uppgick till 942 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande på 70 miljoner kronor. Ramarna för *MINUSMA* och *OIR* har underskridits samtidigt som reserverade medel för den europeiska stridsgruppen (*EU BG*) inte nyttjats. Sammantaget har kostnaderna för respektive operation i stort följt budget och under året gjorda prognoser.

Anslagspost 1:2.2 belastades med ett utfall på 54 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande på 16 miljoner kronor. Även avseende denna anslagspost har kostnaderna för respektive operation primärt följt budget och ställda prognoser. Den främsta orsaken till underutnyttjande återfinns i väl tilltagna ekonomiska ramar för operationerna i Somalia och Kosovo.

Anslag 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar

Under året har Försvarsmakten erhållit leveranser av materiel och tjänster i en högre omfattning än planerat. Leveranserna inkluderar tidigare försenade leveranser och vissa leveranser som tidigare lagts. Detta återspeglar sig i utfallet som uppgick till 9 298 miljoner kronor. Utfallet innebär ett nyttjande av anslagskredit om 495 miljoner kronor.

Anslag 1:4 Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar

Leveranser och resursförbrukning har skett enligt plan och utfallet uppgick till 6 900 miljoner kronor, vilket innebär ett nyttjande av anslagskredit om 185 miljoner kronor. Flera beställningar har blivit levererade tidigare än avtalad tidpunkt vilket bidragit till behovet av att nyttja anslagskredit. Försvarsmakten har också gjort särskilda insatser inom återanskaffning av reservmateriel och beklädnadsmateriel. De leveranser som skett har uppfyllt ställda krav och förväntningar. Dessutom har inbetalning av tidigare uppkomna intäkter från viten, royalties m.m. som möjliggjort ytterligare vidmakthållandeåtgärder bidragit till en förbättrad förmåga.

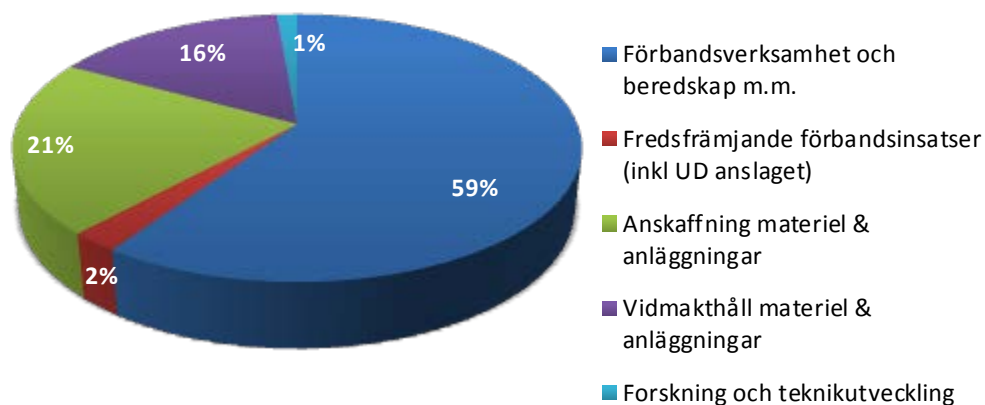
Anslag 1:5 Forskning och teknikutveckling

Produktionsmålsättningarna har uppnåtts och utfallet för anslaget 1:5 uppgick under 2016 till 600 miljoner kronor vilket innebär ett anslagssparande om fem miljoner kronor.

Utrikesdepartementets anslagspost 5.1:2.1 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet

Utfallet för anslagsposten 1:2.1 uppgick till 48 miljoner kronor vilket resulterade i ett anslagssparande om ca nio miljoner kronor. Främst utgör underutnyttjandet en konsekvens av att ramen inte reducerats i samma utsträckning som verksamheten.

Anslagens fördelning

Figur 2 Anslagsförbrukning/Andel 2016

Av ovanstående figur framgår respektive anslags andel av den totala förbrukningen för året.

Genomförandet av internationella insatser, i enlighet med regeringens beslutade ambition, har under året uppgått till två procent av det totala anslaget, vilket är motsvarande andel som föregående år.

Förbandsverksamhetens andel uppgår till 59 procent (2015: 58 procent) i form av utbildning, övning, rekrytering och förrådshållning etc. Andelen för materielanskaffning har under året minskat till 21 procent (2015: 23 procent) och andelen för vidmakthållande av materiel ligger i samma nivå som föregående år.

Anslagsförbrukning per verksamhet

Avräkning anslag 2016 (Mnkr)	1:1	1:2	1:3	1:4	1:5	UD 1:2.1	Summa
1 Insatser							
07 Internationella insatser	514	996	0	0	0	0	1 510
09 Nationella insatser	34	0	0	0	0	0	34
Totalt insatser	548	996	0	0	0	0	1 544
2 Uppbyggn. av IO och beredskap							
08 För Insatsorg. Gemensamt	0	0	0	0	0	0	0
01 Arméförband	5 518	0	1 405	961	0	0	7 883
02 Marinförband	3 389	0	1 710	1 042	0	0	6 141
03 Flygvapenförband	5 951	0	4 690	3 008	24	0	13 672
04 Lednings- och undförband	6 114	0	1 205	1 487	0	0	8 806
05 Logistikförband	2 646	0	255	350	0	0	3 251
06 Nationella skyddstyrkorna	1 457	0	-14	0	0	0	1 443
Totalt IO/Beredskap	25 075	0	9 251	6 847	24	0	41 196
3 Utveckling							
Utveckling gemensamt							0
10 Forskning och utveckling	22	0	0	0	576	0	598
11 Materielutveckling	235	0	48	53	0	0	335
Totalt utveckling	257	0	48	53	576	0	933
4 Övriga verksamheter							
12 Övriga produkter	289	0	0	0	0	0	289
5 Int. Fredsfrämjande verksamhet							
13 Fredsfrämjande verksamhet	11	0	0	0	0	48	59
6 Stöd till samhället							
14 Lag Skydd Olyckor och stöd t civil vht	12	0	0	0	0	0	12
Summa Försvarsmakten	26 192	996	9 298	6 900	600	48	44 033

Tabell 3 Anslagsförbrukning per verksamhet 2016

Resultatredovisning

Operativ förmåga

En samlad operativ värdering av Försvarsmaktens förmåga att lösa uppgifter enligt förordningen (2007: 1266) med instruktion för Försvarsmakten ska återrapporteras i myndighetens årsredovisning (ÅR). Värderingen ska utgå från krigsförbandens krigsduglighet och genomförd operativ planering. I budgetunderlag (BU) ska myndigheten redovisa sin bedömning av hur krigsorganisationen förväntas utvecklas. Vidtagna och planerade åtgärder med utgångspunkt i de eventuella brister och avvikelser Försvarsmakten redovisat i årsredovisningen ska redovisas.

SRB 7,
sid 20

Allmänt

Försvarsmakten ska enligt förordning (SFS 2007:1266) med instruktion till Försvarsmakten upprätthålla och utveckla ett militärt försvar som ytterst kan möta ett väpnat angrepp. Grunden för Försvarsmaktens verksamhet ska vara förmågan till väpnad strid.

Försvarsmakten ska kunna försvara Sverige och främja svensk säkerhet. Försvarsmakten ska upptäcka och avvisa kränkningar, värna Sveriges suveräna rättigheter och svenska intressen samt kunna förebygga och hantera konflikter och krig såväl nationellt som internationellt. Försvarsmakten ska kunna utföra uppgifterna självständigt, men även i samverkan med andra myndigheter, länder och organisationer. Försvarsmakten ska kunna ge respektive ta emot militärt stöd.

Försvarsmakten ska bedriva omvärldsbevakning för att kunna upptäcka yttre hot mot Sverige och svenska intressen samt ta fram underlag för beslut om höjd beredskap. Vid höjd beredskap ska myndigheten kunna mobilisera och använda alla krigsförband för att möta ett militärt hot. Försvarsmakten ska dessutom med befintlig förmåga och resurser kunna lämna stöd till civil verksamhet. Vidare ska Försvarsmakten kunna delta i såväl kortvariga som långvariga internationella militära operationer.

Värderingen av Försvarsmaktens förmåga har liksom tidigare omfattat krigsförbandsvärderingar, taktiska värderingar, operativ värdering och militärstrategisk värdering. Nedan redovisas Försvarsmaktens operativa förmåga 2016 i förhållande till de uppgifter som framgår ovan och i aktuellt regleringsbrev. En mer utförlig redovisning av Försvarsmaktens förmåga framgår av kvalificerat hemliga bilagor som ingår i årsredovisningen².

Försvarsmaktens samlade operativa förmåga

Försvarsmaktens förmåga är och har varit under utveckling. Försvarsmakten har genomfört övningsverksamhet med hög frekvens inklusive repetitionsutbildning av totalförsvarspliktig personal samtidigt som materiella resurser har tillförts.

Försvarsmakten har under året haft förmåga att möta de krav som ställts på myndigheten, men det har funnits begränsningar och då särskilt relativt händelseutvecklingar som kan uppstå vid ett försämrat omvärldsläge och vid högre konfliktnivåer.

Förmåga att genomföra nationella operationer

Försvarsmakten har under året haft förmåga att främja svensk säkerhet genom nationella operationer. Myndigheten har haft förmåga att bedriva omvärldsbevakning för att upptäcka och identifiera yttre hot mot Sverige och svenska intressen samt att ta fram underlag för beslut om höjd beredskap.

Försvarsmakten har vidare haft förmåga att upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet respektive att värna Sveriges suveräna rättigheter och nationella intressen. Vissa begränsningar har funnits, bland annat avseende uthållighet vid långvariga påfrestningar. Vidare har Försvarsmakten haft begränsningar i förmågan att möta olika händelseutvecklingar och hot som kan uppstå vid ett snabbt och allvarligt försämrat omvärldsläge. Försvarsmakten har dessutom haft vissa begränsningar i förmågan att ta emot militärt stöd.

---

² Bilaga 4. Försvarsmaktens operativa förmåga 2016 respektive bilaga 5. Sammanställning krigsförbandsvärdering.

Förmåga att genomföra internationella operationer

Försvarsmakten har haft förmåga att främja svensk säkerhet genom internationella operationer. Vidare har Försvarsmakten haft förmåga att bedriva omvärldsbevakning för att upptäcka och identifiera hot mot de internationella operationer som Försvarsmakten deltar i.

Försvarsmakten har bidragit till att främja svensk säkerhet genom deltagande i internationella operationer. Försvarsmakten har utöver genomförda internationella operationer haft förmåga att ge militärt stöd med delar av organisationen.

Förmåga att stödja civil verksamhet

Försvarsmakten har under året haft förmåga att lämna stöd till civil verksamhet med myndighetens befintliga förmåga och resurser. Försvarsmakten har, i likhet med tidigare år, lämnat stöd till civil verksamhet vid ett antal tillfällen.

Förmåga att utveckla det militära försvaret

Försvarsmaktens förmåga upprätthålls och utvecklas genom övningar och operationer samt genom kompetensutveckling, studier, forskning- och teknikutveckling. Försvarsmakten har under året i stort mött ställda krav, bland annat genom fortsatt övningsverksamhet och repetitionsutbildning.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Nettoredovisning av kostnader och intäkter per verksamhet/prestation

Utfall netto (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
1 Insatser				
07 Internationella insatser	1 472	1 616	1 497	
09 Nationella insatser	33	40	50	
<i>Totalt insatser</i>	<i>1 505</i>	<i>1 656</i>	<i>1 547</i>	
2 Uppbyggn. av IO och beredskap				
01 Arméförband	8 639	10 481	10 919	
02 Marinförband	6 206	6 384	6 334	
03 Flygvapenförband	13 502	12 226	14 165	
04 Lednings- och undförband	8 129	3 774	4 482	
05 Logistikförband	3 194	2 683	2 049	
06 Nationella skyddstyrkorna	1 374	1 914	1 611	
<i>Totalt IO/Beredskap</i>	<i>41 044</i>	<i>37 462</i>	<i>39 560</i>	
3 Utveckling				
10 Forskning och utveckling	582	581	629	
11 Materielutveckling	331	303	287	
<i>Totalt utveckling</i>	<i>913</i>	<i>884</i>	<i>916</i>	
4 Övriga verksamheter				
12 Övriga produkter	282	358	274	
5 Int. Fredsfrämjande verksamhet				
13 Fredsfrämjande verksamhet	58	87	88	
6 Stöd till samhället				
14 Lag Skydd Olyckor och stöd t civil vht	12	13	67	
Summa Försvarsmakten	43 813	40 460	42 452	

Tabell 4 Utfall netto - Verksamhetsindelad 2014-2016

Tabell 4 visar verksamhetsutfallet motsvarande resultaträkningen exklusive anslagsintäkter, se resultaträkningen i finansiell redovisning.

Vissa verksamheter som levererar till externa kunder mot avgift belastar inte någon av ovan redovisade prestationer. Detta begränsar möjligheten att redovisa kostnader och intäkter differentierat (brutto) per verksamhet. I resultaträkningen i finansiell redovisning not 2, avseende intäkter och avgifter och andra ersättningar, redovisas samtliga externa intäkter som är inkluderade i ovan nettoredovisning.

Längre fram i detta avsnitt redovisas ytterligare specificering av nettoutfallet för respektive verksamhet.

Från och med 2015 har Försvarets valt att visa respektive verksamhets nettoresultat enligt Försvarets ekonomimodell (FEM), i stället för per anslag. Syftet är att förtydliga utfallet för olika kostnadslag och hur de påverkas av den genomförda verksamheten. Avsikten är också att knyta redovisningen av krigsförbanden närmare det totala resultatet, se bilaga 3, Krigsförbandens anslagsbelastning. Under 2016 har Försvarets utvecklat sin ekonomimodell och verksamhetsfinansiering med fokus på att förtydliga stridskrafterna och deras direkta resultat samt för att minska administrativt arbete. Det har bl.a. omfattat avveckling av internhandel, anslagsfinansiering av FMLOG, inrättandet av förbandet FMTIS och utallokering av kostnader för central ledning till ledningsstridskrafterna. Detta har lett till minskade kostnader inom logistik- och systemstöd för stridskrafterna, förutom för lednings- och underrättelseförbanden samt logistik som numer belastas med Försvarets totala kostnadsmassa. Likaså har kostnader för central ledning som ingått i de centrala omkostnaderna omallokerats till ledningsstridskrafterna där de redovisas som direkta kostnader, vilket har lett till att centrala omkostnader för samtliga stridskrafter minskats och direkta kostnader för ledningsstridskrafterna ökat. I och med att Försvarets per den 1 januari 2016 intog ny organisation har också stabsfunktioner omallokerats till direkta förbandsdelar. Ur ett kostnadsperspektiv innebär den förändringen att de lokala omkostnaderna minskat och direkta kostnader ökat i motsvarande omfattning.

Omfattande övningsverksamhet och ökad ambition har under året lett till högre verksamhetskostnader främst avseende personal- och materielkostnader. Under året har Försvarets fått intäkter från FMV kopplat till reglering av viten, royalties och räntor för åren 2006-2016. De fasta personalkostnaderna har ökat främst p.g.a. ökade arbetsgivaravgifter för anställda under 26 år och ett nytt pensionsavtal.

Insatser - nationellt och internationellt

Försvarsmakten ska redovisa:

- viktigare verksamhet som har genomförts i de internationella militära insatserna inklusive en övergripande beskrivning av den operativa verksamhet som har genomförts under året,
- de viktigaste erfarenheterna från de internationella militära insatserna samt om dessa påverkat förbandsproduktionen och krigsförbandens utveckling (*redovisas under Uppbyggnad av insatsorganisationen och beredskap. Erfarenheter från de internationella militära insatserna sid 31*)

RB p 1.6

Verksamhetens måluppfyllelse och bidrag till förmågeutveckling samt operativ effekt

Försvarsmakten har under året upprätthållit erforderlig beredskap.

I det sedan 2015 etablerade förbandsbidraget i Mali, inom ramen för den FN-ledda operationen *MINUSMA*, har Försvarsmakten fortsatt bidra med ett underrättelseförband innehållande ett flertal förmågor. Detta har bidragit till att förmågan att leda sammansatta underrättelseoperationer i lågkonfliktnivå har utvecklats positivt. Därtill har förmågan att ingå i FN-ledda operationer fortsatt utvecklats under året.

I Afghanistan har fokus varit att genomföra rådgivning och mentorering av afghanska säkerhetsstyrkor tillsammans med ett flertal andra nationer, kontingenten mentorerar även det afghanska flygvapnet. Sammantaget bidrar detta till att Försvarsmaktens förmåga att samverka med andra länder har vidmakthållits. Det svenska styrkebidraget i Irak har under 2016 varit operativt inom ramen för den multinationella koalitionen mot *Daesh* (Islamiska staten i Irak och Levanten) i norra Irak. Uppgiften är utbildning och rådgivning till de irakiska självförsvarsstyrkorna. Den svenska styrkans verksamhet omfattar i huvudsak utbildning av kurdiska soldater i bland annat vapentjänst, strid i bebyggelse, sjukvård samt skydd mot vägbomber. I all utbildning vävs betydelsen av att följa krigets lagar in. Styrkan har nått goda utbildningsresultat och har utvecklat gott samarbete med berörda förband och koalitionspartners.

Försvarsmakten har under 2016 bemannat befattningar vid *Operation Atalanta Operational Headquarter (OHQ)* i Northwood samt vid *OHQ* för *Operation Sophia (EU NAVFOR MED)* i Rom och därigenom bidragit till den maritima utvecklingen såväl kring Afrikas horn som i Medelhavet.

Försvarsmakten har under 2016 nationellt upprätthållit incident- och spaningsberedskap med stridsflyg samt transportberedskap med medeltung helikopter till polisen och transportflyg. Internationellt har flygstridskrafterna löpande genomfört transporter av materiel och personal till och från operationsområden samt vid ett antal tillfällen inom aktuella operationsområden med flygningar under en till två veckor.

Nationella insatser

Genomförd verksamhet och dess resultat

Försvarsmakten ska redovisa:

- övriga nationella operationer och incidenter

RB p 1.5

Beredskap för nationella operationer och insatser har upprätthållits i enlighet med Försvarsmaktens grundoperationsplan, vilken reglerar nationell beredskap för krigsförbanden samt vissa beredskapsuppgifter för organisationsenheterna. Som en konsekvens av den periodvis höga militära aktiviteten i vårt närområde har beredskapsanpassningar genomförts.

Efter sommaren genomfördes en tidigarelagd militär närvaro på Gotland, som fortgår till och med att den planerade permanenta etableringen av militära förband på Gotland har fullföljts.

Sveriges luft- och sjöterritorium har kontinuerligt övervakats med såväl fasta som rörliga sensorer. Fartyg och flygplan har funnits tillgängliga för identifiering och ingripande mot överträdelse av tillträdesbestämmelserna. Frivilliga flygkåren (FFK) har använts som stöd för identifiering. Ledningsberedskap för tidig insats har upprätthållits.

Förmågan att upptäcka och avvisa kränkningar i luften och till sjöss har vidmakthållits genom de insatser som genomförts under året.

På land har beredskapsstyrkor och bevakningsresurser ständigt funnits avdelade och insatser som omfattar bevakningsuppgifter avseende skyddsvärd verksamhet, främst vid transporter men även vid stationära objekt, har genomförts.

Under året har 20 överträdelser av bestämmelserna i tillträdesförordningen (1992:118) konstaterats vilket är betydligt fler än föregående år (elva). Överträdelser har skett såväl i luften (tolv) som till sjöss (sex) och på land (två). Överträdelserna mot tillträdesförordningen är till huvuddel av administrativ karaktär, exempelvis att flygplanstypen inte finns med i årstillståndet.

Sverige har brutit mot andra nationers tillträdesbestämmelser vid fyra tillfällen (2015: två), i danskt, finskt och portugisiskt luftrum samt norskt territorialvatten. Avseende egna överträdelser av tillträdesbestämmelserna i luften har de berott på misstag i form av felaktig geografisk lägesuppfattning samt administrativa misstag avseende diplomatiska tillstånd.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Nationella insatser (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	0	0	0	
Personal	3	5	12	1
Infra	0	0	0	
Verksamhet	23	22	35	2
Lokala omkostnader	0	2	3	
Centrala omkostnader	7	12	0	3
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	33	40	50	

Tabell 5 Utfall netto - Nationella insatser 2014-2016

1. De fasta personalkostnaderna är i paritet med föregående år och är direkt kopplade mot den verksamhet som bedrivits under året.
2. Verksamhet har bedrivits i ungefär samma omfattning som under föregående år vilket omfattar att upprätthålla beredskap och bemöta kränkningar och incidenter inom svenskt territorium.
3. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga dess roll som ett krigsförband.

Internationella insatser

Bilateralt stöd till Frankrike enligt 42.7

Vid EU:s utrikesråd för försvarsfrågor den 17 november 2015 värdade Frankrike, under återopande av artikel 42:7 i Fördraget om Europeiska unionen, till övriga medlemsstater att bilateralt bistå landet i kampen mot *Daesh*.

Försvarsmakten erhöll den 21 januari 2016 uppdrag av regeringen att bistå Frankrike med 100 timmar flygtransportstöd ur den svenska kvoten i det multilaterala samarbetet för strategiska flygtransporter, *Strategic Airlift Capability (SAC)*. Försvarsmakten bemyndigades samtidigt att med berörda utländska myndigheter och organisationer förhandla och ingå nödvändiga avtal för genomförandet.

Stödet till Frankrike genomfördes under perioden 29 mars till 9 december 2016 och omfattade totalt 98,5 flygtimmar, motsvarande knappt 40 miljoner kronor, av Försvarsmaktens del i *SAC*.

Nedan redovisas genomförda internationella operationer. Resultatet av operationerna redovisas i särskild ordning.

MINUSMA

I Mali och inom ramen för *MINUSMA*³, utgörs det svenska styrkebidraget av ett underrättelseförband, SWE ISR TF samt stabspersonal till FN:s ledningsstruktur. Under 2016 har det svenska styrkebidraget uppgått till cirka 250 personer. Förbandet är en del av det multinationella underrättelseförbandet *All Sources Information Fusion Unit (ASIFU)* som bidrar med operativa underrättelser till *MINUSMA*:s *Force Commander*⁴. Förbandet verkar i en komplex miljö med många aktörer, ett extremt klimat och i ett område med bristfällig infrastruktur.

RSM

I Afghanistan fortsätter det svenska styrkebidraget till den Nato-ledda operationen *Resolute Support Mission (RSM)*. Bidraget har under året uppgått till 28 personer och består av rådgivare till de afghanska säkerhetsstyrkorna, stabspersonal, samt personal för att stödja styrkan på plats. Personalen är i huvudsak baserad på Camp Marmal i Mazar-e-Sharif. Därtill har Sverige även en samverkansofficer som är utsänd från det regionala kommandot för norra Afghanistan till *RSM* högkvarter i Kabul, samt sedan hösten 2016 en stabsofficer som tjänstgör vid *Train, Assist, Advice, Command – AIR (TAAC-AIR)* i Kabul.

OIR

Inom ramen för *Operation Inherent Resolve (OIR)* i Irak stödjer ett svenskt bidrag *IRAQI Security Forces (ISF)* med utbildning och rådgivning inom ramen för en koalition av ca 65 länder. Förbandet har bestått av en stabsoch underhållsfunktion och två träningssteam, totalt 38 personer baserade på en camp i Erbil. Sverige har även haft två stabsofficerare i koalitionens stab i Bagdad.

KFOR

Försvarsmakten har deltagit med två stabsofficerare vid *J3 KFOR HQ* och tre officerare vid *NATO Advisory Team (NAT)* och *NATO Liaison Advisory Team (NLAT)* som stöd till uppbyggnaden av *Kosovo Security Force (KSF)*. En officer har varit placerad som *Military Liaison Officer (MLO)* vid den svenska ambassaden i Pristina, Kosovo. Den 25 april reducerades personalstyrkan till sammanlagt tre officerare.

EUTM Somalia

Försvarsmakten har under året deltagit med fyra stabsofficerare samt under perioden 25 september till 31 december med fyra utbildare.

---

³ *United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in*

⁴ Chefen för *MINUSMA*

EUTM Mali

Försvarsmakten har deltagit med en stabsofficer samt sex utbildare i ett träningssteam vid utbildningsplatsen i Koulikoro, Mali. Styrkan ingår i en större organisation som ger utbildning och stöd till den maliska armén.

ATALANTA

Försvarsmakten har under året bemannat *Operational Headquarters (OHQ)* med fyra stabsofficerare.

EUNAVFOR MED

Försvarsmakten har under året bemannat *OHQ* med tre stabsofficerare.

EUBG 16

Försvarsmakten har under andra halvåret stått i beredskap med förbandsdelar till den brittiskeledda *EU BG 16*. Förbandet har inte satts in.

Sammanställning över internationella insatser 2016

Insats	Område	Styrka ⁵
MINUSMA	Mali	232
RSM	Afghanistan	24
OIR	Irak	35
KFOR	Kosovo	2
EUTM	Somalia	8
EUTM	Mali	7
ATALANTA	London	3
EU NAVFOR MED	Rom	3

Tabell 6 Pågående och avslutade internationella insatser avs. bidragets styrka enligt regleringsbrev 2016

---

5 Antal personer

Genomförandet av den nationella handlingsplanen för FN:s säkerhetsråds resolution 1325

Återredovisning ska ske i enlighet med regeringens beslut 2012-09-27 (UF2012/56146/UD/SP) avseende genomförandet av den nationella handlingsplanen för FN:s säkerhetsråds resolution 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet samt i enlighet med regeringens beslut 2013-09-12 (UF2013/52812/UD/SP) om myndighetssamverkan för internationell fredsfrämjande verksamhet.

RB p 1.6

Försvarmakten använder strategisk jämställdhetsintegrering som metod inom gender-arbetet. Utifrån lagstiftning, rekryteringsbehov och operationernas behov har myndigheten identifierat tre perspektiv: rättighets-, personalförsörjnings- och det operativa förmågeperspektivet som även syftar till att implementera FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 i verksamheten. Förmågeuppbyggnad inom genderområdet har under året inriktats mot nationellt försvar, även om uppgiften att genomföra internationella operationer kvarstår.

Utbildning

Nordic Center for Gender in Military Operations (NCGM) vid SWEDINT utgör Försvarmaktens huvudsakliga kompetenscenter avseende gender i militära operationer. *NCGM* har i uppdrag att genomföra utbildning för såväl nationella operationer som internationella operationer. Förutom Försvarmakten är även Nato och *NORDEF*CO uppdragsgivare. *NCGM* ansvarar för utbildning av genderrådgivare (*Gender Advisor*) och genomförandet av ett flertal kurser inom området. Inför samtliga internationella operationer har utbildning avseende resolution 1325 och efterföljande resolutioner om kvinnor, fred och säkerhet genomförts. Syftet med detta är att säkerställa att en implementering äger rum under operationen. Den tidigare integreringen av resolution 1325 i de militära utbildningarna vid Försvarshögskolan har fortsatt.

Medel för integrering i operationsplanering

Under 2016 publicerade Försvarmakten Handbok Gender. Handboken är tillämpbar vid samtliga ledningsnivåer och är en del av myndighetens långsiktiga arbete för ökad jämställdhet och integrering av ett genderperspektiv i verksamheten. Syftet med handboken är att stödja förband, chefer och utbildare i att integrera genderperspektiv i krigsplanläggning, operationer, utbildning och övning. Den allmänna kunskapen och medvetenheten om resolution 1325 och gender har ökat på den högsta ledningsnivån.

Genderperspektivet är integrerat i svensk planerings- och ledningsmetod (SPL) och arbetet fortgår med att ytterligare förbättra metoden. Det *Gender Focal Point*-system som finns inom insatsorganisationen och vid krigsförbanden fortsätter att utgöra en väsentlig del av genderintegreringen. Under 2016 utsågs en *Gender Advisor* till *MINUSMA*:s högkvarter i Mali. Under del av året har även en *Gender Advisor* verkat i insatsen *KFOR* (Kosovo).

Försvarsmakten ska redovisa:

- utfall respektive budget i årsredovisningen och i budgetunderlaget i enlighet med särkostnadsmodellen.

RB p 1.6

Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 6, anslag 1:2

Insats (Mnkr)	2016			2015		2014		Not
	Ram	Utfall	Utfall/ Ram	Utfall	Utfall/ Ram	Utfall	Utfall/ Ram	
Anslagspost 1:2.1 Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena								
MINUSMA Mali	700	681	97%	639	97%	327	88%	
OIR Irak	115	101	88%	39	86%			
RSM Afghanistan	55	55	100%	113	100%			1
ISAF Afghanistan (återställning)	66	66	100%			495	71%	1
ATALANTA				37	49%	1	14%	
Uppföljning personal i internationella insatser	20	19	94%	16	82%			
EU BG 16	41	0	0%					2
Athena	30	20	66%	17	97%	23	75%	
Övrigt						14	68%	
Summa Försvarsmaktsram	1 027	942		860		859		3
Totalt anslagspost 1:2.1	958	942	98%	860	48%	859	80%	
Anslagspost 1:2.2 Försvarsmaktens övriga insatser internationellt								
EUTM Somalia	25	15	62%	22	64%	30	94%	
EUTM Mali	16	14	89%	13	84%	11	79%	
SSR - Kosovo (inkl projekt)	9	5	56%					
SSR - EASF Kenya (inkl projekt)	5	5	100%					
SSR - Ukraina	2	1	63%					
SSR - Georgien	1	0	7%					
SSR - Moldavien	1	0	24%					
SSR - Bosnien Hercegovina	0	0	67%					
SSR - Serbien	0	0	1%					
SSR, verksamhet				17	87%	14	70%	4
Stab - OHQ Atalanta	6	4	59%					
Stab - OHQ EUNAVFOR MED	4	3	79%					
Insatsrelaterad stab	2	1	33%	5	45%	2	23%	
Stöd till ANA Trust Fund	5	5	100%	3	100%	3	25%	
Internationellt flygstöd UNMISS						3	25%	
Internationellt flygstöd Centralafrikanska Rep.						41	58%	
Övrigt						3		
Summa Försvarsmaktsram	76	54		62		106		3
Totalt anslagspost 1:2.2	67	54	79%	62	73%	106	71%	

Tabell 7 Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 6, anslagspost 1:2.1 och 1:2.2

1. För budgetåret 2015 erhöles inte specifik ram för återställning utan redovisades inom RSM.
2. Avser ramreservation för svenskt deltagande i brittiskledd EU-stridsgrupp.
3. Ram för respektive insats och verksamhet summerar till ett högre belopp än totalt för anslagsposten. Detta efter förändrat regleringsbrev där endast totalbeloppet justerats.
4. För 2014 och 2015 redovisades SSR-verksamheten i detalj i tabell 37 respektive tabell 33

Ram avser den del av anslaget som Försvaretsmakten disponerar, d.v.s. de delar som regeringen särskilt beslutar om per operation eller uppgift. Anslagsposten Övrigt består i huvudsak av åtgärder föranledda av Försvaretsmaktens uppföljningsansvar efter att operationerna genomförts. Här ingår kostnader för skadeförebyggande träning och rehabilitering som kan uppstå efter att operationerna är genomförda och andra åtgärder som inte kan kopplas direkt till någon specifik operation.

Utfallet i ovan tabell avser endast så kallade särutgifter enligt den tillämpning som beslutats av regeringen. I tabellen Utfall netto (kostnader och intäkter) nedan redovisas det totala resultatet för samtliga anslag som belastar verksamheten.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Internationella insatser (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	0	0	0	
Personal	474	477	346	1
Infra	7	16	10	2
Verksamhet	712	658	769	3
Lokala omkostnader	0	3	0	
Centrala omkostnader	282	463	372	4
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	1 474	1 616	1 497	

Tabell 8 Utfall netto – Internationella insatser 2014-2016

1. Personalkostnaderna har legat relativt stabilt i förhållande till 2015 som hade en signifikant ökning jämfört med 2014, beroende på att ett högre antal började tjänstgöra inom internationella insatser, främst *MINUSMA* och *Atalanta 04*. Grundlön för internationella insatser belastar enligt särkostnadsmodellen förbandsverksamhet inom anslag 6:1.1.
2. Försvaretsmaktens hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive förbands hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
3. Ökningen av verksamhetskostnader beror till största delen på utökad omfattning avseendeinsatsen i Irak, *OIR*.
4. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga dess roll som ett krigsförband.

Fredsfrämjande insatser

Försvarsmakten ska redovisa:

- samarbetet med andra svenska myndigheter kring bidragen till freds-, säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande verksamhet;
- hur erfarenheterna tas om hand i organisationen.

RB UD

Verksamhetens bidrag till den operativa förmågan/effekter

Försvarsmaktens bidrag med enskilda officerare i fredsfrämjande insatser ledda av FN, EU samt NNSC medför att Sverige erhåller ökat internationellt inflytande. Vidare kan deltagande individer efter hemkomst omsätta vunna kunskaper och därigenom erhåller Försvarsmakten samtidigt värdefulla erfarenheter på stor bredd. Försvarsmakten har i vissa fall även bemannat internationellt sett svårrekryterade befattningar varvid myndigheten även på detta sätt bidragit till att mandat och uppgifter kunnat lösas.

Genomförd verksamhet

Försvarsmakten har under 2016 varit ordförande i Rådet för myndighetssamverkan om internationell fredsfrämjande verksamhet. Rådet har under 2016 genomfört fyra möten. Verksamheten bedöms ha bidragit till en mer effektiv myndighetssamordning avseende informationsspridning och ökad samsyn kring olika svenska myndigheters deltagande i internationella fredsfrämjande insatser. I övrigt har samarbetet med andra svenska myndigheter främst utgjorts av delvis gemensam utbildning, rådgivning samt informationsutbyte på plats i respektive insatsområde.

Nedan redovisas enskilda insatser (inklusive militärobservatörer).

ALTHEA

Försvarsmakten deltog med två stabsofficerare i stöd till uppbyggnaden av den bosniska armén. Insatsen avslutades den 13 september.

UNTSO

Under året har tre observatörer varit placerade i Tiberias i norra Israel och två observatörer i södra Libanon samt en observatör på högkvarteret i Jerusalem under andra halvåret 2016. Sverige har sedan 15 april ansvaret för att bemanna *Chief Observer Group Golan-Damascus (C OGG-D)*, för tillfället placerad i Tiberias.

EUMAM

Sverige deltog fram till juli med två stabsofficerare för mentorering och stöd till den centralafrikanska armén.

UNMISS

Försvarsmakten deltar med två militärobservatörer i insatsen i Sydsudan.

MONUSCO

Försvarsmakten deltar med två militärobservatörer i insatsen i Kongo.

NNSC

Sverige deltar med fem officerare i övervakningskommissionen av vapenstilleståndsavtalet mellan Nord- och Sydkorea.

UNMOGIP

Försvarsmakten deltar med fem militärobservatörer i övervakning av eldupphörsavtalet mellan Indien och Pakistan. Sverige bemannar befattningarna *Force Commander* och *Military advisor (MA)* från och med juli 2016.

Sammanställning över fredsfrämjande insatser

Insats	Område	Styrka 6	Anm.
ALTHEA	Bosnien	2	Avslutad insats
UNTSO	Mellanöstern	7	
EUMAM	Centralafrikanska republiken	2	Avslutad insats
UNMISS	Sydsudan	2	
MONUSCO	Kongo	2	
NNSC	Sydkorea	5	
UNMOGIP	Indien/Pakistan	6	

Tabell 9 Pågående och avslutade fredsfrämjande insatser avs. bidragets styrka enligt regleringsbrev 2016

Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 5, anslag 1:2

Insats (Mnkr)	2016			2015		2014		Not
	Ram	Utfall	Utfall/Ram	Utfall	Utfall/Ram	Utfall	Utfall/Ram	
ALTHEA		2,5		4,1		3,6	92%	1
EUMAM RCA		1,9		2,2				1
EUs insats för säkerhetssektorreform i Moldavien				1,1				
EU del. Ukraina		0,6		2,7				
EU del. Kenya/Somalia		0,4		2,0				
EEAS						1,1	85%	
Summa EU GSFP	10,2	5,4	53%	12,1	138%			
UNTSO		11,4		10,2		10,4	83%	
MONUSCO		4,0		6,4		8,6	93%	
UNMOGIP		8,6		8,8		8,6	93%	
NNSC		12,4		13,7		13,4	91%	
UNMISS		3,9		7,6		9,6	91%	
UNAMA				1,2		3,1	111%	
Summa Fredsfrämjande insatser	51,0	40,4	79%	47,8	94%			
Gemensamma kostnader inkl. språksatsning		2,5		2,6		2,6	81%	
Summa insatsnära verksamhet	3,2	2,5	78%	2,6	82%			
Övrigt						2,2		
Summa Försvarsmaktsram	64,4	48,3		62,5		63,2		2
Totalt anslagspost 1:2.1	56,9	48,3	85%	62,5	99%	63,2	98%	

Tabell 10 Ekonomiskt utfall per insats utgiftsområde 5 anslag 1:2

1. Insatserna avslutades under andra halvåret 2016.
2. Respektive delram summerar till ett högre belopp än totalt för anslagsposten. Detta efter förändrat regleringsbrev där endast totalbeloppet justerats.

Ram avser den del av anslaget som Försvarsmakten disponerar, d.v.s. de delar som regeringen särskilt beslutar om per insats eller uppgift.

För utgiftsområde 5 anslag 1:2 tillämpas inte särutgiftsmodellen. Samtliga kostnader inklusive grundlönekostnader ingår i utfallet i ovan tabell. I nästföljande tabell Utfall netto (kostnader och intäkter) redovisas det totala resultatet för samtliga anslag som belastar verksamheten.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Fredsfrämjande verksamhet (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	0	0	0	
Personal	39	49	51	1
Infra	0	2	1	
Verksamhet	8	11	11	2
Lokala omkostnader	0	0	0	
Centrala omkostnader	11	26	25	3
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	58	87	88	

Tabell 11 Utfall netto – Fredsfrämjande verksamhet 2014-2016

1. Under 2016 tjänstgjorde färre individer inom den fredsfrämjande verksamheten än under föregående år. Detta är konsekvensen av den reducerad anslagstilldelning under 2015.
2. Direkta kostnader för verksamheten har minskat i paritet med minskat antal tjänstgörande individer.
3. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga dess roll som ett krigsförband.

Stöd till samhället

Försvarsmakten ska redovisa:

- genomförda stödinsatser till samhället vad avser förmåga och resurser samt relaterade kostnader uppdelat mellan relevanta lagar och förordningar,
- deltagande i övningar samt deltagande i samverkansområdena enligt krisberedskapsförordningen,
- erfarenheter från samverkan och inträffade händelser där de regionala staberna varit involverade

RB p 1.5

Stöd till civil verksamhet

Försvarsmakten har under 2016 lämnat stöd enligt förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet vid 64 tillfällen jämfört med 30 tillfällen 2015, varav huvuddelen har varit till polismyndigheten. Stödet har bland annat omfattat ammunitionsröjningsinsatser, dykning, hundekipage, transporter och utlåning av materiel.

Försvarsmakten har inom ramen för myndighetsöverenskommelser lämnat stöd på daglig basis till andra myndigheter. Stödet har t.ex. utgjorts av delgivning av sjölägesbild, plottningsutdrag och följning av fartyg. Inom ramen för Försvarsmaktens ansvar att omhänderta och oskadliggöra militära sjöfynd har 18 ammunitionsröjningsinsatser genomförts vilket kan jämföras med åtta insatser 2015.

Under året har Försvarsmakten upprätthållit beredskap för stöd till polisen med medeltung helikopter. Insatser har skett vid åtta tillfällen. Det inkluderar anpassningar av beredskap i ordinarie gruppering, tillfällig basering på annan plats samt genomförda transporter.

Stödet till Migrationsverket, som påbörjades under 2015 med anledning av stora flyktingsströmmar till Sverige, avslutades under året. Bemanningsstödet upphörde efter första kvartalet och utlåning av lokaler för flyktingboende den sista december.

Försvarsmakten har deltagit i flera civila övningar och som adjungerad i samverkansområden enligt krisberedskapsförordningen.

De regionala stabernas totalförsvarsplanering och samverkan med civila aktörer har fortsatt förbättrats under 2016.

Lag om skydd mot olyckor

Verksamheten avser främst författningsreglerat stöd till samhället i fredstid inom ramen för lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO).

Försvarsmakten har under 2016 lämnat stöd enligt LSO vid 96 tillfällen. Huvuddelen av dessa avsåg eftersök av försvunna personer. Försvarsmakten har lämnat stöd med helikopter för eftersök och brandbekämpning vid 13 tillfällen, vilket är betydligt fler än under 2015 då antalet uppgick till sex.

Stödet från Hemvärnet omfattade 2016 drygt 33 000 timmar.

Särskilt stöd till Polismyndigheten

Överenskommelsen mellan Försvarsmakten och polismyndigheterna som trädde i kraft 1 januari 2016 har effektuerats vilket i huvudsak tillgodoser polismyndigheterna med helikopterstöd. Under 2016 har två övningslarm, tolv övningar under 17 dygn samt tio skarpa insatser under 28 dygn genomförts.

Myndighetens stöd till Polisen har varit omfattande och har därigenom samtidigt påverkat både förbands- och förmågeutvecklingen. Samarbetet har fungerat väl.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Stöd till samhället (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	0	0	0	
Personal	6	7	20	1
Infra	0	0	1	
Verksamhet	3	2	26	1
Lokala omkostnader	0	1	0	
Centrala omkostnader	2	4	21	2
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	12	13	67	

Tabell 12 Utfall netto - Stöd till samhället 2014-2016

1. Försvarsmakten har lämnat stöd till samhället i en omfattning som motsvarar nivån från föregående år. 2014 präglades av omfattande stödinsatser, t.ex. branden i Västmanland och höga vattenflöden i Halland.
2. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga dess roll som ett krigsförband.

Kostnader uppdelat mellan relevanta lagar och förordningar (miljoner kronor):

- Lag om skydd mot olyckor 9,3
- Förordning om FM stöd till civil verksamhet 6,9
(intäkter uppgående till 3 Mnkr varav 2,1 Mnkr från Migrationsverket)

Uppbyggnad av insatsorganisationen och beredskap

Verksamhetens bidrag till den operativa förmågan/effekter

Övningar av varierande komplexitet, omfattning och innehåll har bidragit till utvecklad operativ förmåga. Arméns stabs- och sambandsövning 2016 (ASSÖ 16) och *Cold Response 16* har bl.a. medfört att förmågan till brigadledning utvecklats för arméstridskrafterna. Flygvapenövning 16 innebar att flygstridskrafterna övade mot en kvalificerad motståndare bestående av enheter ur det finska flygvapnet vilket gav värdefulla erfarenheter för deltagande förband. Marinstridskrafterna har även detta år övat med ett flertal utländska stater, däribland Finland, vilket påverkat förmågan och interoperabiliteten positivt.

Lednings- och logistikförbandens understöd till stridskrafterna och deltagande i övningar har utvecklat förmågan i att lämna stöd. Övningarna *Combined Joint Staff Exercise (CJSE 16)*, *Vintersol 16* och *Våreld 16* har varit värdefulla avseende komplexitet och uppträdande i olika klimat. Under *Geltic Bear 16* övades 20 hemvärnsstaber vilket gav utvecklad förmåga till ledning och samverkan med civila myndigheter och media.

Den tidigarelagda etableringen på Gotland har inneburit att roterande arméförband har förlagt sin ordinarie förbandsverksamhet till Gotland. Samtidigt har andra delar av Försvarsmakten genomfört övningsverksamhet på och omkring Gotland. Verksamheten på Gotland har även medfört en ökad förbandsanda.

Erfarenheter från de internationella militära insatserna

Försvarsmakten ska redovisa:

• *de viktigaste erfarenheterna från de internationella militära insatserna samt om dessa påverkat förbandsproduktionen och krigsförbandens utveckling.*

RB p 1.6

Planerade operationer och insatser som genomförts under året har inte påverkat förbandsutbildningen. Resultatet av genomförda operationer är att de inom vissa delområden medfört en förmågehöjning för de förband som deltagit men har och kommer fortsatt att påverka den materiella tillgängligheten. Erfarenheterna från tidigare genomförda operationer är bland annat en utvecklad förmåga i att samverka med utländska förband och organisationer. Vidare har Försvarsmaktens interoperabilitet vidmakthållits. Operationerna innehåller ofta en stor andel officerare, främst med taktisk kompetens, vilket innebär en större belastning på kvarvarande officerare. Behovet av specialistkompetenser i operationerna är över tiden svår att tillgodose på grund av den låga numerären i organisationen.

Genomförd verksamhet och dess resultat

Arméstridskrafterna

Förbandsproduktionen inom armén har genomförts enligt plan med intensiv verksamhet och ett stort antal övningar. Arméstridskrafterna har under året genomfört förmågeuppbyggnad av krigsförbanden, förberedelser för operationer och insatser samt deltagit i den brittiskedda EU stridsgruppens (*EU Battle Group*) beredskap.

Verksamheten har kunnat genomföras enligt plan trots att begränsningar kvarstår avseende den materiella tillgängligheten, bl.a. tillgången på fordon och ledningsmateriel. Övningarna har bidragit till en positiv utvecklingen av arméns förmåga och bl.a. inneburit att viktiga steg tagits inför kommande försvarsmaktsövning *Aurora 17*.

Under året har arméstridskrafternas förmåga främst utvecklats genom övningen *Cold Response 16*. Övningen har bidragit till att utveckla brigadförmågan i vintermiljö genom att öva i brigadstruktur med understödjande förband. Vidare har armén genomfört regionala förbandsövningar, *Vintersol 16* och *Våreld 16*, som i huvudsak bedrivits som kompaniövningar i bataljons ram med funktionsförband. Därtill har ledningsträningsövningar i bataljons och brigads ram genomförts. Under tredje kvartalet har för första gången på många år ASSÖ 16 genomförts med armétaktisk stab och de två brigadstaberna. Sammantaget bygger förbands- och ledningsträningsövningar tillsammans med övriga nationella och internationella övningar stegvis brigadförmåga.

Beslut av ÖB innebar att delar av armén förlagt sin ordinarie förbandsverksamhet till Gotland. Denna verksamhet inleddes i slutet av tredje kvartalet. Utöver det har ÖB också fattat beslut om att tidigarelägga etableringen av stridsgruppen på Gotland till mitten av 2017.

Repetitionsutbildningar har genomförts i form av krigsförbandsövningar (KFÖ), krigsförbandskurs (KFK) och särskild övning befäl (SÖB). För att stärka förmågan har repetitionsutbildningar genomförts på grundläggande nivå med totalförsvarspliktig personal under hösten.

Operation *MINUSMA* har på kort sikt påverkat den materiella tillgängligheten vid ett antal krigsförband.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Arméförband (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	2 918	2 911	3 484	1
Personal	1 247	1 290	1 418	2
Infra	535	521	528	3
Verksamhet	1 202	1 640	1 654	4
Lokala omkostnader	1 332	1 645	1 598	5
Centrala omkostnader	1 405	2 475	2 236	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	8 639	10 481	10 919	

Tabell 13 Utfall netto - Arméförband 2014-2016

- Inom arméstridskrafterna har kostnaderna för vidmakthållande ökat något främst avseende systemstöd av stridsvagnar, stridsfordon och tillhörande stridsfordonssystem, hjulfordon samt av CBRN-materiel. Även vidmakthållande av integrerade soldatsystem har ökat jämfört med föregående år. Kostnadsökningarna balanseras dock ut av lägre kostnader för avskrivningar 2016 som är en konsekvens av Försvarets logistikplan över åren.
- Fasta personalkostnader för arméstridskrafterna har minskat netto från 2015 vilket främst speglas i en lägre personalvolym (2016: 11 600 jämfört med 2015: 11 900 anställda). Dock har de förhöjda arbetsgivaravgifterna för anställda under 26 år samt ett nytt tjänstepensionsavtal, bidragit till att dämpa reduktionen.
- Försvarets hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive organisationsenhets hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
- Omfattande övningsverksamhet har präglat året med bl.a. *Cold Response 16*, *ASSÖ 16*, *Brigstri 16* och *Värld 16* vilket avspeglas i högre direkta personalkostnader, t.ex. kostnader för övningsdygn. Arméstridskrafterna har också genomfört repetitionsutbildningar med både pliktinkallade och GSS/T. Verksamhet som till del förlagts till Gotland är ett led i den tidigarelagda etableringen av stridsgruppen. Det lägre utfallet beror på att kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS.
- Det lägre utfallet under året beror främst på att Försvaret har intagit ny organisation vilket innebär en omallokering av stabsfunktioner till produktionsdelar i organisationen.
- Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga respektive organisationsenhets roll.

Marinstridskrafterna

Marinens förbandsproduktion har genomförts enligt plan med intensiv verksamhet och ett stort antal övningar. Goda resultat har uppnåtts tack vare lämplig balans mellan nationella operationer, insatser och övningar, vilket ökat gångtiden till sjöss, trots en fortsatt reducerad materiell tillgänglighet. Sjöövervakning har genomförts enligt plan. Övningsserien har haft ett nationellt fokus under vårens ubåtsjaktveckor samt under höstens *Swedish Naval Exercise (SWENEX)* och beredskapsövningar. Samövningar med andra länder har genomförts med bland annat Finland inom ramen för *Swedish Finnish Naval Task Group (SFNTG)* samt under övningarna *CJSE 16* och *Swedish Finnish Exercise 2016 (SWEFINEX 16)*. Bilateral övning har genomförts med USA. Dessutom har samövningar skett med ett större antal Natoländer i samband med *BALTOPS 16* och *NOCO* samt vid övningar i samband med utländska örlogsbesök i svenska hamnar.

Vid några tillfällen har pågående övningar till sjöss avbrutits p.g.a. oförutsedda händelser, såsom vid indikationer på främmande undervattensverksamhet. Dessa övergångar från övning till insats har kunnat ske effektivt tack vare marinstridskrafternas erfarenheter från tidigare år. Metoderna för att genomföra förbandsproduktion under pågående nationell sjöövervakningsoperation har utvecklats ytterligare i syfte att bidra till utvecklad förmåga vid krigsförbanden. Ett exempel är att marinens nationella operationer och övningsverksamhet planeras ihop, vilket leder till att tiden till sjöss utnyttjas effektivare.

Marinstridskrafter har under året verkat i Västerhavet och i Östersjön. Övningsområdena i Hanöbukten och området kring Gotland har använts för luftvärns-, ubåtsjakt- och ytstridsövningar.

Gångtimmar per fartygstyp

Fartygstyp	2016	2015	2014	Not
Korvett (Vby)	6 855	5 437	4 153	1
Korvett (Gbg)	1 360	921	1 220	
Korvett (Sto)	1 494	1 263	1 980	
Ubåt	4 820	4 265	3 397	
Minjaktfartyg (Ksr)	6 113	5 415	5 800	
Röjdykarfartyg (Spå)	2 167	2 289	1 600	
Stödfartyg (Ckr, Trö och Bel)	1 960	2 318	2 150	
Signalspaningsfartyg	4 197	3 947	4 250	
Summa	28 966	25 855	24 550	

Tabell 14 Gångtimmar per fartygstyp 2014-2016

- Den ökade gångtiden för 2016 beror på en ökad övningsverksamhet och omvärldsläget.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Marinförband (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	2 297	1 772	1 911	1
Personal	868	759	803	2
Infra	163	200	142	3
Verksamhet	1 394	1 309	1 152	4
Lokala omkostnader	514	711	708	5
Centrala omkostnader	970	1 634	1 619	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	6 206	6 384	6 334	

Tabell 15 Utfall netto - Marinförband 2014-2016

- Kostnaderna för de marina materielsystemen har ökat under 2016 främst beroende på högre avskrivningskostnader. Vidare påverkas utfallet av genomförd generalöversyn och livstidsförlängning av minröjningsfartyg av typ Koster, vidmakthållande av sjöstridssystem, omsättning av sonarsystem, åtgärder för systemkrav gällande torped och livstidsförlängning av stridsbåt 90.
- Fasta personalkostnader har ökat mellan 2016 och 2015 trots att antalet anställda inom marinstridskrafterna ligger i paritet mellan åren. En bidragande orsak är de förhöjda arbetsgivaravgifterna för anställda under 26 år samt ett nytt tjänstepensionsavtal som har gett ett högre kostnadsutfall.
- Försvarets hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive organisationsenhetens hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
- Marinstridskrafterna har under året genererat ett högre kostnadsutfall än 2015 vilket avspeglas i såväl högre direkta personal- som drift och underhållskostnader och ett högre antal gångtimmar. Ett stort antal övningar har genomförts i närområdet bl.a. tillsammans med Finland inom ramen för *SFNTG (Swedish Finnish Naval Task Group)*.
- Det lägre utfallet beror främst på att Försvaretsmakten har intagit ny organisation vilket innebär en omallokering av stabsfunktioner till produktionsdelar i organisationen.

6. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga respektive organisationsenhetens roll.

Flygstridskrafterna

Förbandsproduktionen har genomförts enligt plan med intensiv verksamhet och ett stort antal övningar. Den nationella insatsverksamheten har varit omfattande. Flygstridskrafterna har prioriterat insats och utbildning före förmågeutveckling främst på grund av begränsade personella resurser.

Flygstridskrafterna har deltagit i de multinationella övningarna *Cold Response 16*, *BALTOPS 16*, *Joint Warrior 16* samt *Green Flag 16*. Flygstridskrafterna har även genomfört Flygvapenövning 16 och *RUSKA 16* tillsammans med de finska flygstridskrafterna. Dessa övningar har bidragit till ökad interoperabilitet och utvecklad förmåga i nationellt försvar.

Flygstridskrafterna har under året genomfört en uppgradering av JAS 39 med bl.a. införande av ny radarjaktrobot, vilket ökat förmågan.

Flygtidsproduktionen har i stort gått enligt plan och ett fortsatt återtagande av tidigare förseningar inom flygutbildningen, främst inom flygsystem 39, har genomförts. I kombination med uppgraderingen, har flygtidsproduktionen bidragit till att utveckla förmågan inom flygstridskrafterna. Arbetet med ökad tillgänglighet för flygplan och helikoptrar har fortsatt under året för att möta kommande års behov av beredskap och utbildning.

Vidare har flygstridskrafterna fortsatt att lämna stöd med taktiskt transportflyg till pågående internationella operationer. De erfarenheter flygvapnet erhållit under dessa stödinsatser har bidragit till en positiv förmågeutveckling.

Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp

Flygplanstyp	2016	2015	2014	Not
JAS 39	10 974	11 287	10 643	
Sk 60	5 118	4 905	4 937	
Tp 84	2 242	2 504	2 250	
Fpl 100	1 570	1 512	1 495	
Fpl 102	1 809	1 987	1 599	
Hkp 10	0	539	1 399	1
Hkp 14	1 523	1 288	866	
Hkp 15	3 701	3 609	2 823	
Hkp 16	2 531	2 393	2 192	
Summa	29 468	30 024	28 204	

Tabell 16 Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp 2014-2016

1. Hkp 10-systemet avvecklades under 2015

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Flygvapenförband (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	6 542	4 493	6 710	1
Personal	1 431	1 017	1 131	2
Infra	410	539	416	3
Verksamhet	2 575	2 226	2 679	4
Lokala omkostnader	1 073	1 010	1 144	5
Centrala omkostnader	1 471	2 940	2 085	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	13 502	12 226	14 165	

Tabell 17 Utfall netto - Flygvapenförband 2014-2016

1. Årets materielkostnader är i paritet med 2014 och omfattar främst vidmakthåll av JAS 39 Gripen och tillhörande basresursprov, utveckling av förmåga kopplat till 39E, strategiskt transportflyg, vidmakthåll av hkp 14 och systemstöd för hkp 16. Materielkostnader 2015 omfattade utrangering och invärdering avkomponenter till JAS 39 på ca 2 790 miljoner kronor vilket reducerade föregående års utfall signifikant.
2. Personalkostnaderna har ökat främst beroende på de förhöjda arbetsgivaravgifterna för unga anställda under 26 år samt ett nytt pensionsavtal. Antalet anställda inom flygstridskrafterna har också ökat något mellan åren (2015: ca 4 300 och 2016: ca 4 360).
3. Försvarmaktens hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive organisationsenhets hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
4. Beredskap och utbildning har lett till ett högre utfall av direkta verksamhetskostnader. Övningsverksamheten som genomförts bl.a. tillsammans med Finland i FVÖ 16 och *RUSKA 16*, har också gett ett högre utfall av kostnader för övningsdygn och jour, men också av drift och underhåll.
5. Trots intagandet av ny organisation vilket innebar en omallokering av stabsfunktioner till produktionsdelar har de lokala omkostnaderna ökat något som en konsekvens av de totalt sett högre fasta personalkostnaderna.
6. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga respektive organisationsenhets roll.

Lednings- och underrättelseförband

Förmågan vid lednings- och underrättelseförbanden har utvecklats under året främst genom tillförsel av ny ledningssystemmateriel och en ökad övningsfrekvens i förband. Nationella övningar såväl som internationella operationer har också bidragit till utvecklingen.

CJSE 16 genomfördes med syfte att vidmakthålla och utveckla den operativa och taktiska ledningsförmågan samt för att öva individuella färdigheter. I övningen har det deltagit officerare, studenter vid Förvarshögskolan samt personal från andra myndigheter och internationella samarbetspartners. Övningen har utvecklat ledningsförbandens förmåga att stödja staber. Lednings- och underrättelseförbanden har även deltagit i Vintersol 16, *Cold Response 16* och Våreld 16. Taktisk ledning, uppträdande i arktisk miljö och operativa transporter har övats. Vidare har ett omfattande stöd lämnats inför och under övningen *Geltic Bear 16*.

Ledningsförbanden har deltagit i ASSÖ 16, Flygvapenövning 16 samt Brigstri 16 och därigenom bl.a. bidragit till arméns utveckling av brigadförmåga. Vidare har ledningsförbanden genomfört repetitionsutbildning och deltagit i *SWENEX 16*, *BALTOPS 16* och *NOCO*. Etableringen av FMTIS har fortsatt och planeras vara helt inrättat 2020.

Ledningsförbanden har deltagit i *MINUSMA* i Mali vilket bidragit till en utvecklad förmåga.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Lednings- och underrättelseförband (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	993	1 035	1 362	1
Personal	1 779	447	502	2
Infra	505	253	255	3
Verksamhet	3 315	916	1 309	4
Lokala omkostnader	362	330	272	5
Centrala omkostnader	1 176	793	783	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	8 129	3 774	4 482	

Tabell 18 Utfall netto - Lednings- och underrättelseförband 2014-2016

1. Materielkostnader är i paritet med föregående år. Större vidmakthållanden inom lednings- och underrättelseförbanden har genomförts av SWECCIS, bevakningssystemanläggningar och underrättelsesäkerhet samt av fasta nät. En något lägre kostnad för vidmakthållandet kan ses inom infra och IT- rumsinstallationer.
2. Fasta personalkostnader har ökat markant främst beroende på omalkoeringen av central ledning till lednings- och underrättelseförbanden samt inrättandet av FMTIS.
3. Försvarmaktens hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive organisationsenheters hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader. För ledningsstridskrafterna har de tillförda verksamheterna i form av central ledning och FMTIS inneburit att hyresbeståndet har ökat med motsvarande mängd.
4. Utfallet har ökat 2016 med ca 2 400 miljoner kronor vilket motsvaras av de tillkommande verksamheterna central ledning, motsvarande ca 400 miljoner kronor, och FMTIS, motsvarande ca 2 000 miljoner kronor. FMTIS verksamhetskostnader omfattar IT- och systemstöd för hela Försvarmakten. Detta återspeglas i ett lägre utfall av verksamhetskostnader inom flertalet andra stridskrafter.
5. Kostnaderna har ökat netto 2016, vilket beror på de personalkostnaderna med anledning av de tillförda verksamheterna till ledningsstridskrafterna trots intagandet av ny organisation som är en omallokering av stabsfunktioner till produktionsdelar.
6. Centrala omkostnader har ökat p.g.a. omallokeringen av central ledning och FMTIS till lednings- och underrättelseförbanden. Det uppvägs av lägre centrala omkostnader inom övriga stridskrafter.

Logistikförband

Beredskap med en nationell stödenhet (NSE) för den europeiska stridsgruppen, *EU BG 16*, har upprätthållits under andra halvåret.

Logistikförband har bland annat deltagit i övningarna Våreld 16 och Brigstri 16 och repetitionsutbildning är genomförd med totalförsvarspliktig personal och inkallade tidvis tjänstgörande gruppbefäl, soldater och sjömän (GSS/T). Vissa logistikförband verkar kontinuerligt och med hög tillgänglighet. Delar av logistikförbanden har bemannat och deltagit i förberedelser och utbildningar av den FN-ledda operationen *MINUSMA*.

Försvarmaktens begränsade tillgång till tidvis tjänstgörande civil avtalspersonal i form av läkare och sjuksköterskor har likt tidigare år inneburit svårigheter att försörja internationella operationer med sjukvårdskompetens.

Logistikförbanden har från och med 1 januari intagit ny krigsorganisation varvid samtliga logistikresurser har krigsorganiserats.

Fortsatt uppbyggnad av teknisk underhållskapacitet har skett över hela landet. Logistikförbanden har genomfört materielunderhåll på materiel i bruk vilket bidragit till den tekniska personalens kompetensuppbyggnad. Dock begränsas förbandens materiella tillgänglighet av bland annat brist på reservdelar och att operationer och insatser prioriteras vad avser materielunderhåll.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Logistikförband (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	944	1 614	979	1
Personal	747	175	182	2
Infra	358	34	31	3
Verksamhet	-72	363	343	4
Lokala omkostnader	560	166	185	5
Centrala omkostnader	658	331	329	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	3 194	2 683	2 049	

Tabell 19 Utfall netto - Logistikförband 2014-2016

1. Materielkostnaderna har sjunkit inom logistikförbanden främst beroende på höga avskrivningskostnader 2015. Försvarmakten följer materielanskaffningsplanen och stora variationer mellan åren är en naturlig konsekvens av detta. Nettokostnaderna för vidmakthållande har sjunkit trots kostnadsökningar avseende reservmaterielförsörjningen, kroppsskydd och fältutrustning, vilket bl.a. beror på lägre kostnader för vattenhanteringsmaterial och systemstöd för drivmedel.
2. Fasta personalkostnader har ökat med anledning av att FMLOG nu anslagsfinansieras och därmed belastar direkta kostnadsslag i likhet med andra förband. Detta uppvägs av att övriga förband uppvisar lägre kostnader inom logistik. Ytterligare orsaker till att kostnaderna ökat är de förhöjda arbetsgivaravgifterna för anställda under 26 år samt ett nytt tjänstepensionsavtal.
3. Försvarmaktens hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive organisationsenhets hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader. För logistikstridskrafterna innebär tillförseln av FMLOG att hyresbeståndet ökar med motsvarande mängd.
4. Årets utfall omfattar ökade bruttokostnader avseende tjänster med anledning både av anslagsfinansieringen av FMLOG, men också deltagande i övningar såsom Våreld 16 och Brigstri 16. Nettoutfallet resulterar dock i ett kreditsaldo m.a.a. intäkter från FMV avseende reglering för viten från 2006 till 2016 motsvarande ca 480 miljoner kronor.
5. Lokala omkostnader har ökat netto 2016, vilket beror på de ökade personalkostnaderna med anledning av de tillförda verksamheterna till logistikstridskrafterna trots intagandet av ny organisation vilket innebär en omallokering av stabsfunktioner till produktionsdelar.
6. Anslagsfinansieringen av FMLOG har ökat utfallet avseende centrala omkostnader. Detta uppvägs av lägre centrala omkostnader inom övriga stridskrafter.

Nationella skyddsstyrkor

Hemvärnsförbandens förmågor har vidmakthållits. Förmågan till samverkan och samordning med andra krigsförband, särskilt marin- och flygstridskrafter, samt övriga delar av samhället har ökat.

Hemvärnsförbanden har utfört verksamhet i enlighet med Hemvärnets utbildningsystem. Samtliga 40 hemvärnsbataljoner har genomfört krigsförbandsövning (KFÖ) och därtill har särskild övning förband (SÖF) genomförts vid 86 tillfällen.

Årets övningar har bland annat genomförts inom marina basområden och flygbasområden och i ökad omfattning samordnats med övande krigsförband ur marin- och flygstridskrafterna.

Ledningsträningsovningarna *Geltic Bear 16-1* och *16-2* har genomförts med stöd av lednings- och underrättelseförband tillsammans med 20 hemvärnsbataljonsstaber, totalt omfattande ca 700 deltagare. Övningarna har bidragit till att utveckla bataljonernas förmåga till ledning inklusive samverkan med andra myndigheter och media.

Ett hemvärnsinsatskompani har deltagit i det danska hemvärnets *Landsøvning 16* och ett hemvärnsinsatskompani i den norska övningen *Cold Response 16*. Kompanierna samövade då med danskt respektive norskt hemvärn.

Central chefsutbildning för Hemvärnets personal har genomförts med ca 700 elever. Under 2016 har försök med chefsutbildningar för specialistgruppchefer initierats och genomförts. Dessa utbildningar har bidragit till att utveckla chefer från frivilligorganisationerna i deras krigsbefattning inom hemvärnsförbanden.

Införandet av granatkastarplutoner i Hemvärnet har fortsatt under året. En hemvärnsgranatkastarpluton är nu krigsplacerad och grundutbildad enligt Hemvärnets utbildningssystem. Erfarenheter från försöken har överlämnats till övriga organisationsenheter som fått i uppdrag att etablera motsvarande granatkastarplutoner.

Internationella utbyten har genomförts med Norge, Danmark, Estland och Lettland samt i begränsad omfattning med Finland.

Frivillig försvarsverksamhet

Under året har Svenska försvarsutbildningsförbundet (Försvarsutbildarna), Riksförbundet Sveriges Lottakårer (SLK), Flygvapenfrivilligas riksförbund (FVRF), Sjövärnsskårens riksförbund (SVK RF) och Sveriges bilkårens riksförbund (Bilkåren) genomfört 18 grundläggande soldatutbildning för frivilliga (GU-F) med 406 godkända elever, av dessa var 45 procent kvinnor, en ökning med 3 procent sedan föregående år.

Befattnings-, ledarskaps- och instruktörsutbildningar har bedrivits av flertalet frivilliga försvarsorganisationer (FFO) under året. Ungdomsverksamheten har genomförts i central, regional och lokal regi i form av vinterkurser under sportlovsveckorna och sommarskolor i FFO regi. För att nå unga kvinnor har "Tjej-läger" genomförts på Gotland. Därtill har ungdomsverksamheten utvecklats genom den årligen återkommande ungdomskonferensen.

Flygförarna inom Frivilliga Flygkåren (FFK) har vidmakthållit sin flygkompetens och Svenska pistolskytteförbundet (SPSF) respektive Svenska skyttesportförbundet (SvSF) har vidmakthållit skytteinstruktörskompetenser.

Ålder/Könsfördelning	Andel		
	2016	2015	2014
18-25	33%	40%	45%
26-34	25%	26%	25%
35-44	23%	23%	20%
45-54	15%	9%	10%
55-60	4%	2%	0%
61-70	0%	0%	0%
Kvinnor	45%	42%	41%
Män	55%	58%	59%

Tabell 20 Ålders- och könsfördelning på godkända elever som genomfört GU-F 2014-2016

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Hemvärnet och de nationella skyddsstyrkorna (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	7	24	65	1
Personal	417	393	379	2
Infra	105	165	111	3
Verksamhet	439	602	472	4
Lokala omkostnader	64	84	83	5
Centrala omkostnader	341	647	500	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	1 374	1 914	1 611	

Tabell 21 Utfall netto - Hemvärnet och de nationella skyddsstyrkorna 2014-2016

1. Utfallet för materielkostnader har sjunkit från föregående år vilket främst beror på lägre avskrivningskostnader. Då dessa är en konsekvens av Försvarets logistikplan varierar i utfallet mellan åren.
2. Ökade personalkostnader mellan åren beror främst på en ökad tillväxt av personal med ca 200 personer men även de förhöjda arbetsgivaravgifterna för anställda under 26 år samt ett nytt tjänstepensionsavtal.
3. Försvarets hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive förbands hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
4. Det minskade utfallet beror på att kostnader för logistik- och systemstöd överförts till FMLOG och FMTIS. Hemvärnet och de nationella skyddsstyrkorna har i övrigt högre direkta personalkostnader som en följd av en omfattande övningsverksamhet, t.ex. *Geltic Bear*, *Cold Response 1*, och internationella utbyten med bl.a. Norge och Danmark.
5. Det lägre utfallet 2016 beror främst på att Försvarets har intagit ny organisation vilket innebär en omallokering av stabsfunktioner till produktionsdelar i organisationen.
6. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga respektive organisationsenhetens roll.

Övningsverksamhet

Försvarets ska i myndighetens årsredovisning för år 2016 redovisa vilka hela krigsförband som övats samt ange antalet ej anställd totalförsvarspliktig personal som har övats.⁷

RB p 1.3

Övningsverksamheten har under året varit omfattande och även innehållit mobiliseringsmoment, beredskapsövningar och -kontroller, exempelvis på Gotland. Separata mobiliserings- och beredskapsövningar har inte genomförts men har ingått som en del av större övningar. Övningarna har genom sin intensitet och mångfacetterade utformning bidragit till en utveckling av Försvarets operativa förmåga, bl.a. avseende brigadledning, *Counter-IED* och interoperabilitet. Övningarnas tidsomfång och komplexiteten både vad avser nationella och internationella övningar har ökat, vilket långsiktigt bidrar till Försvarets totala förmågeutveckling inom den nationella ramen.

Dock kvarstår utmaningar som i första hand berör den materiella tillgängligheten, bl.a. avseende personlig utrustning, fordon, ledningsutrustning/-system och tillgången på kvalificerad personal, bl.a. lednings- och logistikpersonal.

Under 2016 har krigsförbandsövning (KFÖ) genomförts vid åtta krigsförband. Någon försvaretsövning har inte genomförts, dock har planering inför försvaretsövning Aurora 17 skett.

⁷ Redovisning avseende vilka hela krigsförband som övats framgår av bilaga 5

Repetitionsutbildning med värnpliktig personal har genomförts vid elva organisationsenheter (förband, skola, centrum).

Organisationsenhet	Antal värnpliktiga
Norbottens regemente I 19	50
Södra skånska regementet P 7	50
Skaraborgs regemente P 4	50
Göta ingenjörregemente Ing 2	80
Luftvärnsregementet Lv 6	400
Amfibieregementet Amf 1	80
Blekinge flygflotilj F 17	80
Försvarmaktens helikopterflotilj Hkpfli	70
Ledningsregementet LedR	30
Trängregementet TrängR	100
Försvarmaktens tekniska skola FMTS	40
Totalt antal värnpliktiga	1 030

Tabell 22 Genomförda repetitionsutbildningar vpl 2016

Betydande övningsverksamhet

Övning	Syfte och övergripande beskrivning	Måluppfyllelse (ja, delvis, över)	Involverade stridskrafter
ANAKONDA 16	Anakonda är en polsk övning med mer än 30 000 deltagare från 24 olika länder, främst från Europa, och med US Army Europe som största truppbidragare. Syftet var att träna, samöva och integrera polska nationella lednings- och styrkestrukturer i en allierad, gemensam, multinationell miljö. Sverige deltog i år med en kompanistridsgrupp, ca 160 personer. I styrkan återfanns även andra delar från bataljonen som bidrog på olika sätt genom exempelvis transportledning, militärpolis (MP), underhållsresurser och en stridsfordon 90-pluton.	Ja	Arméstridskrafter, lednings- och underrättelseförband
ASSÖ 16	Arméns stab- och sambandsövning är en ledningsträningsovning med det övergripande målet att befästa rutiner i ledning och stabstjänst i brigadstab och att tillämpa dessa för brigad och utveckla marktaktisk förmåga inför eventuella kommande operationer under ledning av insatsstaben	Över	Arméstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband
BALTOPS 16	Huvudsyftet är att träna enheters uppträdande i större multinationella styrkesammansättningar som tillsammans kan skapa stabilitet och säkerheten i områden kring Östersjön. I övningen deltog 17 nationer, ca 6 100 man, ett 45-tal fartyg, 60-tal stridsflygplan och helikoptrar och ett flertal fordon. Övningen har marint fokus även om stridsflyg ingår i övningen. Svensk förmåga ökade bl.a. inom områden såsom internationell samverkan, interoperabilitet, havsövervakning, lufttankning, <i>Close Air Support</i> , jaktstrid och hantering av asymmetriska hot.	Ja	Marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband
BEK LTÖ 16	Bekämpningsledningsträningsovning som övar brigadstabens bekämpningsfunktion så att ledning, planering och genomförande av indirekt bekämpning inom brigadens strid kan ske ensat.	Ja	Arméstridskrafter och lednings- och underrättelseförband
BISON COUNTER	Övningen genomfördes som en internationell <i>C-IED</i> övning med inbjudan till alla länder som deltar i <i>European Defence Agency (EDA) Project Team Countering Improvised Explosive Devices (PT C-IED)</i> och länder där Sverige har bilateralt samarbete inom <i>Counter-IED</i> funktionen. I övningen deltog ca 1 000 soldater och sjömän från 21 nationer.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter
BRIGSTRIÖVN 16	Är en nationell ledningsträningsovning för bataljonsstab och har som huvudsyfte att öka förmågan att kunna lösa stridsuppgifter inom brigads ram. Övningen är ett viktigt steg mot en ökad brigadförmåga och är direkt sammankopplad med och ett viktigt steg mot FMÖ Aurora 17. De övergripande målen var att träna rutiner i ledning, stabstjänst, stridsteknik och taktik.	Ja	Arméstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
C SWEDEC AM- OCH MINRÖJN. ÖVNING 2016	Övningen syftade till ökad förmåga att verka i bebyggelse samt ökad förmåga genom samövning mellan sökgrupper, <i>IED/EOD (Improved Explosive Devices/Explosive Ordnance Disposal)</i> och polisiära enheter.	Över	Arméstridskrafter, marinstridskrafter
CHEFSFÄLTÖVNIN G 2016	Chefsfältövning genomfördes med deltagare från Försvarsmaktens ledning, generaldirektörer och representanter från ett tjugotal myndigheter och departement. Även H.M Konungen deltog och för första gången deltog också militära representanter från Finland. Fältövningen behandlade utvecklingen i närområdet, hotbilder, rikets ledning, myndighetssamverkan, totalförsvarsplanering, beredskapshöjning, mobilisering och militärstrategisk doktrin. En central del i övningen var att sprida och bygga kunskap samt skapa förankring och delaktighet inom och mellan Försvarsmakten och andra myndigheter.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
CJSE 16	<i>Combined Joint Staff Exercise</i> är en ledningsträningsovning som genomfördes i samarbete mellan Försvarsmakten och Försvarshögskolan. I övningen ingick även internationella deltagare och deltagare från civila myndigheter. Övningen genomfördes på flera olika orter i Sverige med syfte att förbereda enskilda deltagare att ingå i en multinationell stab. För Försvarsmakten är övningen ett led i utvecklande av ledningsförmågan på operativ och taktisk nivå. Fokus för övningen är att träna stabsarbetsmetoder och processer för chefer och stabsmedlemmar. Övningen har utvecklats och implementerats i andan av Nato:s Partnerskap för fred. Totalt deltog ca 1 200 personer från 27 olika nationer.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband

Övning	Syfte och övergripande beskrivning	Måluppfyllelse (ja, delvis, över)	Involverade stridskrafter
COLD RESPONSE 16	<i>Cold Response</i> är en norsk internationell vinterövning baserad på en internationell krissituation och genomförs som en tillämpad övning med en multinationell brigad på respektive sida. I övningen ingick ca 15 000 deltagare från 15 nationer varav ca 2 000 svenska deltagare. Den svenska deltagande ledde en av dessa multinationella brigader. Utöver detta ingick Sverige i en gemensam bataljon med Finland. Övningen gav unika möjligheter att träna en multinationell operation i subarktiskt klimat. Övningsområdet var stort och utmanande för alla inblandade. Detta tillsammans med det stora antalet deltagande förband och möjligheten att öva strid mot en kvalificerad motståndare innebär att alla deltagare fick erfarenhet av vilka ytor, volymer, tider och avstånd som strid i större förband innebär. Övningen främjade utvecklingen av svensk brigadförmåga samt logistikförbands förmåga avseende gränspassage, transportledning och trafikreglering.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband, Hvförband
EUBG 16 SÖ	Övande av WLR (Artlokaliseringsradar) enhet för deltagande/beredskap i den brittiskeledda EU BG.	Ja	Arméstridskrafter och logistikförband
FINAL 16	Finsk flygövning som avslutar taktisk flygutbildning och syftet är att öva vunna erfarenheter inom ramen för fredstida förhållanden och undantagsförhållanden. Sverige deltog med svenska flygelever.	Ja	Flygstridskrafter
FLOGC FÄLTÖVNING 16	Årlig återkommande övning med deltagande från Försvarsmakten och andra myndigheter. Syftet var att under fyra teman avhandla relationen Försvarsmakten och civila myndigheter, försvarsmedicinsk funktionskedja, försvarslogistikens stöd till Försvarsmakten, samt försörjningen av Gotland.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
FTS LEDNINGSTRÄNING GS-ÖVNING 2016 (LTO 16)	Förmedla flygtaktisk chef syn på luftoperativ ledning och förbandsledning.	Delvis	Flygstridskrafter
FLYGVAPENÖVNING (FVÖ) 16	Övningens syfte var att öva taktisk ledning av flygstridskrafterna och nationellt utprädat från flottiljet och flygbaser vid ett högkonfliktsscenario mot en högteknologisk motståndare, med verksamhet 24 timmar per dygn under fyra dagar. Ledning och genomförande av luftförsvaret var prioriterat. I övningen deltog ca 3 200 personer från samtliga förband inom flygvapnet, luftvärnet samt även delar av armén, marinen, hemvärnet, militärregionala staber och FMLOG. Även finska flygförband deltog.	Ja	Flygstridskrafter
GELTIC BEAR 1 och 2	Ledningssträning i syfte att träna hemvärnsbataljonsstaber i stabsmetodik och ledning av bataljon samt samverkan med civila aktörer.	Ja	Lednings- och underrättelseförband, Hvförband
JOINT WARRIOR 16-1	JW är en brittisk multinationell <i>Joint LIVEX</i> med tydligt fokus mot den operativa/taktiska nivån. Övningen erbjöd även utbyte på stridsteknisk nivå. Brittiska <i>Joint Tactical Exercise Planning Staf (JTEPS)</i> planerade och övningen genomfördes i norra Storbritannien. Svenskt syfte vara att öva och validera deltagande förbands förmåga i <i>FAC (Forward Air Controller)</i> och <i>TACP (Tactical Air Control Party)</i> samt <i>NGS (Naval Gunfire Support)</i> .	Ja	Marinstridskrafter
LEDNINGSÖVNING 16	I ett gräzonsscenario öva operativ och taktisk ledning och därigenom fortsatt utveckla nationell ledningsförmåga samt förmåga till gemensamma operationer. Militärstrategisk nivå tränade metodik och rutiner förutom att vara <i>HICOM (Higher Command)</i> .	Över	HKV, arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
LSC FÄLTÖVNING 16	Ledningssystemövning inom ramen för Försvarsmaktens insatsorganisation i Mälardalen. Samordning och samverkan inom centrala områden inför FMÖ Aurora 17. Representanter ur Försvarsmakten samt FMV, MSB och FHS deltog.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
MLT 16	Marinens Ledningssträning. Nationell ledningssträning med samtliga marina förband.	Ja	Marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och logistikförband

Övning	Syfte och övergripande beskrivning	Måluppfyllelse (ja, delvis, över)	Involverade stridskrafter
MTCH FÄLTÖVNING 16	Det övergripande målet för marintaktisk chef (MTCH) Fältövning 2016 var att implementera och utveckla den taktiska planeringen internt och externt i syfte att öka förmågan att hantera en nationell regional kris i "gråzonen" mellan fred och väpnad konflikt.	Ja	Marinstridskrafter, arméstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
NORDIC HELMET 16	<i>Nordic Helmet</i> är en samnordisk stabsövning (CPX, <i>Command Post Exercise</i>). Övningen genomfördes på flera orter i Sverige. Övningen är en del av det nordiska samarbetet <i>NORDEFCO</i> och har som mål att utveckla luftvärnsförmågan avseende taktik, metodik och teknik i syfte att kunna integrera respektive lands Lv-system under en gemensam ledning. Huvudsyftet var att identifiera och utveckla funktionsområden som bidrar till interoperabla lösningar som sedan praktiskt ska kunna genomföras som gemensamma insatser och/eller övningar under en och samma ledning	Ja	Arméstridskrafter
NORTHERN COAST 16	<i>Northern Coasts, NOCO</i> , är en av de största årliga multinationella övningarna med marint fokus i Östersjöområdet och leds av den tyska marinchefen. Danmark var värd för övningen (Sverige är värd 2017). Syftet var att öva stridsledning i olika nivåer och de deltagande ländernas förmåga att agera gemensamt vid kriser och utmaningar till havs och i kustnära områden. Övningen genomfördes i södra och västra Östersjön samt södra Skagerack. Totalt deltog ca 3 000 soldater och sjömän från 16 olika nationer med ett 40-tal fartyg, helikoptrar och stridsflyg. Sverige deltog med fyra fartyg och logistikpersonal från Marinbasen.	Ja	Marinstridskrafter och flygstridskrafter,
NORTHERN SUN 16	Bilateral ubåtsräddningsövning, Sverige - Polen.	Ja	Marinstridskrafter
OP FÄLTÖVNING 2016	Insatschefens (C INSATS) operativa fältövning är en årligen återkommande övning med deltagare från insatsstaben, taktiska staber, regionala staber, HKV, insatschefer på operativ nivå, krigsforbandschefer, representanter från försvarsmyndigheter och av C INSATS inbjudna gäster. C INSATS fältövning genomfördes i Skövdeområdet. Tyngdpunkten låg vid nationell försvarsplanering i grundberedskap och övergången till höjd beredskap. Fältövningen genomfördes mot scenariot regional kris och syftade till att främja vår säkerhet genom att öva/klarlägga vår förmåga att upprätthålla tillgänglighet.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
RAMSTEIN ALLOY 2016	Estland var värd för övningen Ramstein Alloy med stridsflyg från Belgien, Polen, Spanien, Finland och Sverige, transportflygplan från Estland och Litauen och <i>NATO airborne warning and control system (AWACS)</i> samt <i>Control and Reporting Post (CRP)</i> på <i>Amari Air Base</i> (Estland) och <i>Combined Air Operations Centre (CAOC)</i> i Uedem (Tyskland). Syftet var att träna <i>Cross-Border Cooperation (CBC)</i> och samarbete mellan myndigheter och organisationer samt samordning i det baltiska luftrummet.	Ja	Flygstridskrafter
RAPID TRIDENT 16	Rapid Trident är en regional <i>command post exercise (CPX)</i> med fokus på fredsbevarande operationer och stabilitet i syfte att säkerställa en trygg och säker miljö i operationsområdet. Under pågående övning validerades även en ukrainska enheten från försvarsdepartementet som genomgått träning inom ramen för <i>Joint Multinational Training Group-Ukraine program</i> . Övningen genomfördes vid <i>International Peacekeeping and Security Center (IPSC) in Yavoriv</i> , Ukraina. Ca 2 000 personer från Ukraina, USA, Belgien, Bulgarien, Kanada, Georgien, Storbritannien, Moldavien, Litauen, Norge, Polen, Rumänien, Sverige och Turkiet deltog.	Ja	Arméstridskrafter
RIKSHVC FÄLTÖVNING 16:1	Utveckla underlag för uppgiften att skydda marint tjänstområde och utveckla taktisk ledning.	Ja	Hv-förband
RIKSHVC INSATSÖVNING 16	Hemvärnsbataljons skydd av flygbas samt förstärkning genom tillförsel av insatskompanier från övriga landet, inom ramen för FVÖ 16.	Ja	Hv-förband

Övning	Syfte och övergripande beskrivning	Måluppfyllelse (ja, delvis, över)	Involverade stridskrafter
RUSKA 16	Den finska flygövningen <i>RUSKA 16</i> , med tyngdpunkt på nationellt försvar, var det finska flygvapnets största krigsövning under 2016. Övningens målsättning var att ge Finlands luftförsvar möjlighet att öva tillsammans inom ramen för en omfattande luftoperation. I övningen deltog ca 2 600 personer, reservister, anställda och soldater. Över 50 flygplan deltog: ca 30 Hornetjaktplan, 15 Hawk-jetskolplan, transport- och sambandsflygplan och helikoptrar av typ NH90 från armén. Dessutom deltog 6 JAS 39 samt transport- och stridsledningsplan från Sverige (ca 100 personer). Den svenska uppgiften var att tillsammans med finska flygdivisioner agera motståndare till de finska övningstrupperna.	Ja	Flygstridskrafter
SWEFINEX 16	SWEFINEX är en årligen återkommande marin samövning med den finländska Försvarsmakten. Huvudsyftet med övningen är att samträna <i>Swedish Finnish Naval Task Group, SFNTG</i> , för att 2017 kunna stå redo med en gemensam marin stridsgrupp i händelse av kris eller krig. Övningen fokuserar bland annat på att genomföra sjöfartsskydd samtidigt som man utövar försvar mot hot från luften, ytan och under ytan. 2016 hade Sverige ansvaret för övningen som främst genomfördes i vattnet kring Gotland. Totalt deltog Sverige med ca 600 och Finland med ca 250 personer. Ubåtar, ytstrids-, minröj- och stödfartyg samt helikoptrar, spanings- och jaktflyg från flertalet av marinens och flygvapnets förband deltar i övningen.	Ja	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter och logistikförband
SWENEX 16	<i>SWENEX</i> är en nationell övning med enbart svenskt deltagande. Fokus låg på att försvara det svenska territoriet och svenska intressen. Några av de viktigaste övergripande målsättningarna för övningen var att: öva marin ledning – från marintaktiska staben till fartygsnivå; utveckla och öva marinens förmåga till sjötrafikkontroll; öva beredskapsplaner; utveckla respektive förbands förmågor med fokus på stridteknik och taktik; och att öva samverkan med militärregioner avseende transportledning. Övningen genomfördes på ostkusten och runt Gotland. Personal från samtliga marina förband deltog, d.v.s. ca 2 000 soldater och sjömän inklusive ett 20-tal större stridsfartyg samt ett stort antal stridsbåtar och bevakningsbåtar. Dessutom deltog stridsflyg och helikoptrar från flygvapnet.	Över	Arméstridskrafter, marinstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband
TEX 16	Övningen <i>Tactical Exercise (TEX)</i> syftar till att nya besättningar ska nå statusen <i>Combat Ready</i> inom det taktiska transportflyget (tp 84). Scenariot för övningen har varit inom ramen för nationellt försvar, med inslag av samarbete med nordiska grannländer och har genomförts över stora delar av landets yta. Under årets övning har bland annat fallskärmsjägerförband, mekaniserade förband samt marint hemvärn deltagit i olika stadier.	Ja	Flygstridskrafter
VINTERSOL 16	Vintersol var förberedelseövningen inför <i>Cold Response</i> och genomfördes i Boden och Älvdalen. I övningen ingick ca 1 000 deltagare från åtta förband. Övningen genomfördes inom brigads ram med 3. Brigadstab som "högre chef" och syftet var, förutom förberedelser inför <i>Cold Response</i> , att öka brigad- och brigadledningsförmåga, vinterförmåga och samverkan mellan förband.	Ja	Arméstridskrafter, flygstridskrafter, lednings- och underrättelseförband
VÅRELD 16	Syftet var att öka svensk förmåga att med markstridskrafter försvara Sverige och landets intressen. Under övningen övades anfall, försvar och fördröjningsstrid. I övningen deltog ca 1 500 deltagare från 11 olika förband. Övningen genomfördes bl.a. på Skövde övnings- och skjutfält. Övningen genomfördes inom brigad ram med 2. Brigadstab som "högre chef".	Ja	Arméstridskrafter, lednings- och underrättelseförband och logistikförband

Tabell 23 Betydande övningsverksamhet

Personalförsörjning

Krigsförbanden är i huvudsak personellt uppfyllda och består av anställda, totalförsvarspliktiga och avtalspersonal vilket innebär att regeringen, vid en beredskapshöjning, personellt förfogar över krigsorganisationen.

Under 2016 har emellertid belastningen på den kontinuerligt tjänstgörande personalen varit hög. Den prioriterade förmågeuppbyggnaden har tillsammans med omfattande insatser och beredskap ställt höga krav på organisationen. Framtida försörjning av, och tillgång till, kontinuerligt tjänstgörande personal är avgörande för att även fortsatt möjliggöra lösandet av myndighetens uppgifter i fred, kris och krig.

Den frivilliga militära personalförsörjningen som system fungerar väl, så till vida att en högre andel av de som genomför den militära grundutbildningen väljer ett fortsatt engagemang i Försvarmakten. Den frivilliga militära personalförsörjningen ger också mer motiverad och kompetentare personal där den ersätter totalförsvarspliktig personal. Genom denna utväxling av totalförsvarspliktig personal mot anställd personal ökar också tillgängligheten i grundberedskap.

Befälsordningsreformen ger avsedd effekt. Uppdelningen av yrkesofficerskåren i akademiskt utbildade officerare och yrkesutbildade specialistofficerare är ett framgångsrikt sätt att utveckla dessa, med djupa yrkeskunskaper, inom respektive ansvarsområden. Detta ökar personalförsörjningens effekt ur ett kompetensperspektiv.

Avseende övergången från ett pliktbaserat till ett frivilligt militärt personalförsörjningssystem är myndigheten emellertid fortfarande i en uppbyggnadsfas. Den totalförsvarspliktiga personalen ersätts succesivt med anställda gruppbefäl, soldater och sjömän (GSS) samtidigt som yrkes- (YO) och reservofficerare (RO) från enbefälssystemet ersätts med motsvarande personal ur det nya flerbefälssystemet.

Den fulla effekten av det frivilliga militära personalförsörjningssystemet och flerbefälssystemet är ännu inte uppnådd.

Den civila personalförsörjningen fungerar i allt väsentligt väl. Det finns vissa kompetensområden där rekryteringen av civila arbetstagare är en utmaning och vad gäller avtalspersonal ur frivilligorganisationerna återstår fortfarande det sista för att helt fylla organisationens behov. Här bedömer Försvarmakten att det mesta av detta kommer att vara åtgärdat inom försvarsbeslutsperioden.

Försvarmaktens organisation består till huvuddelen av militär personal. Uppbyggnad av dessa militära kompetenser är komplex då varje års investeringar i militär grundutbildning och officersutbildning måste trygga organisationens behov under lång tid.

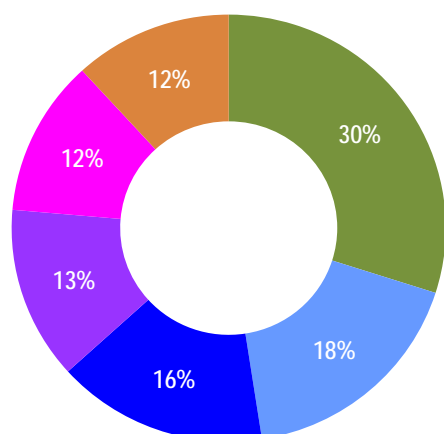
Under 2016, liksom de senaste åren, har volymerna vid de militära grundutbildningarna och officersutbildningarna underskridit de nivåer som krävs för en långsiktigt hållbar militär personalförsörjning. I detta ligger ingen omedelbar risk men däremot innebär det på längre sikt att krigsorganisationens tillgänglighet i grundberedskap (med den anställda personalen och avtalspersonalen) växer till långsammare än planerat. Det krävs därför fortsatta åtgärder för att öka utbildnings- och därmed anställningsvolymerna.

2016 infördes en ny sammanhållen militär grundutbildning (MGU). Antal inryckande underskred den nivå som Försvarmakten strävade efter och ligger därmed under den nivå som krävs för en långsiktigt hållbar militär personalförsörjning. Positivt är att den nya sammanhållna militära grundutbildningen visar på lägre avgångstal än tidigare utbildning. Den nya utbildningsformen ger också Försvarmakten möjlighet att krigsplacera rekryterna efter fullföljd utbildning. Ur den aspekten ger en sammanhållen militär grundutbildning en ökad effekt för krigsorganisationen i höjd beredskap. Försvarmakten intensifierar åtgärderna för att nå rekryteringsmålet för 2017.

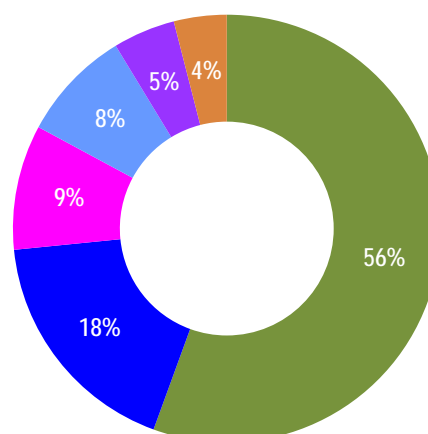
En särskild långsiktig utmaning ligger i officersförsörjningen då en stor andel av officerskåren går i pension de närmaste femton åren. Grundrekryteringen av officerare under 2000-talet räcker inte för att täcka dessa

avgångar. Av bland annat den anledningen bereder nu Försvarmakten och Försvvarshögskolan möjligheten att inrätta alternativa utbildningar för individer med annan akademisk kompetens och för reservofficerare vilket innebär att officersförsörjningen inte längre helt baseras på genomförd militär grundutbildning och ett sammanhållet officersprogram.

Anställd personal i Försvarmakten

Figur 3 Fördelning kontinuerligt anställda

Figur 4 Fördelning tidvis anställda

Materieförsörjning

Försvarmaktens materieförsörjning har under året i stort följt planen. I bilaga 2 (Materielberättelsen) redovisas för respektive stridskraft de viktigare materielleveranserna och lagda beställningar samt väsentliga avvikelser.

Samarbetet med FMV har vidareutvecklats under året. Fortsatt omdaning av försvarslogistiken har tillsammans med ytterligare steg i införandet av stödsystemet PRIO medgett att enskilda leveranser av materiel gradvis ersätter leveransförfarande med milstolpar.

Leveranser av materiel till stridskrafterna har genomförts enligt lagda beställningar. Materielproduktionen har till del drabbats av förseningar vilket dock inte inneburit väsentlig påverkan på möjligheten att bedriva verksamhet under året.

Under året har ett omfattande arbete genomförts för att säkerställa tillgängligheten på JAS 39 och därmed dess viktiga bidrag till den operativa förmågan. De vidtagna åtgärderna har syftat till att öka tillgängligheten i de flygplan som används för utbildning, övning, beredskap och insats respektive till att reducera antalet flygplan som är bundna till annan verksamhet.

Andel av *materielanslagen* som använts för investering i krigsmateriel ligger på en lägre nivå⁸ än föregående år och jämfört mot andelen av *samtliga anslag* har den fortsatt gått ned med några procentenheter. Utöver

⁸ 44 % jämfört med 49 % (2015)

krigsmaterielinvesteringar har Försvarets makt fått omfattande leveranser av beredskapsvaror såsom beklädnad, reservmateriel och ammunition vilka inte kategoriseras som investering.

Viktigare materielleveranser 2016

Stridskraft	Materielobjekt
Arméstridskrafterna	Teleskoptruckar Fälttruckar Utbildning av operatörs- och teknikerinstruktörer Bandvagn 410 Återanskaffning ammunition
Marinstridskrafterna	Uppgraderad utbildningsanläggning TIS och SESUB 960 Modifiering av HMS Skaftö Modifieringar av minröjningsfartyg typ Koster Skjutfältsbåtar
Flygstridskrafterna	Modifierad räddningsbil typ 1 Uppgradering JAS 39 (MS20) Radarjaktrobot Meteor Underhåll helikopter 14 Helikopter 14F
Lednings- och underrättelseförbanden	Omsättning PC Dart HW Licenser samt mjukvara länk 22 Fristående Ledningsplats SLB datorsystem
Logistikförbanden	Fältutrustning Drivmedelsförvaringscontainer Tankningsmodul flygplan Tankningsmodul helikopter

Utveckling

Verksamhetens bidrag till framtida förmågor/förmågeutveckling

Den forskning och utveckling som bedrivs med medel ur anslag 1:5 *Forskning och teknikutveckling* syftar främst till att stödja utveckling av Försvarets operativa förmåga och att stärka Försvarets förmåga att möta framtida hot. Det sker i huvudsak genom kunskapsuppbyggnad och icke objektsbunden teknikutveckling. Uppbyggd kunskap används bland annat till:

- studier och konceptutveckling
- motståndarbedömningar
- identifiering och prioritering av framtida egna förmågebehov
- kravställning och teknikval i samband med modifiering och nyanskaffning av materiel
- taktik och hotbildsanpassning av nuvarande förmågor

Ledtiden mellan forskning och teknikutveckling (FoT), samt leverans och implementering av materielsystem, är i normalfallet lång. Samtidigt kan rön vunna genom FoT och studier ofta ligga till grund för en snabb taktisk anpassning eller förändrad utbildning. Sammantaget innebär detta att områdets bidrag till den operativa förmågan realiserar längre fram i tiden.

Genomförd verksamhet och dess resultat

Forskning och utveckling

Forskning och Teknikutveckling (FoT)

Försvarets makten bedriver forskning och teknikutveckling i tio områden inklusive ett samverkansprogram för samverkan med utvalda institut och lärosäten. De integritetskritiska områdena är högst prioriterade.

Dessa områden är: Sensorer och Signaturanpassning, Undervattensteknik, Vapen och Skydd, Telekrig samt delar av Ledning och MSI (Människa-System Integration). Därefter prioriteras området Flygsystem syftande till att bibehålla och vidareutveckla nationell kompetens. Målsättningen är att långsiktigt bidra till förutsättningar för nationell handlingsfrihet avseende framtida materieförsörjning och förmågeutveckling inom flygområdet. Förutom dessa områden lämnar Försvarets makten samråd till FOI avseende föreslagen inriktning av CBRN-forskning.

I syfte att anpassa verksamheten till nya ekonomiska ramar genomfördes ett omfattande analysarbete inför fastställande av Forsknings- och teknikutvecklingsplanen 2016. Utgångspunkten för detta var en genomlysning av samtliga FoT-områden med värdering mot en mängd kriterier såsom t.ex. långsiktiga utvecklingsbehov, militär nytta och internationella samarbetsmöjligheter. Detta arbete har fått genomslag under 2016. FoT-området Flygteknik med elektronik och byggsätt har med denna ominriktning omformats till FoT-området Flygsystem. Inom området har fyra delar definierats där syftet är att bygga kunskap inom myndighetssfären avseende luftoperativ utveckling, systemförmågevärdering, plattformsanalys samt modelleringsteknik och prestandaanalys. Bland annat har ett nationellt konceptprogram inrättats mellan Försvarets makten, FOI och FMV syftande till kunskapsbyggande för nästa generations stridsflygsystem. Inom FoT-området är människans roll och betydelse i den flygrelaterade förmågeutvecklingen fortsatt central.

Forskning

Genomförd forskning skapar förutsättningar för att bibehålla och vidareutveckla den nationella kunskapsbank som byggts upp under lång tid genom tidigare satsningar. Denna kunskapsbank används kontinuerligt som grund för långsiktiga beslut avseende Försvarets förmågeutveckling och kravställning. I kortare perspektiv stödjer även forskningen befintliga förmågor. Leveranser sker såväl i form av metod- och kunskapsstöd till Försvarets studier och konceptutveckling, som genom tillförsel av viktig kunskap för teknikutveckling och materielanskaffning.

Genomförd forskning, inom prioriterade områden, bedöms generellt ske på internationellt konkurrenskraftig nivå. Inom ett flertal områden har detta skapat grund för värdefulla informations- och kunskapsutbyten med andra länder och organisationer.

Som exempel på genomförd forskning redovisas en delmängd av den verksamhet som genomförts 2016:

Inom området Undervattensteknik har forskningen kring utläggbara undervattenssystem varit viktig för ubåtsjaktstudien samt för framtagande av kravställning för spaningsbåtar och ny sonar och har därigenom bidragit till att långsiktigt förbättra Försvarets ubåtsjaktförmåga. Forskning och utveckling inom magnetisk behandling av fartyg vid rörlig mätresurs har lett till en metod som kortar ned tiden för inställning av minskydd samtidigt som kvaliteten bibehålls. Viktiga framsteg har gjorts för skillnadsdetektion i sonarbilder för ökad effektivitet vid återavsökning av bottenområden.

Kunskapsutvecklingen inom FoT-områdena Sensor och signaturanpassning, Telekrig och Ledning kommer nu till nytta vid omsättning av svenska sensorkedjan för luft- och sjöövervakning. Det handlar såväl om kunskap förvärvad under lång tid, som t.ex. forskning om spaningsradar och stridsledningssystem för 10-20 år sedan, som den senaste sensorforskningen rörande t.ex. gruppantennor och signalspanningssystem. Inom området Sensor och signaturanpassning har metod och algoritmer för automatisk måldetektion anpassats till JAS 39 radar för att stödja piloten och öka förmågan mot markmål. Inom området har också en realiseringsstudie genomförts rörande hur funktionerna kan implementeras i de optroniska sensorsystemen på stridsfordon.

Inom området Vapen och skydd har ny forskning startats inom området fjärrstridsmedel och skydd mot fjärrstridsmedel samt inom området duellsituationer mellan kvalificerade vapen och skyddsanordningar inom samtliga vapenslag. Femton år av kunskapsutveckling inom området Vapen och skydd kopplat till robotstyrning och verkan i komplexa skydd nyttiggörs nu på stor bredd i samband med ammunitionsval kopplat till arméns pansarvärnsförmåga.

Inom det försvarsmedicinska området har resultat inom traumaforskningen bland annat berört tunna ballistiska skydd och inom fysiologiforskningen har resultat som påverkar bruket av dykarsystem och luftdyktabeller framkommit.

Särskilt om försvarsunderrättelseforskning

Försvarets ska redovisa hur medlen för försvarsunderrättelseforskning har använts.

RB p 1.11

Försvarets har efter tillförsel av medel 2016 startat forskning inom underrättelse- och säkerhetstjänstområdet. Syftet med forskningen är att säkerställa kunskap som bidrar till att utveckla Försvarets förmåga att leda och genomföra underrättelse och säkerhetstjänst vid nationella och internationella operationer. Den inledande forskningen bedrivs initialt för att bygga kunskap i de startade projekten, men också för att kunna ta fram långsiktiga mål och inrikta framtida forskning. Som en del i detta arbete har det producerats en översikt av forskningsområdet säkerhetstjänst syftande till att inrikta fortsatt forskning.

Forskningen har under året startats inom tre delområden: *bearbetning och analys, ledning av underrättelse- och säkerhetstjänstfunktionen* samt *konceptutveckling*. Delområdet *bearbetning och analys* syftar till att identifiera vilka metoder för bearbetning och analys som på sikt är relevanta.

Delområdet *ledning av underrättelse- och säkerhetstjänstfunktionen* ska identifiera de faktorer som den operativa miljön och den tekniska utvecklingen ställer på Försvarets förmåga att leda tillgängliga resurser inom funktionen. Under året har ett antal teknikområden som ökar underrättelse- och säkerhetstjänstens förmåga att leda verksamheten undersökts.

Delområdet *konceptutveckling* har arbetat med att identifiera och utveckla metoder och modeller som på sikt ska implementeras. Fokus för detta arbete är att tydligare beskriva sambandet mellan planering, systemstöd och

förmåga. Kunskap har inhämtats om metoder och processer för förmågeutveckling och syftet är att kunskapen ska bidra till utvecklingen av funktionen.

Teknikutveckling

Resultat från genomförd teknikutveckling nyttiggörs vid anskaffning, modifiering och anpassning av materiel-system, för att erhålla optimerade och mer kostnadseffektiva lösningar. Resultaten omsätts även i direktstöd åt förband, stridsskolor, studieverksamhet och andra myndigheter.

Exempel på genomförd teknikutvecklingsverksamhet under året är:

Teknikutvecklingsprojekt inom området Undervattens teknik har visat på god teknisk realiserbarhet för eventuellt framtida undervattensspanningssystem, såväl avseende system för områdesövervakning som för system burna av undervattensfarkoster. Tillsammans med utvecklad förmåga till undervattenskommunikation finns det förutsättningar för att öka krigsförbandens förmåga till undervattensspanning och därmed effektivare upptäcka och försvara en motståndares uppträdande i den marina miljön.

NAPA 3-programmet (*Nanosatellite And Plug-and-play Architecture*, del 3) är ett bilateralt samarbete med *US Air Force Research Laboratory* inom det militära rymdområdet. I målen för samarbetet ingår kompetensuppbyggnad, konstruktion och test av en nanosatellitdemonstrator i syfte att visa på militär nytta av miniatyriserade system för kommunikation, navigering och rymdlägesbild. Inom *NAPA 3*-programmet bedrivs även studier och demonstrationer av olika byggsätt och nanosatellitkoncept. Studier som bedrivs av den amerikanska partnern inkluderar konceptanalys av nanosatelliter med funktionalitet såsom syntetisk aperturradar, positionsbestämning och energieffektiv omborddator med neuromorfisk processor för rymdlägesbild. *NAPA 3* innebär för Försvarsmakten en strategisk satsning på ny teknologi som kan reducera vikt, volym och kraftbehov i rymdbaserade plattformar och på uppbyggnad av kompetens att bygga och operera billiga och små satelliter med militär nytta. Kompetensen ger vidare möjligheter att utvärdera idéer till framtida svensk militär rymdförmåga.

EUGaNIC-programmet (*European gallium Nitride Industry Supply Chain*) genomförs inom ramen för Europeiska försvarsbyrån (EDA) med målet att bygga upp europeisk kapacitet för produktion av galliumnitridbaserade högeffektkomponenter till radar-, kommunikations- och telekrigssystem. Tekniken är realiserbarhetsprövad inom de tidigare EDA-programmen *Korrigan*, *Manga* och *Magnus*. Inom ramen för dessa har Försvarsmakten hittills investerat ca 50 miljoner kronor vilket genererat en teknikutveckling värd över 1 000 miljoner kronor samt en försörjningskedja för integritetskritiska radar- och telekrigskomponenter. Med *EUGaNIC* etableras den sista delen av det grundläggande teknikutvecklingsarbetet och en förkvalificerad försörjningskedja. Resultaten nyttiggörs och omsätts i materielutvecklingen inom *JAS 39*-programmet, nya markradarsystem samt inom telekrigområdet.

Transferprogram

Transferprogrammet syftar till att med kortare tidsförhållanden, än vad huvudrutiner medger, kunna omhänderta resultat av Försvarsmaktens FoU-satsningar och snabbt göra dessa tillgängliga för insats- och/eller grundorganisationen när så är särskilt motiverat. På grund av lägre disponibelt anslag inom forskning och teknikutveckling samt nationella åtaganden avseende projektet *Biojetbränsle10*, har transferprogrammet endast omfattat ett aktivt program under 2016, *Rotor Unmanned Aerial System*. Projektet har syftat till att skapa en fartygsburen eleverande sensorplattform som underlättar omvärldsuppfattningen för t.ex. fartygschefer.

Studier och konceptutveckling

Studier och konceptutveckling syftar till kunskapsuppbyggnad och för att ta fram beslutsunderlag avseende Försvarsmaktens utveckling på både kort och lång sikt.

Införande av en ny studiestruktur har fortsatt för att skapa ett tydligare sammanhang mellan de verksamheter som bedrivs inom Försvarsmaktens studier och konceptutveckling. I denna struktur inriktar och koordinerar Perspektivstudien underliggande- och huvudstudier inom de olika operationsmiljöerna (mark, sjö och luft) samt funktionerna ledning, logistik och underrättelse/säkerhet. De inriktar och koordinerar i sin tur underliggande

taktiska och stridstekniska koncept och frågeställningar gällande förband och system inom respektive ansvarsområde.

Underlag från studier och konceptutveckling har använts i Försvarets förmågeutveckling och planering i övrigt.

Övrig och koncernövergripande forskning och utveckling (FoU)

Övrig och koncernövergripande FoU är en verksamhet av övergripande karaktär inom vars ram även stöd till ledning av forskning och utveckling beställs. Verksamheten har omfattat: Vidareutveckling av Flygvapnets luftstridssimuleringscentrum (FLSC), Nationella Flygtekniska Forskningsprogrammet (NFFP), Strategiskt Innovationsprogram flyg (SIP-flyg) och Operationsanalytiskt stöd (OA-verksamheten) till Högkvarteret. Utöver ovanstående uppdrag ingår i koncernövergripande FoU även vissa särskilda forskningsprojekt, utredningar och externt stöd inom ramen för FoU.

Särskilt om forsknings- och teknikutvecklingsanslaget (anslag 1:5)

Nedanstående tabell visar verksamhetsutfallet de tre senaste åren avseende anslag 1:5 Forskning och teknikutveckling. Observera att anslaget, trots benämningen, finansierar fler områden inom Forskning och utveckling (FoU) än bara Forskning och teknikutveckling (FoT).

Notera att det i efterföljande tabell Utfall netto (kostnader och intäkter) ingår förutom anslag 1:5, utfall från Förbandsverksamheten (anslag 1:1).

Verksamhetsutfall anslag 1:5 per FoT-områden och andra FoU-områden

Område (Mnkr)	Forskning 2016	Teknikutv. 2016	Totalt 2016	Totalt 2015	Totalt 2014	Not
Modellering och simulering	0,0	-3,3	-3,3	15,0	15,4	
Ledning och MSI (människa och systeminteraktion)	35,5	9,0	44,5	44,1	45,1	
Militära professionen	27,4	0,0	27,4	29,3	31,2	1
Sensorer och signaturanpassning	59,6	21,3	80,9	78,5	80,2	
Undervattensteknik	44,6	8,2	52,8	49,1	46,2	
Vapen och skydd	52,4	23,6	76,0	77,8	73,4	
Telekrig	59,1	13,3	72,4	72,8	74,8	
Försvarsrelaterad medicin	22,2	0,0	22,2	25,2	24,5	
Flygteknik med elektronik och byggsätt	12,5	43,0	55,5	64,5	65,4	
CBRN och miljö	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	2
Logistik	0,0	1,5	1,5	3,1	0,0	3
Temaområden (FOI)	1,0	0,0	1,0	0,0	8,5	
Scanning av forskningsfronten (FOI)	0,0	0,0	0,0	2,4	2,4	
Särskilda FoT-programmet (Samverkansprogrammet)	0,0	13,4	13,4	8,5	16,3	4
Underrättelse och säkerhet	14,6	0,0	14,6	0,0	0,0	5
Delsumma FoT	328,9	130,0	458,9	471,3	483,4	
Forskning- och teknologitransfer			28,6	13,6	22,2	
Forsknings- och utvecklingssamarbete inom den Europeiska försvarsbyrån, EDA			7,7	4,7	17,4	
Nationella flygtekniska forskningsprogrammet, NFFP			15,0	15,0	15,0	6
Koncernstödsuppdrag, inkl. FLSC och OA-stöd			70,3	61,9	68,9	
Studier och konceptutveckling			19,3	17,2	20,3	
Totalt	328,9	130,0	599,8	583,7	627,2	7

Tabell 24 Verksamhetsutfall anslag 1:5 fördelat på FoT-områden, koncernstödsuppdrag samt studier m.m.

- Området Militära professionen hette tidigare Organisation, profession och personal.
- Begreppet CBRN omfattar skydd mot kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära stridsmedel. Detta forskningsområde finansieras med anslag direkt till FOI.
- Logistik beställs inom ramen för Samverkansprogrammet.
- Särskilda FoT-programmet syftar till att stärka Försvarsmakten handlingsfrihet, bl.a. genom tillvaratagande av generisk forskning och teknik- utveckling samt användning av civil kunskap och kompetens.
- Nytt FoT- område Underrättelse och Säkerhet enligt Försvarsmaktens verksamhetsplan 2016.
- Högsta finansiella villkor enligt Regleringsbrev.
- Summering baseras på avrundade tre decimaler.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Forskning och utveckling (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	0	0		
Personal	8	13	12	1
Infra	0	0	0	
Verksamhet	567	554	602	2
Lokala omkostnader	3	5	5	
Centrala omkostnader	4	9	9	
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	582	581	629	

Tabell 25 Utfall netto - Forskning och utveckling 2014-2016

1. Försvarsmakten har följt den fleråriga plan för FoU-området som ligger, vilket genererat ett något lägre utfall inom personalkostnader än föregående år.
2. Ett högre utfall än föregående år är främst kopplat till forskningsuppdrag inom C41, sensorer och signaturanpassning, undervattensteknik, telekrig samt vapen och skydd.

Materielutveckling

Materielutveckling syftar till att stödja krigsförbandens långsiktiga utveckling mot operativa krav och realiseringen av planerad organisation.

Här utgör samordning av utvecklingsplaner för olika operationsmiljöer en viktig del. Det ekonomiska utfallet för materielutvecklingen inom anslag 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* har ökat jämfört med 2015.

Exempel på materielutveckling utgörs av delförmågorna:

- luftvärn inom arméförband
- sjöstridssystem inom marinförbanden
- flygsystem för flygförbanden

Inom ledningsområdet har Försvarsmakten genomfört utveckling i gemensamma kommunikationstjänster, t.ex. utveckling av IT-säkerhet.

Organisations- och metodutveckling

Under året har utveckling och framtagande av anvisningar för tillämpning av metod- och målsättningsarbete utarbetats avseende bland annat hur kravställning ska ske inom Försvarsmakten.

Försvarsmakten har, med värdefullt stöd av Försvarets radioanstalt, genomfört analys av hur förmågan till cyberförsvar, med stöd av aktiva operationer, kan utvecklas och förstärkas. Analysen har lett till olika slutsatser som efterhand utvecklats till åtgärder inom Försvarsmakten. De initiala åtgärderna rymms inom given ekonomisk ram. Arbetet har återredovisats till Regeringen (Försvarsdepartementet).

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Materielutveckling (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel	-13	3	4	1
Personal	141	124	125	2
Infra	3	10	10	3
Verksamhet	84	29	-6	4
Lokala omkostnader	70	58	64	5
Centrala omkostnader	46	80	90	6
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	331	303	287	

Tabell 26 Utfall netto - Materielutveckling 2014-2016

1. Materielkostnader visar ett negativt saldo p.g.a. en förändrad fördelningsnyckel. Övrigt utfall är i nivå med föregående år.
2. Personalkostnaderna har ökat under 2016 främst beroende på att arbetsgivaravgifter för anställda under 26 år har ökat jämfört med föregående år samt ett nytt tjänstepensionsavtal.
3. Försvarsmaktens hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive förbands hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
4. Ökad ambitionsnivå inom främst områden avseende flygteknik, biojetbränsle och undervattensteknik har lett till ett högre utfall under året
5. Lokala kostnader har ökat som en konsekvens av de ökade personalkostnaderna trots intagandet av ny organisation.
6. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga dess roll som ett krigsförband.

Övrig verksamhet

Genomförd verksamhet och dess resultat

Internationell test- och övningsverksamhet (ITÖ) har genomförts vid tio tillfällen under totalt 20 veckor med deltagare från Tyskland, USA, Kanada, Storbritannien, Nederländerna, Finland, Luxemburg, Danmark och Polen.

Internationell övningsverksamhet har genomförts inom ramen för ITÖ med förband av kompani storlek från Finland, Nederländerna och Danmark. Därutöver har ca 130 elever genomfört utbildning i vinterförmåga/vinterstrid.

Inom ramen för Wiendokumentet har det under perioden tagits emot tre områdesinspektioner och en förbandsutvärdering. Det har genomförts en områdesinspektion i Tjeckien tillsammans med en schweizisk gästinspektör. Försvarsmakten har närvarat vid femton flygbas- och förbandsbesök samt genomfört en observation av övning. Förslag på förändringar av Wiendokumentet har remisshanterats.

Inom fördraget om observationsflygningar (*Open Skies*) har Sverige genomfört följande flygningar:

- en över Ryssland tillsammans med Storbritannien
- en över Ryssland tillsammans med Tyskland och Ukraina
- en över Tyskland
- en över Belgien, -Nederländerna och Luxemburg

Det har även genomförts en bilateral övningsflygning tillsammans med tjeckiska flygvapnet i Tjeckien.

Sverige har tagit emot en observationsflygning från Ryssland. Frankrikes observationsflygning över Sverige ställdes på fransk begäran in i ett sent skede. Närvaro har skett vid den ryska certifieringen av deras OS-flygplan. Det svenska observationsflygplanet, OS-100, har under året hyrts ut vid nio tillfällen.

Inom förhandlingsstöd och minhantering har det genomförts uppföljning av *Special Detection Dogs* i Kambodja samt uppföljning av *Explosive Remnants of War* i Laos. Försvarmakten har deltagit vid statspartsmöten och expertmöten rörande *Lethal Autonomous Weapon System* inom ramen för 1980-års vapenkonvention, klusterkonventionen och Ottawakonventionen. Den svenska övningen Våreld 16 har följts upp ur ett protokollföringsperspektiv tillsammans med representanter från Irland. SWEDEC:s övning inom *Explosive Ordnance Disposal* har följts upp tillsammans med representanter från Bosnien-Hercegovina.

Försvarmakten har deltagit i *Multinational Small Arms and Ammunition Group* i Tyskland samt i *Staff Assessment Visit Course Weapons and Ammunition*. Informationslämning har skett enligt plan.

Exportstöd har genomförts enligt uppdrag från Försvarets materielverk (FMV). Bl.a. har Försvarmakten lämnat stöd till FMV och Saab AB vid Gripen-kampanjer. Övriga företag som Försvarmakten, på uppdrag av FMV, lämnat stöd till är Aimpoint AB, BAE Bofors AB, BAE Hägglunds AB, Cyber Aero AB, Dockstavavret ABMSE Engineering AB, Saab Dynamics AB, Saab Kockums AB, Saab Surveillance AB och Spacemetrics AB. Allt exportstöd Försvarmakten genomfört har skett med full kostnadstäckning.

SFS
2007:1266
3 b §

Statsceremoniell verksamhet med traditionsvård har genomförts i form av bl.a. högvakt. I genomsnitt har 55 soldater per dygn, inklusive vaktbefäl, bedrivit högvaktjänst på Stockholms och Drottningholms slott. Stora delar av Försvarmaktens organisation har deltagit.

SFS
2007:1266
3 b §

Utöver högvakt och ordinarie salutskjutningar har statsceremoniell verksamhet bedrivits vid följande tillfällen:

- Salutskjutning och Te Deum i Slottskyrkan med anledning av H.K.H. Kronprinsessan Victorias nedkomst i mars och för H.K.H. Prinsessan Sofias nedkomst i april.
- Vid DD.KK.HH. Kronprinsessan Victoria och Prins Daniels son Prins Oscars dop samt vid DD.KK.HH. Prins Carl Philip och Prinsessan Sofias son Prins Alexanders dop.
- Vid det chilenska statsbesöket i maj.
- Vid ååve Franciskus besök i oktober.
- Vid åtta mottagningar av främmande sändebud, s.k. högtidliga audienser.
- Vid serafimerringning för H.H. Prins Johann Georg av Hohenzollern samt för förre förbunds-presidenten Walther Scheel.
- Paraderat med anledning av begravning av Grevinnan Gunnila Bernadotte af Wisborg i september.
- Arrangemang vid utländska örlogsbesök.
- Mottagande av flera försvarsministrar, generalspersoner och flaggmän i nivån arméchef eller högre under året.

Försvarmakten har dessutom högtidlighållit Hans Majestät Konungens födelsedag, Nationaldagen och Riksmötets öppnande samt stått som huvudarrangör för veterandagen den 29 maj.

Ett stort antal statsceremoniella spelningar har genomförts av Hemvärnets musikkårer.

Utfall netto (kostnader och intäkter)

Övrig verksamhet (Mnkr)	2016	2015	2014	Not
Materiel		0	0	
Personal	107	121	129	1
Infra	21	40	40	2
Verksamhet	48	36	-43	3
Lokala omkostnader	44	47	44	4
Centrala omkostnader	62	115	104	5
Totalt utfall, inkl. fördelade omkostnader	282	358	274	

Tabell 27 Utfall netto - Övrig verksamhet 2014-2016

1. Personalkostnader har en direkt korrelation till den verksamhet som genomförts under året.
2. Försvarsmaktens hyreskostnader är fördelade i enlighet med respektive förbands hyresobjekt. Variationer mellan åren är beroende av flertalet interna och externa faktorer såsom förändringar i lokalbeståndet, hyreskostnad och övriga lokalkostnader.
3. Det högre kostnadsutfallet beror huvudsakligen på högre drift- och underhållskostnader inom verksamheten för exportstöd och exportåtaganden.
4. De lägre lokala omkostnaderna är en direkt följd av lägre personalkostnader.
5. Centrala omkostnader har minskat då kostnader inom logistik- och systemstöd har omallokerats till främst FMLOG och FMTIS samt att central ledning flyttats till ledningsstridskrafterna som en del av att förtydliga dess roll som ett krigsförband.

Övrig resultatredovisning

Miljöredovisning

Försvarsmakten ska redovisa hur arbetet med strategiska miljöbedömningar i planerings- och beslutsprocessen har utvecklats. Försvarsmakten ska genomföra regeringens uppdrag från den 25 juni 2015 avseende hur myndigheten verkar för att nå miljömålen (M nr. 1:26).

RB p 2.7

Strategiska miljöbedömningar

Inom ramen för miljöledningssystem för myndigheten har en revisionsplan för samtliga förband, skolor och centrum tagits fram och internrevisionerna kommer att påbörjas våren 2017. De förband, skolor och centrum som ska delta vid revisioner 2017 har erbjudits plats vid miljörevisionsutbildning som Försvarsmakten anordnat.

Under året har strategiska miljöbedömningar inom infrastruktur- samt utbildningsområdet påbörjats.

Det trilaterala (Sverige, USA, Finland) utbildningsverktyget inför operationer, *Environmental Toolbox for Deploying Forces*, har uppdaterats och kompletterats med underlag gällande energi. Dessutom har ett annex gällande miljöskydd i kalla klimat, *Special Conditions and Considerations for Environmental Protection in Cold Region Short-Term Military Operations*, tagits fram och lagts till i utbildningsverktyget.

Försvarsmakten har givit stöd till Försvarshögskolan med utbildningen av dess examinatorer. Samtliga examinatorer vid Försvarshögskolan har fått miljöutbildning i den obligatoriska examinatorer-utbildningen.

Arbetet med strategiska miljöbedömningar fortsätter löpande inom arbetet med Försvarsmaktens miljöledningssystem men redovisas ej särskilt framöver.

Nationella miljö kvalitetsmålen

Försvarsmakten har inom regeringsuppdraget "Uppdrag att analysera hur myndigheten ska verka för att nå miljömålen" tagit fram centrala handlingsplaner för fyra områden där Försvarsmakten har betydande miljöpåverkan. Tre av dessa områden ingår även i Försvarsmaktens miljömål (energi, avfall, övningar och insatser) och det fjärde området är biologisk mångfald vid myndighetens övningsfält. Förbanden omsätter de centrala handlingsplanerna till lokala handlingsplaner anpassade till förbandets verksamhet och förutsättningar. Handlingsplanerna sträcker sig mellan åren 2016-2020 och ska följas upp årligen.

Uppföljning av Försvarmaktens miljömål

Nedan presenteras en kvalitativ uppföljning av Försvarmaktens miljömål. Den kvantitativa redovisningen av miljömålen sker i Försvarmaktens miljöredovisning då statistiken för miljömålsuppföljning inte är Försvarmakten tillhanda förrän under första kvartalet 2017.

1. Energi - Minskad energianvändning i fastigheter
2. Avfall - Minskad andel osorterat avfall
3. Miljöhänsyn vid övningar och insatser

Samtliga organisationsenheter har fått i uppdrag att ta fram lokala handlingsplaner. Nedan redovisas exempel på genomförda åtgärder för att nå upp till Försvarmaktens miljömål:

Energi

- Uppstart av lokal energigrupp
- Medverkan av miljöhandläggare vid ny- och ombyggnationer
- Konkreta energispartips till medarbetarna vid all miljöutbildning
- Installation av styrda ventilationsfläktar
- Nya armaturer för gatubelysning
- Utbyte av fjärrvärmekulvert med bättre isolering
- Satsning på frikyla
- Rondering för att kontrollera om elektrisk utrustning stängs/släcks ned
- Information om åtgärder för att minska elförbrukningen har publicerats på intranätet.

Avfall

- Utbildningsinsatser genomförda för bl.a. bättre källsortering
- Information om avfall finns med i miljöutbildning för nyanställda som hålls kontinuerligt och i den utbildningssatsning som under året genomförs för alla chefer
- Källsorteringsmöbler har införts i samtliga byggnader inom ett antal garnisoner
- Rutin för avfallshantering finns i egenkontrollprogram
- Stickprovskontroller att avfallet är rätt sorterat, bättre uppmärkning/placering av de återvinningsplatser som finns idag genomförs av entreprenörerna
- Ökade krav på leverantörer att leverera varor i återvinningsbara emballage.

Miljöhänsyn vid övningar och insatser

Myndigheten har integrerat miljöaspekterna vid planering av verksamhet inför försvarmaktsövning Aurora 17. Planeringsarbetet omfattar områden som markskadereglering, miljöriskhantering, miljöbilagor, miljöutbildning och kommunikationshantering samt logistik.

Vid förbanden tas miljöbilaga fram till övningsplaner för att minimera den negativa miljöpåverkan i så stor utsträckning som möjligt utan att begränsa huvuduppgiften. Antalet miljöbilagor ökar för varje år vilket är en positiv utveckling. Förbanden ska även arbeta proaktivt genom att miljöfunktionen ska komma in i den tidiga planeringsfasen för att undvika att miljömässigt negativa beslut fattas, vilka sedan kan bli svåra att åtgärda. Miljöaspekterna ska även beaktas efter avslutad övning i form av utvärdering så att ständiga förbättringar kan göras.

Vind och vågkraft

Försvarmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) årligen redovisa myndighetens medverkan i beredningen av ärenden rörande vind- och vågkraft samt de åtgärder myndigheten har vidtagit för att bidra till att nå den nationella planeringsramen för vindkraft. Förordning (2010:650).

Försvarsmakten ansvarar för redovisning och bevakning av riksintressen för totalförsvarets militära del. I vissa fall kan riksintressena inte redovisas öppet, då de omfattas av försvarssekretess. De riksintressen som omfattas av sekretess påverkas till största delen av höga objekt så som byggnader, vindkraftverk och telemaster samt anläggningar i vatten. Därför har Försvarsmakten informerat om att samråd ska ske med myndigheten för alla objekt som överstiger 20 meter utanför tätort respektive 45 meter inom tätort samt för sjökablar m.m.

Riksintressena redovisas på myndighetens hemsida och information har också sänts direkt till kommuner, länsstyrelser och andra berörda myndigheter.

Remissvar för projekt

Det är sällan som konflikter mellan riksintressen för totalförsvaret (Försvarsmakten, FMV, FRA, FOI och FORTV) och vindkraftsprojekt uppstår. I över 96 procent av de individuella positioner som Försvarsmakten analyserat under året, har myndigheten inget att erinra.

150 remisser gällande vindkraft har inkommit under året. Föregående år var antalet remisser 225 och 2014 ca 300, vilket tyder på en minskande trend. I dessa ärenden inkluderas såväl remisser om bygglov och miljöprövningar som vindbruksplaner och remisser i tidigt skede. Remisser i tidigt skede är ärenden där Försvarsmakten snabbt kan lämna svar på om konflikt föreligger just nu för projekt som planeras på längre sikt till ansökande part. Möjligheten till vindkraftsutbyggnad i Sverige begränsas marginellt av Försvarsmakten då myndigheten inte framfört några synpunkter på 94 procent (uppskattningsvis 1 385) av totalt inkomna remisser. Detta är en uppskattning baserat dels på de individuella positioner där Försvarsmakten inte framfört några synpunkter samt en uppskattning av potential inom områden/delar av områden, där individuella positioner inte preciserats ("boxmodell" och liknande) samt där konflikt inte föreligger.

Vad avser vågkraft har Försvarsmakten endast deltagit i tidiga dialoger för sådana projekt, bland annat avseende utökning av vågkraftsanläggning på västkusten. I sådana ärenden har Försvarsmakten framfört erinran vad avser att etablera vågkraftsanläggningar inom myndighetens sjöövningssområden. Detta med hänsyn till att fasta anläggningar begränsar övnings- och utbildningsmöjligheterna inom sjöövningssområden och att sprängningar m.m. kan medföra skada på vågkraftsanläggningar.

Myndighetssamverkan avseende vindkraft

Genom Energimyndigheten bereds Försvarsmakten goda möjligheter att sprida den information avseende riksintressen för totalförsvarets militära del som berör vindkraft. Under året har myndigheten uppdaterat det textmaterial som förmedlas genom Energimyndighetens webbplats Vindlov samt karttjänsten Vindbrukskollen.

Vidare har Försvarsmakten deltagit i samrådsprocesserna avseende Naturvårdsverkets och Energimyndighetens framtagande av en vägledning för nedmontering av vindkraft samt Energimyndighetens samrådsprocess avseende ett eventuellt obligatorium för Vindbruksprocessen i prövningsprocesser.

På länsstyrelsernas träff för vindkraftshandläggare informerade Försvarsmakten om aktuella arbeten med frågor som berör vindkraft och handläggning av vindkraftsärenden.

Generalläkarens tillsynsverksamhet

Generalläkaren (GL) har under året utövat tillsyn i enlighet med uppdraget i 21 § förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarmakten. GL har genomfört inspektioner och tillsyn i huvudsak enligt fastställd plan. Ökat fokus har lagts vid tillsyn under övningar och insatser.

SFS
2007:1266
21 §

Miljöbalkstillsynen har under året haft fokus på naturfrågor och på vattendirektivet. Mycket tid ägnas fortfarande åt tillsyn av PFAS-föreningar samt samverkan med andra myndigheter i PFAS-relaterade frågor.

Livsmedelskontroller har under året genomförts på de flesta större militärrestauranger och vattenverk. Riktade kontroller har utförts avseende hur livsmedelsföretagarna efterlever ny lagstiftning, exempelvis informationsförordningen. Planerade djurskyddskontroller har utförts.

Resultaten av tillsyn och kontroll meddelas i generalläkarens verksamhetsberättelse.

Flygsäkerhetsinspektörens tillsynsverksamhet

Flygsäkerhetsinspektören anser att flygsäkerhetsläget generellt är godtagbart. Hög ambition i utförandet av verksamheten hanteras genom att säkerställa rätt prioriteringar vid utövandet. Överlag kompetent personal sörjer för att hantera obalanser som kan uppkomma i verksamheten.

SFS
2007:1266
21 a §

Flygsäkerhetsinspektionen har under året genomfört tillsynsaktiviteter enligt plan, vilket har varit ca 60 st. Ytterligare tillsyner har genomförts efter uppkomna behov. Tillsynen omfattar såväl nationella som internationella aktörer. Som exempel kan nämnas Försvarmaktens Flygoperatör, FMV, Saab AB och internationella organisationer som Turbomeca, NHI och Agusta Westland.

Arbetet med certifiering av JAS 39 E fortsätter med hög prioritet. Vidare pågår kontinuerlig verksamhet med vidmakthållande av militära typcertifikat; hkp 14, 15, tp 84, fpl 100 och JAS 39 C/D.

Flygsäkerhetsinspektionen har under hösten uppdaterat delar av Regler för Militär Luftfart (RML). Under 2017 är målsättningen att påbörja en omsättning av RML till föreskriftsformat.

Inspektionen har stort fokus gällande medverkan vid utvecklandet av ett gemensamt europeiskt regelverk för militär luftfart. Det gäller främst gemensamma kravdokument för design och produktion av luftfartyg, underhåll och fortsatt luftvärdighet.

Säkerhetsinspektörens verksamhet

Säkerhetsinspektionen har genomfört inspektioner, tillsyn och revisioner enligt överbefälhavarens plan vid Försvarmakten samt vid FMV och FortV. I stort hanteras verksamhetssäkerheten på ett godtagbart sätt. Vapen och ammunition samt trafiksäkerhet hanteras väl. Vissa brister finns inom områdena elsäkerhet och transport av farligt gods där förbättringsarbete pågår.

Sjösäkerheten är tillfredställande, dock finns det oroande kvalitetsbrister i underhållet av Försvarmaktens dykeri- och livflottemateriel.

Regelomläggning har påbörjats varvid ett antal bestämmelser ska skrivas om till författningar (FFS, FIB) samt reglementariska bestämmelser överförs till chefen för Produktionsledningen.

Internationellt samarbete

Försvarsmakten ska samlat redovisa hur samarbetet utvecklats, inkluderande Nato, EU, FN, länder i närområdet, Storbritannien och USA. Av redovisningen ska framgå vilka förmågor och områden som myndigheten valt att prioritera. Genomförda aktiviteter ska framgå liksom hur dessa har påverkat den operativa förmågan. Redovisningen ska visa hur samarbetet skett med berörda svenska myndigheter. Utvecklingen av den gemensamma svensk-finska marina stridsgruppen ska särskilt belysas liksom övningar som genomförts med svenska och finska markförband.

RB p 1.7

Utveckling av det internationella samarbetet

NORDEFECO

2016 övertog Danmark ordförandeskapet i det nordiska försvarssamarbetet (*NORDEFECO*) efter Sverige. Under året har de nordiska länderna gemensamt slutfört och undertecknat ett flertal projekt. I juni blev systemet som möjliggör säker kommunikation inom *NORDEFECO* operativt. Systemet möjliggör krypterat samband mellan de nordiska ländernas militära högkvarter och försvarsdepartement vilket bidrar till att öka effektiviteten i samverkan mellan länderna. I juli undertecknades avtalet om alternativa landningsplatser (*Alternate Landing Base Concept, ALB*). Avtalet möjliggör för de nordiska ländernas flygstridskrafter att nyttja en alternativ landningsplats vid någon av de andra nordiska ländernas flygbaser då väderförhållandena kräver detta. Avtalet ökar tillgängligheten avseende övning för alla de nordiska ländernas flygstridskrafter och bidrar därmed till den operativa förmågan hos Försvarsmakten i stort. Under försvarsministermötet i november undertecknades avtalet *Easy Access Declaration (EAD)*, ett avtal vars ambition är att förenkla det territoriella tillträdet mellan de nordiska länderna.

Avseende internationella operationer har *NORDEFECO* under året arbetat med en rapport om ett möjligt gemensamt nordiskt bidrag till FN:s pågående missioner, där de nordiska länderna kommer undersöka möjligheten att bidra med förband inom ramen för *United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA)*.

Arbetet med *Nordic Cooperation on Air Surveillance (NORECAS)* fortgår. Vid ministermötet i november beslutades det att avtalet, som möjliggör utbyte av radardata, ska gälla vid alla konfliktivåer - fred, kris och krig. Utbyte av radardata bidrar till att öka Försvarsmaktens operativa förmåga. *Nordic Cooperation on Tactical Air Transport (NORTAT)* som syftar till ett nordiskt samnyttjande av respektive länders transportflygplan avses undertecknas under första kvartalet 2017.

Ett projekt som är prioriterat ur svenskt perspektiv är *NORDEFECO* handlingsplan *Northern Flag*. Arbetet syftar till att utveckla den nuvarande flygövningen *Arctic Challenge Exercise (ACE)* till en högintensiv flygövning med fler kvalificerade övningsmoment och en mer komplex simulerad hotmiljö. Under ministermötet i november godkändes den plan som beskriver hur *ACE* stegvis ska utvecklas i framtiden. En gemensam nordisk utveckling av *ACE* kommer bidra till att öka förmågan hos flygstridskrafterna.

Finland

Försvarsmaktens samarbete med Finland har under 2016 befästs och utvecklats. Den försvarsmaktsgemensamma implementeringsplanen för tidsperioden 2015-2018, som redovisades för respektive lands försvarsdepartement i oktober 2015, ligger som grund för samarbetet och genomförandet. Implementeringsplanen har reviderats under hösten 2016 med inriktningen att en plan för 2017-2019 fastställs under första kvartalet 2017.

Samarbetet med Finland har fördjupats varvid förutsättningarna att genomföra militära operationer i olika konfliktivåer analyserats och utvecklats genom att samarbete på operativ ledningsnivå initierats och befästs. Det gemensamma nyttjandet av militära resurser ökar Försvarsmaktens operativa förmåga.

Samarbetet inom arméstridskrafterna har utvecklats enligt plan mot ökad interoperabilitet inom ramen för respektive brigadstruktur. För att uppnå målsättningen 2021 har en gemensam övningsplan skapats. Under 2016 har samarbete mellan ett flertal finska och svenska förband utvecklats genom förbandsbesök och utbyten. Svenska och finska markförband har genomfört ett antal övningar under året. Under övningen *Cold Response 16* i Norge deltog båda länderna med en gemensam brigadstab under svensk ledning och en gemensam bataljon

under finsk ledning vilket ökade interoperabiliteten på förbandsnivå inom alla funktioner och bidrog till utvecklad förmåga. Deltagande i finska övningen *AFEX 2016* (artilleri) ökade förmågan att skjuta med finska förband. Svenska mekaniserade förband deltog i finska övningen *METSO 16* vilket gav finska förbanden större möjlighet att öva mot mekaniserade förband. Finska förband genomförde repetitionsövning i Kvarn (strid i bebyggelse) tillsammans med svenska förband i november 2016 vilket var första gången ett finskt förband genomförde krigsförbandsövning utomlands. Under 2016 har även stabssamtal på arméchefsnivå genomförts samt möte mellan svenska och finska förbandschefer för att planera fortsatt övningsverksamhet och samarbete.

Samarbetet mellan marinstridskrafterna, inom den gemensamma svensk-finska marina stridsgruppen, *Swedish Finnish Naval Task Group (SFNTG)*, har under året fortlöpt med fortsatt fokus på ledning under gemensamma övningar. Den marina stridsgruppens stab har genomfört stabsövning under övningen *CJSE 16* som en del i det fortsatta förmågeuppbyggnadsarbetet. Samövning och ledning till sjöss har genomförts under övningen *SWEFINEX 16* med ett stort antal deltagande svenska och finska enheter. Inom ramen för övningen *BALTOPS 16* har den svensk-finska amfibiestridsgruppen, *Amphibious Task Unit (ATU)*, övats. Utvecklingen av den svensk-finska marina stridsgruppen har fortsatt genom utarbetande av ett evalueringskoncept i syfte att kunna uppnå initial operativ förmåga 2017. De genomförda övningarna och aktiviteterna har sammantaget ökat förmågan att verka tillsammans på taktisk nivå.

Det operativa samarbetet *Sea Surveillance Co-operation Finland Sweden (SUCFIS)* är en viktig beståndsdel i det marina samarbetet där försvarsmakternas sjölägescentraler dagligen delar sjölägesinformation med varandra vilket ökar den operativa nyttan av respektive lands resurser.

Inom flygstridskrafterna har förmågan till gemensamma operationer fortsatt utvecklats genom kontinuerlig övningsverksamhet. Under Flygvapenövning 16 deltog finska flygstridskrafter som baserade på Visby flygplats. Samarbetet inom gemensamt nyttjande av respektive lands flygbaser utvecklas, dels bilateralt, dels inom ramen för *NORDEFECO Alternate Landing Base Concept (ALB)*. Vid finska flygvapenövningen *BAANA 16* övade svenska flygstridskrafter på att nyttja finska vägbaser. Flygstridskrafterna har även deltagit i den finska flygvapenövningen *RUSKA 16*. Helikopterfunktionen har under året genomfört samverkan i form av möten och övningar och därigenom ökat förståelsen för varandras system och förmågan till att verka gemensamt.

USA

I regeringens proposition, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020⁹ framgår att det ligger i svenskt intresse att upprätthålla och ytterligare fördjupa den bilaterala relationen till USA. Vidare står det att övergripande ändamål ska vara att förstärka Försvarsmaktens förmåga kopplade till områdena interoperabilitet, förmågeutveckling, övningar och utbildning, materielsamarbete, forskning och utveckling samt internationella operationer.

Dessa områden har även bekräftats och givits prioritet i och med det samförståndsavtal som USA:s och Sveriges försvarsministrar skrev under i juni 2016. Inom samtliga ovan angivna områden finns etablerade samarbeten och Försvarsmakten har under året haft en kontinuerlig dialog med den amerikanska försvarsstaben (*Joint Staff*) och USA:s europeiska kommando (*USEUCOM*) baserat på återkommande möten och de förbindelseofficerare som finns etablerade vid *Joint Staff J7* samt *USEUCOM*. Ett antal samövningar har genomförts, t.ex. inom ramen för *BALTOPS 16* och *ANAKONDA 16*. Försvarsmaktens dialog sker även via deltagande i MoU-kommissionens arbete samt de mötesformat som sker i Försvarsdepartementets regi.

Danmark

Målet med det fördjupade försvarssamarbetet mellan Sverige och Danmark är att öka den operativa förmågan inom ramen för flyg- och marinverksamhet i fredstid. I januari undertecknades ett samförståndsavtal på politisk nivå. Under året har arbete genomförts i syfte att påbörja implementering av samarbetsområdena genom en stegvis ansats där flygvapensamarbete och förenklat tillträde är prioriterat.

---

⁹ Regeringsbeslut 7, 2015-06-25

Polen

Försvaretsmakten har en tydlig vilja att stärka det bilaterala försvarssamarbetet med Polen. Av särskilt intresse är samarbete inom undervattensområdet. Ett fördjupat samarbete inom detta område bedöms kunna ge positiva operativa effekter som svarar mot kostnadseffektivisering, förmåge-, erfarenhets- och övningsutbyte. Under året har Försvaretsmakten deltagit i ett antal aktiviteter och möten för att stärka det bilaterala samarbetet. Ett antal högnivåmöten har genomförts. I enlighet med åtgärdsplanen för det senaste stabssamtalet har planering påbörjats för genomförande av stridskraftsvisa stabssamtal.

Estland, Lettland och Litauen

Samarbetet med Estland, Lettland och Litauen har fortsatt att utvecklas under året, dels bilateralt, dels inom ramen för *NORDEFCO*. I samarbetet mellan *NORDEFCO* och Estland, Lettland och Litauen har man enats i ett gemensamt dokument att stegvis gå vidare i arbetet med att identifiera möjliga samarbetsprojekt. Representanter från Estland, Lettland och Litauen har vidare deltagit i olika mötesforum inom *NORDEFCO*.

Försvaretsmakten har under 2016 genomfört stabssamtal med Estland, Lettland och Litauen med syfte att upprätthålla en nära militär dialog samt koordinera pågående samarbetsområden och identifiera nya. Stabssamtalen har utmynnat i gemensamma uppföljningsdokument med fokus på utvecklat övnings-samarbete, utbildningsstöd och erfarenhetsutbyte.

Storbritannien

Samarbetet med Storbritannien fortsätter enligt det samarbetsavtal som slöts juni 2016. Deltagande från Försvaretsmakten i övningen *Joint Warrior* och i den brittisk ledda EU-stridsgruppens beredskap under andra halvåret 2016 har lett till en ökad förmåga med tekniskt avancerade mindre förband, såsom exempelvis artillerilokaliseringsradarenhet. Dessa har genom samarbetet fått möjlighet att öva inom större förbands ram, vilket skapat ett mervärde för förbanden.

EU

Försvaretsmakten har lämnat underlag till framtagandet av den Europeiska Globala Säkerhetsstrategin och dess implementeringsplan. Stabsofficerare har deltagit i stabsövningarna *MILEX 16* och *Multi-Layer 16*, vilket ökat deras förmåga att verka i en multinationell stab.

Nato

Sveriges samarbete med Nato är av stor vikt för att utveckla Försvaretsmakten för det nationella försvaret och för förmågan att genomföra operationer i och utanför närområdet. Behovet av att fortsatt utveckla Försvaretsmaktens förmåga är därför en viktig utgångspunkt för Natosamarbetet. Partnerskapet med Nato ger Försvaretsmakten tillgång till kvalificerad utbildnings-, tränings-, och övningsverksamhet samt standardiserings-, evaluerings-, och certifieringsverksamhet. Detta är centralt för interoperabilitetsarbetet och förmågeutvecklingen. *Enhanced Opportunities Programme (EOP)* – en status som erbjuds enskilda länder på en tvåårsbasis – har givit Försvaretsmakten förbättrade möjligheter att ytterligare fördjupa samarbetet med Nato inom ovan nämnda områden.

Inom ramen för EOP har Försvaretsmakten bl.a. verkat för:

- Substantiellt deltagande i de mest avancerade och komplexa övningarna. Övningen *High Visibility Exercise/Trident Juncture 18 (HVE/TRJE 18)* har varit i fokus.
- Utvecklat informationsutbyte med Nato.

Efter dialog med Nato under våren, beslutade regeringen i juni 2016 om reviderade och nya partnerskapsmål inom ramen för *Partnership for Peace Planning and Review Process (PARP)*. Detta är en viktig mekanism för hur Sverige utvecklar sin förmåga och interoperabilitet för militära krishanteringsoperationer inom ramen för såväl Nato som EU, FN och OSSE. De nya och reviderade målen har bl.a. som utgångspunkt att tydliggöra och stödja ambition och de möjligheter som öppnats genom EOP-statusen. Implementering av partnerskapsmål sker

främst genom inarbetande i dokument rörande målsättningar och specifikationer samt i utbildningar och genom övningsverksamhet.

Genom Försvaretsmaktens deltagande i samarbetet med Nato har förmågan att samverka och utbyta information med Nato ledningsstrukturer, förband och enheter ökat under året, vilket sammantaget bedöms leda till ökad operativ effekt. Exempel på ökad operativ effekt är Försvaretsmaktens ökade förmåga att genomföra operationer i Natokontext med minimala förberedelser, delta med markförband i komplicerade övningsscenarier samt sjöoperativ verksamhet där gemensamma procedurer och regelverk i förväg är väl kända och inövade av de svenska förbanden.

Genom den informella arbetsgruppen *Partner Interoperability Advocacy Group (PIAG)* bidrar Sverige och ytterligare sex partnerländer aktivt med sin syn på hur samarbetet mellan Nato och partners ska kunna bibehållas och utvecklas. ”*Day one Connectivity*” är ett initiativ, vilket syftar till att säkerställa att partner direkt efter beslut om samarbete ges förutsättningar att verka.

Förenta Nationerna (FN)

Med anledning av Sveriges plats i FN:s säkerhetsråd 2017-2018 har Försvaretsmakten under 2016 lämnat stöd avseende personalförstärkning på Sveriges FN-representation i New York¹⁰. Vidare har Försvaretsmakten lämnat ekonomiskt stöd till *UN Challenges Forum* för år 2016 i form av grundavgift och för genomförande av en workshop i Addis Abeba¹¹.

Samverkan inom internationell mäss- och konferensverksamhet

Försvaretsmakten ska redovisa hur myndigheten samverkat med övriga försvarsmyndigheter inför internationell mäss- och konferensverksamhet med syfte att uppnå ett väl avvägt svenskt deltagande.

RB p 1.7

Försvaretsmaktens deltagande i större internationella försvarsindustrimässor och utställningar samordnas av Högkvarteret (HKV). I början på varje år reglerar HKV vilka större mässor/konferenser som är föremål för samordning. För varje sådan mäsas/konferens får en av avdelningarna inom HKV i uppgift att detaljplanera, samordna deltagande inom Försvaretsmakten och med andra myndigheter, fördela uppgifter, utfärda instruktioner till deltagare, samt följa upp och avrapportera deltagandet.

---

¹⁰ Ekonomin hanteras av Regeringskansliet men kompetensförsörjningen av Försvaretsmakten.

¹¹ Bidraget belastade Försvaretsmaktens budget för år 2015.

Reformer och verksamhetsförändringar i Försvaretsmakten

FM 2025 Försvaretsmakten förändrings- och utvecklingsarbete

Det försvarspolitiska inriktningsbeslutet 2016-2020, som styr hur myndigheten ska uppfylla Sveriges säkerhetspolitiska målsättningar, är grunden till Försvaretsmakten strategiska inriktning där vision och verksamhetsmål fastställts. Försvaretsmakten förändrings- och utvecklingsarbete har under året konkretiserat Försvaretsmakten framtidsbild och vägen dit. Samtliga förband har deltagit aktivt i arbetet med visionen och de övergripande målen. Effekterna av utvecklingsarbetet följs genom både interna och externa mätningar.

Vision:

”Ett starkare försvar- möter varje hot, klarar varje utmaning.”

Verksamhetsidé:

”Vi försvarar Sverige och landets intressen, vår frihet och rätten att leva som vi själva väljer.”

Framtidsbilden förtydligar hur Försvaretsmakten ska utvecklas i ett tioårigt perspektiv och omfattar visionen och övergripande mål.

Övergripande mål:

”Ökad trovärdig militär förmåga, relevans och förtroende externt samt stolthet och förtroende internt.”

FM 2025 har identifierat fyra strategiska effekter och fem prioriterade förändrings- och utvecklingsområden för att uppnå det övergripande målet.

Strategiska effekter:

- Tröskeeffekt
- Trovärdighet
- Tillgänglighet
- Tillsammans

De strategiska effekterna innebär att Försvaretsmakten tillsammans med övriga totalförsvaret ska utgöra en tröskel för den som vill angripa eller utöva påtryckningar på Sverige. Det ska åstadkommas genom trovärdighet i krigföringsförmågan och vidare förstärkas genom tillgänglighet av dugliga krigförband och ett nära samarbete tillsammans med andra myndigheter, företag, stater och organisationer.

Förändrings- och utvecklingsområden:

- Ansvarskultur präglad av målstyrning och uppdragstaktik
- Bemanning, utrustning och samövning av krigförband
- Anställdas och frivilligas betydelse för den totala förmågan
- Effektiva samarbeten internt och externt
- Ökad kunskap hos medborgarna om verksamheten, förmågor och uppgifter

Stoltheten ökar och allt fler tycker det är viktigt med ett militärt försvar

I ett omfattande förändrings- och utvecklingsarbete är det viktigt att ha både medarbetarnas och allmänhetens förtroende. Försvarets mäter därför löpande hur myndigheten, utifrån den ovan beskrivna övergripande inriktningen, uppfattas hos såväl medarbetare som allmänhet.

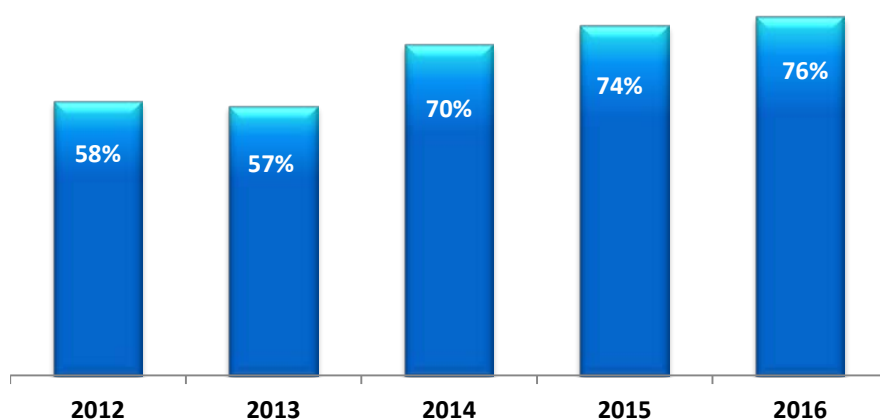
Ökad stolthet bland medarbetarna

Medarbetarundersökningen¹² som genomfördes 2016 visar överlag på bättre resultat än 2013 inom alla jämförbara frågeområden; hela Försvarets, mitt arbetslag, närmaste chefs ledarskap, mitt förband och förutsättningar att lyckas som chef. Resultaten visar också på att det finns en mer positiv bild av myndigheten som helhet. Fler medarbetare är stolta över att arbeta i Försvarets, andelen har ökat från 58 till 71 procent. Fler har också en mer positiv bild av Försvarets som arbetsgivare, från 67 till 73 procent. Andelen medarbetare som rekommenderar Försvarets som arbetsgivare har ökat från 41 till 51 procent. Inom andra frågeområden är dock resultaten lägre, t.ex. frekvensen av introduktionsutbildningar, IT-systemen och kanaler för internkommunikation.

Resultaten från medarbetarundersökningen analyseras och integreras i Försvarets långsiktiga förändrings- och utvecklingsarbete FM 2025.

Relevansen för ett militärt försvar ökar

I de mätningar som regelbundet genomförs gentemot allmänheten¹³ visar resultaten för 2016 att 76 procent av de tillfrågade anser att det är viktigt att Sverige har ett militärt försvar, en markant ökning från basåret 2012 då mätningarna började (se nedan diagram). Oron på grund av omvärldsläget bedöms vara en betydande faktor för ökningen. Fyra av fem svenskar eller 78 procent är oroliga för det rådande omvärldsläget där terrorism nämns som den viktigaste anledningen till oron. Fortfarande är det dock förhållandevis få, 26 procent, som anser att de har god kännedom om Försvarets.

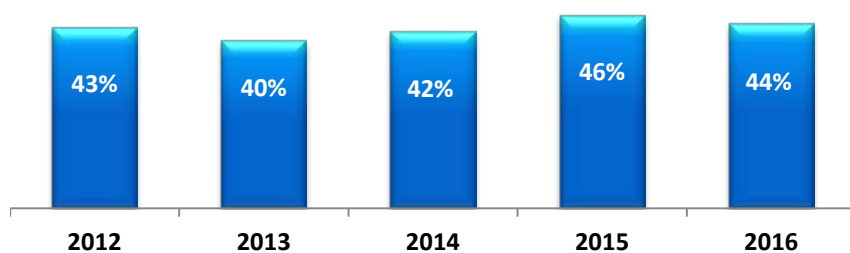
Figur 5 Vikten av ett militärt försvar

Den första mätningen (nollpunkten) genomfördes första kvartalet 2012 och då var resultatet 56 procent. I ovan diagram redovisas resultatet för fjärde kvartalet samtliga år.

¹² Medarbetarundersökningen FM Vind besvarades 2016 av 12 511 medarbetare vilket motsvarar en svarsfrekvens på 70 procent.

¹³ Undersökningen genomförs av Demoskop i en webbpanel med 200 intervjuer i veckan. Målgruppen för den externa mätningen är ett statistiskt urval av allmänheten i åldersspannet 15-74 år. Resultaten vägs både avseende kön och ålder.

Närmare hälften av den svenska allmänheten, 44 procent, har ett övergripande förtroende för Försvarmakten. Förtroendet för Försvarmaktens förmåga att försvara Sverige i händelse av ett väpnat angrepp är däremot lågt, 22 procent, och förtroendet för Försvarmaktens förmåga att upptäcka och avvisa kränkningar av Sveriges gränser ligger också fortsatt lågt, 36 procent.

Figur 6 Övergripande förtroende för Försvarmakten

Den första mätningen (nollpunkten) genomfördes första kvartalet 2012 och då var resultatet 42 procent. I ovan diagram redovisas resultatet för fjärde kvartalet samtliga år.

Under hösten 2016 genomfördes en varumärkeskampanj i syfte att stärka relevansen för Försvarmaktens verksamhet. Kampanjen tog sitt avstamp i Försvarmaktens verksamhetsidé; "Vi försvarar Sverige, landets intressen och vår frihet att leva som vi själva väljer." Målsättningen för kampanjen var att tydliggöra Försvarmaktens uppdrag och roll.

Effektiviseringar inom försvarets materiel- och logistikförsörjning

Uppnådda besparingar och effektivisering av logistikverksamheten ska slutredovisas för perioden 2012-2015 i enlighet med regeringens tidigare beslut. Försvarmakten ska därutöver i samverkan med Försvarets materielverk kvartalsvis redovisa den samlade ekonomin i omställningen av logistikverksamheten. Av redovisningen ska framgå uppnådda och planerade bruttobesparingar och nettobesparingar till följd av tillkommande kostnader samt omställningskostnader.

RB p 1.8

Bakgrund

Regeringen beslutade den 28 juni 2012 (Fö nr 8) om uppdrag att förbereda och genomföra överföring av viss verksamhet till Försvarets materielverk¹⁴ i syfte att effektivisera och rationalisera stödverksamhet avseende bl.a. ledning och beställning, inköp och upphandling, service, förråd och verkstäder. Målet är att frigöra medel om 760 miljoner kronor som ska användas i förbandsverksamheten för mer användbara och tillgängliga krigsförband. Omdaning innebär omfattande förändringar i arbetssätt och organisation inom och mellan myndigheterna.

Med den förändrade styrningen i inriktningsbeslutet till Försvarmakten under 2015 konstaterar myndigheten att möjligheterna till att uppnå besparingarna om 760 miljoner kronor kan komma att begränsas. Detta då det justerade målet för försvarslogistiken syftar till att åstadkomma en materiel- och logistikförsörjning som i första hand är anpassad för att stödja krigsförbanden vid höjd beredskap, inklusive mobilisering¹⁵.

Denna återrapportering beskriver genomförd verksamhet inom försvarslogistiken under året. För detaljerad beskrivning av årets verksamhet och den samlade ekonomin i omställningen av logistikverksamheten hänvisas till de myndighetsgemensamma kvartalsrapporterna och slutredovisning för perioden 2012 till 2015 som återrapporterats under året till Regeringskansliet.

Genomförd verksamhet

Försvarmakten har under året fortsatt arbetet med omdaning av försvarslogistiken. Därutöver har ett arbete genomförts för att leverera underlag till materiel och logistikutredningen för att effektivisera och anpassa försvarslogistiken till den förändrade försvarspolitiska inriktningen. Ett av ingångsvärdena i arbetet har varit att ledning och organiseringen av försvarslogistiken ska ske på ett likartat sätt i de olika konfliktnivåerna fred, kris och krig.

Försvarmakten har genomfört en analys av konsekvenserna med den förändrade inriktningen kontra besparingsmålet på 760 miljoner kronor. Utgången av analysen är att Försvarmakten kommer prioritera att krigsförbanden uppnår ansatt krigsduglighetsmål före att uppnå besparingsmålet.

Arbetet med omdaning av försvarslogistiken har under året pågått inom flera områden såsom vidmakthållande, anläggningstillgångar, lokal kundnytta, korrigering av uppgifter för verksamhetsövergången 2015 med hänvisning till regler om militär luftfart, samordningsöverenskommelse och avvikelsehantering i tjänsteproduktion.

FMV och Försvarmakten har fortsatt arbetet med att utarbeta en modell för hur beställning av vidmakthållandet ska genomföras. Slutrapporten bereds inom respektive myndighet inför ett gemensamt ställningstagande. Tidpunkt för myndigheternas ställningstagande är försenad vilket förskjuter ett eventuellt införande till 2019.

Myndigheterna har fortsatt arbetet med överföring av anläggningstillgångar. Sista överföringen, som avser anläggningstillgångar vilka tillhör verksamhetsövergång två och tre, har reglerats under 2016 mellan myndigheterna. Avseende verksamhetsövergång 1 återstår visst arbete som kommer att beredas och slutföras under första halvåret 2017.

Arbetet med att få en väl fungerande lokal kundnytta mellan Försvarmakten och FMV har fortsatt. Arbetsrutiner har tagits fram med stöd av FMV och fastställts av Försvarmakten och har därefter legat till grund för lokala

¹⁴ Uppdrag att förbereda och genomföra överföring av viss verksamhet till Försvarets materielverk, regeringsbeslut 8, Fö2011/613/MFU (delvis), 2012-06-28

¹⁵ Regeringsbeslut 7 respektive 8, 2015-06-25, inriktning för åren 2016-2020 till Försvarmakten respektive FMV

genomgångar. Genomfört arbete har inarbetats i Anvisningar teknisktjänst för 2017 som fastställts för tillämpning i båda myndigheterna.

Verksamhetsövergången som avsåg Materielsystemkontor Flyg har korrigerats. Vid granskning av verksamheten utifrån myndigheternas ansvars- och uppgiftsfördelning framkom att uppgiften att genomföra externa kvalitetsrevisioner måste genomföras av Försvarmakten för att uppfylla regler om militär luftfarts reviderade krav. Korrigering av uppgifter mellan myndigheterna har därefter genomförts. Försvarmakten och FMV har uppdaterat Samordningsöverenskommelsen (SAMO 2017) att gälla från och med 1 januari 2017. Utgångspunkten har varit att förbättra och korrigera samordningsöverenskommelsen som gällt under 2016 (SAMO 2016).

Under året 2016 har Försvarmakten och FMV utvecklat arbetssätt och rutiner för avvikelshantering gällande tjänsteproduktion. Arbetssätt och rutiner har provats genom ett pilotprojekt med gott resultat. Metod och arbetssätt kommer under 2017 att implementeras i hela Försvarmakten.

Besparingar och omställningskostnader

Försvarmakten och FMV har fortsatt besparingsplaneringsarbetet med särskild tyngdpunkt på tillkommande kostnader. Ackumulerad bruttobesparing vid årets slut uppgick till 671 miljoner kronor medan nettobesparingen uppgick till 510-537 miljoner kronor. Besparingsmålet om 760 miljoner kronor kommer inte att nås till utgången av 2017.

Försvarmaktens andel av bruttobesparingsmålet är totalt 461 miljoner kronor. Ackumulerad bruttobesparing uppgick vid årets slut till 390 miljoner kronor, varav årets bruttobesparingar utgjorde tre miljoner kronor.

I det myndighetsgemensamma arbetet har omställningskostnader uppkommit, dessa är tidsbegränsade och avser arbetstid för anställda samt konsultkostnader. Försvarmaktens omställningskostnader belastar anslag 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*.

Under året har Försvarmakten tillsammans med FMV fortsatt arbetet med att identifiera och kvalitetssäkra tillkommande kostnader för att få fram en nettobesparing. Tillkommande kostnader redovisas i ett intervall eftersom allt inte är kvalitetssäkrat.

Utfall nettobesparing (resultatindikator)

Resultatindikatorn beskriver uppnådda nettobesparingar 2016 avseende omdaning, inom Försvarmakten och FMV sammantaget, med tidigare år som jämförelse. Nettobesparingen utgör således de frigjorda medel inom omdaning, som efter omfördelning är avsedda att användas i Försvarmaktens förbandsverksamhet. Nettobesparingen erhålls när omställningskostnader och tillkommande kostnader för båda myndigheterna dragits av. Arbetet med att kvalitetssäkra tillkommande kostnader har inte kunnat slutföras under året, varför endast ett kostnadsintervall kan redovisas.

Område	Utfall (Mnkr)				
	2016	2015	2014	2013	2012
Uppnådd total bruttobesparing	671	644	487	379	189
Tillkommande kostnader	84-111	82-99	53	36	3
Omställningskostnader	50	155	246	170	76
Nettobesparing per år	510-537	390-407	188	173	110

Tabell 28 Nettobesparing effektiviseringar inom försvarets materiel- och logistikförsörjning

Besparingar att omfördela till förbandsverksamheten

Redovisning av hur mycket av besparingarna som har kommit förbandsverksamheten till del.

Område	Omfördelat (Mnkr)					Not
	2016	2015	2014	2013	2012	
Uppnådd total bruttobesparing	647	644	487	379	189	1
Tillkommande kostnader	84-111	82-99	53	36	3	
Omställningskostnader	44	100	133	96	50	2
Nettobesparing per år	492-519	445-462	301	247	136	

Tabell 29 Besparingar omfördelade till förbandsverksamhet(

1. Beloppet är reducerat med 24 miljoner kronor i jämförelse med tabellen ovan med anledning av FMV interna besparingar inte har kommit förbandsverksamheten till godo under 2016.
2. Avser Försvarmaktens omställningskostnader som reducerar möjligheten till omfördelning till förbandsverksamheten inom ramen för anslag 1:3.

Fram till och med 2016 har genomförda besparingar omfördelats till förbandsverksamhet som exempelvis:

- Anställning av fler soldater/sjömän
- Fler elever till nivåhöjande utbildning
- Fler övningar inom de marina verksamheterna
- Ökat antal flygtimmar
- Återtagande av materielunderhåll.

Övrig redovisning med återrapporteringskrav

Centrala kassan

Försvarets ska redovisa kostnaderna för den centrala kassan samt hur kostnaderna fördelar sig på kassans olika delar i budgetunderlaget för 2017 och årsredovisningen för 2016.

RB p 1.12

Verksamhet (Mnkr)	Utfall			Budget 2016	Not
	2016	2015	2014		
Service- och materieljänster från FMV/FSV	656	1 033	681	667	1
Pensioner (förtidsavgångar)	262	251	207	258	
Kompetensutveckling (FHS officersutbildning, utlandsstuderande, lokala omställningskostnader för anställda)	189	189	198	192	
Flygtrafikjänst (LFV, SjöV, Transportstyrelsen, SALIS)	173	180	198	177	
Rekrytering (TRM och FK)	114	130	125	123	2
IT-relaterade kostnader (RAKEL, PRIO införande, CRM m.m.)	170	686	619	152	3
Stöd till Frivilligorganisationer	137	137	137	137	
Informationstjänst	66	86	77	69	
Veteranverksamhet	50	41	38	51	
Kapitalkostnader (statsflyg, simulatorer m.m.)	47	42	38	44	
Infraåtgärder (marksanering, elevbostäder m.m.)	18	78	79	36	4
Försäkringar, skadestånd, juridisk tjänst	44	47	68	24	
Vädertjänst (SMHI)	17	14	15	21	
Koncernbokningar (ledighetsskuld, LKP-korrigerig, periodisering RALS)	214	90	59	100	5
Övrigt (personal- och chefsutveckling, karriärväxling, stabspublikationer, arrangemangsplaner, betalningsförmedling m.m.)	42	44	48	38	
Totalt	2 200	3 048	2 588	2 090	

Tabell 30 Kostnader för den centrala kassan

1. Avskaffandet av "internhandeln" innebar att del av kostnaderna flyttats till organisationsenhet (FMLOG)
2. Delar av kostnaderna från Försäkringskassan har flyttats till organisationsenheter. Minskad omfattning provningar jämfört med budget 2016.
3. Kostnader för PRIO har flyttats till organisationsenhet (LedR/MSK Ledsystem)
4. Verksamheten har flyttats till OrgE, -30 mnkr (LedR). Avsättning av medel för Barkarby-Järfälla - 20 mnkr.
5. Differenser i LKP med 150 mnkr 2016 jämfört med 13 mnkr 2015 och -48 mnkr 2014. RALS 2016 45 mnkr jmf -3 mnkr 2015, och -38 mnkr 2014.

Omlokalisering Järfälla Barkarby

Försvarets ska i delårsredovisningen och i årsredovisningen redovisa vidtagna åtgärder samt fortsatt planering och bedömd tidplan gällande omlokaliseringen från fastigheten Järfälla Barkarby 4:1.

RB p 2.8

Avveckling och omlokalisering av verksamheten är genomförd. Anläggningar, lokaler samt markområden är överlämnade till Fortifikationsverket.

Omlokalisering Örebro- och Värmlandsgruppen

Försvarets ska i delårs- och i årsredovisningen redovisa resultatet av vidtagna åtgärder för att förbereda omlokaliseringen av Örebro- Värmlandsgruppen

RB p 2.9

Under första halvåret togs behovsunderlag för ombyggnad av stabsbyggnad, flytt av kassoner för ammunitionsförvaring m.m. fram. Omlokaliseringen av utbildningsgruppen påbörjades under första halvåret i och med att utbildningsskvadronen flyttade till Villingsberg. Resterande delar kommer att flytta efterhand som infrastrukturen medger detta.

Särskild återrapportering avseende SSR-verksamhet

Särskilda
regeringsbeslut

Försvarets säkerhetssektorreformstöd inriktas av regeringkansliet genom särskilda regeringsbeslut att stödja reformarbetet i länder och regioner enligt nedanstående tabell. Målsättningen är att genom reformarbete öka effektivitet och transparens samt förstärka en demokratisk, politisk styrning av ländernas försvarsmakter liksom stärka förståelse för mänskliga rättigheter. Aktiviteterna med respektive land tas fram i samförstånd och godkänns därefter av regeringkansliet.

Sammanställning regeringsbeslut

Region	Regeringsbeslut	Bemyndigande	(Tkr)	
			Utfall	Över-, (-) under- (+) skridande
Kosovo	Regeringsbeslut 13, Fö2015-01662/MFI, Uppdrag till Försvarets att lämna stöd till säkerhetsreformprojekt i Kosovo 2016	9 025	5 088	3 937
EASF Kenya		5 000	4 990	10
NATO ANA Trust Fund	Regeringsbeslut 19, Fö2016/00066/MFI (delvis), Uppdrag till Försvarets att bidra till Natos fond för kapacitetstillskottsbyggnad av den afghanska armén	5 000	5 000	0
Ukraina	Regeringsbeslut 8, Fö2016/00233/SI, Uppdrag till Försvarets att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Ukraina 2016 samt inkomma med förslag på projekt för 2017	1 500	946	554
Georgien	Regeringsbeslut, Fö2015/01556/SI, Uppdrag till Försvarets att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Georgien	1 300	92	1 208
Moldavien	Regeringsbeslut 4, Fö2016/00509/SI, Uppdrag till Försvarets att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Moldavien 2016	800	189	611
Bosnien - Hercegovina	RB Fö2016/00288/MFI. Uppdrag till Försvarets att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Bosnien och Hercegovina under 2016.	400	269	131
Serbien	RB Fö2016/00392/SI. Uppdrag till Försvarets att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Serbien 2016	200	2	198
Summa		23 225	16 576	6 649

Tabell 31 Regeringsbeslut avseende SSR verksamhet, ram samt utfall

Kosovo

Under 2016 har Försvarsmakten finansierat: civilt, svenskt, expertstöd till uppbyggnaden av *Urban Search And Rescue Training Centre* i Kosovo; samt smärre utbildningsprojekt för personal från det civila *Ministry for Kosovo Security Force*, bland annat deltagande i SSR-kurs vid Folke Bernadotteakademien.

Vid 2016 års början bemannade Försvarsmakten totalt sju befattningar i *NATO Advisory Team (NAT)*, *NATO Liaison and Advisory Team (NLAT)*, vid *KFOR HQ* samt befattningen som *Military Liaison Officer (MLO)* grupperad vid den svenska ambassaden i Pristina. Då regeringsbeslutet för 2016 innebar en minskning med fem årsarbetskrafter jämfört med tidigare år blev Försvarsmakten tvungen att dra ner den totala bemanningen med fyra befattningar under april. Detta resulterade bland annat i att bilaterala överenskommelser med Finland och Österrike angående gemensam bemanning av befattningar i *KFOR HQ* fick brytas, samt att två befattningar i *KFOR HQ* stod obemannade under respektive resterande svenska rotationsperioder. Från och med slutet av april och året ut har Försvarsmakten bemannat med totalt tre befattningshavare.

NAT och *NLAT* upphörde formellt att existera den 31 augusti, och ersattes därefter delvis av *NATO Advisory and Liaison Team (NALT)*. Den då kvarvarande svenska befattningshavaren i *NAT* överfördes till *NALT*.

East African Standby Force (EASF)

Det nordiska projektet *Nordic Advisory and Coordination Staff (NACS)* har fortsatt arbeta inom ramen för att uppnå och upprätthålla operativ förmåga för *EASF*. Försvarsmakten har avdelat instruktörer för att bedriva utbildning samt bidragit finansiellt till gemensamma större projekt och övningar.

NATO ANA Trust Fund

Försvarsmakten har under året utbetalat fem miljoner kronor till *NATO ANA Trust Fund (ANA: Afghan National Army)*.

Nato återrapporterar kvartalsvis genomförd verksamhet som har finansierats av denna Trust Fund. Natos återrapportering förmedlas till Utrikesdepartementet via Sveriges delegation vid Nato.

Ukraina

Försvarsmakten har fortsatt arbetat med kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte tillsammans med försvarsministeriet, försvarsmakten och det internationella utbildningscentret, *Education and Research Centre for International Peacekeeping (ERCIP)*, i Ukraina. Försvarsmakten har också bidragit genom att lämna finansiellt stöd till språkutbildningar, samt till Natofonden för medicinsk rehabilitering. Det planerade utbildningsstödet till den ukrainska försvarsmakten med gruppsjukvårdarutbildning blev inställt på initiativ från Ukraina i ett sent skede. Utbildningsmateriel har köpts in för kommande utbildningar.

Försvarsmakten har också lämnat finansiellt stöd till fonden "*NATO Professional Development Programme with Ukraine*".

Georgien

Försvarsmakten har lämnat stöd till Georgiens försvarsdepartement och försvarsmakt för utbildning i resolution 1325 samt finansiellt stöd till *NATO Georgia Professional Development Programme for Civilian Personnel of the MoD and other Security Institutions*. Den planerade bemanningen med en svensk officer vid *NATO-Georgia Joint Training and Evaluation Centre (JTEC)* genomfördes inte vid halvårsskiftet som planerat p.g.a. ansträngd personalsituation. Personal är på plats från januari 2017.

Moldavien

Under 2016 har Försvarsmakten stöttat Moldavien med erfarenhets- och kunskapsöverföring via SWEDINT samt tagit fram rutiner för hantering och förvaring av ammunition.

Serbien

SSR-stöd har under 2016 fokuserat på aktiviteter som syftar till att anpassa den serbiska försvarsmakten till internationell standard och öka dess interoperabilitet. Verksamheten har omfattat utbildningsutbyten med tonvikt på internationell stabstjänst och gender, expertsamtal rörande CBRN och inom försvarsmedicinområdet. De senare områdena har på grund av serbiska planeringsförutsättningar senarelagts till 2017. Underutnyttjandet av budgeterade medel beror på att Serbien inte maktat med att uppfylla sina åtaganden i den gemensamma planen.

Bosnien - Hercegovina

Verksamheten har i huvudsak omfattat utbildnings- och instruktörsutbyten inom internationell stabstjänst, gender och SSR, framför allt mellan SWEDINT/NCGM och *Peace Support Operations Training Centre (PSOTC)* i Sarajevo. Försvarsmakten har, tillsammans med Österrike och Schweiz, deltagit i en utbildningsinsats för säker ammunitions- och vapenförrådshållning samt lämnat expertstöd till ett projekt med syfte att stärka landets kapacitet att hantera psykisk ohälsa bland nuvarande och tidigare personal inom landets försvarsmakt. Försvarsmakten har också initierat expertsamtal med den bosniska motparten om minröjning.

Avgiftsfinansierad verksamhet

Enligt regleringsbrevet för år 2016 får Försvarsmakten, utöver vad som anges i 4 § avgiftsförordningen, även disponera inkomster från ett antal uppdragsverksamheter.

Avgiftsintäkter utöver 4 § avgiftsförordningen som redovisas mot anslag

Uppdragsverksamheter (Tkr)	2016	2015	2014	Not
	Intäkter	Intäkter	Intäkter	
Verkstadsverksamhet	170 383	259 928	183 499	
Reservmateriel	42 035	52 472	48 564	
Utb och övningsintäkt	388 465	360 563	407 980	
ITÖ – verksamhet	2 757	13 188	335	
Flygtransporter	6 865	10 861	2 161	
Statsflyget	9 067	10 252	7 857	
Övr. transportverksamhet	7 394	2 480	1 548	
Stödtjänster FMV	191 448	211 170	385 346	
Elev- och befälshotell	1 475	2 735	1 674	
Drivmedel	32 211	45 544	32 883	
Utlandsstyrkans drift i campvht.	43	15 634	7 831	
Stöd till civil verksamhet	3 248	2 541	2 742	
Övriga avgiftsintäkter	7 669	7 592	13 532	
Summa	863 060	994 961	1 095 951	

Tabell 32 Avgiftsintäkter utöver 4 § avgiftsförordningen som redovisas mot anslag 2014-2016

Försäljningsintäkter från extern verkstadsverksamhet har minskat främst med anledning av lägre intäkter för Mali campverksamhet jämfört med år 2015. Intäkter från försäljning av drivmedel har minskat på grund av lägre drivmedelspriser.

Finansiell redovisning

Sammanställning över väsentliga uppgifter (tkr)

Belopp (tkr)	2016	2015	2014	2013	2012	Not
Beviljad låneram	3 000 000	3 500 000	3 690 000	3 485 000	3 400 000	
Utnyttjad låneram vid årets slut	2 326 506	2 906 084	3 191 813	3 127 175	3 047 225	
Beviljade kontokrediter hos Riksgäldskontoret	1 500 000	1 410 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	
Maximalt utnyttjade kontokrediter	0	0	1 148 901	0	0	
Räntekostnader på räntekonto	32 817	12 242	467	0	0	
Ränteintäkter på räntekonto	0	0	5 879	36 834	64 029	
Avgiftsintäkter, beräknat belopp i regleringsbrev	-	-	-	-	-	1
Avgiftsintäkter som myndigheten disponerar	1 924 078	1 301 973	1 388 660	1 482 367	1 353 971	2
Anslagsavräkning anslagen 1:1 och 1:2	27 187 267	25 808 433	24 455 122	24 161 070	23 504 925	
Anslagsavräkning anslagen 1:3, 1:4 och 1:5	16 797 809	17 174 065	18 055 275	15 909 974	16 461 325	
Beviljad anslagskredit	2 083 334	1 426 268	1 384 298	1 380 672	1 368 551	3
Utnyttjad anslagskredit	837 456	494 531	8 228	327 744	280 232	4
Summa utgående reservationer	0	0	0	0	0	
Summa utgående anslagssparande	100 671	956 080	550 506	1 091 384	993 482	5
Summa tilldelade bemyndiganden	93 900 000	85 500 000	91 500 000	96 200 000	62 500 000	6
Totalt gjorda åtaganden	83 690 788	80 603 834	78 133 097	78 808 339	43 397 338	7
Antalet årsarbetskrafter	18 935	18 105	18 678	18 159	19 512	8
Medelantalet anställda	20 529	20 733	20 680	19 983	20 348	
Driftkostnad per årsarbetskraft	1 990	1 838	1 899	1 949	1 784	
Driftkostnad	37 686 667	33 268 873	35 465 032	35 393 790	34 803 442	
Årets kapitalförändring	-8 182 219	-6 548 782	-9 348 965	-9 652 391	-7 466 781	
Balanserad kapitalförändring	0	224	361	1 435	6 022	

1. Det finns inget beräknat belopp angivet i regleringsbrevet för 2016.
2. I avgiftsintäkter som myndigheten disponerar ingår intäkter av avgifter som tagits ut med stöd av 4§ avgiftsförordningen (1992:191) med 319 974 tkr.
3. Beviljad anslagskredit avser anslagen 1:1, 1:2, 1:3, 1:4 och 1:5. Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning - Finansiella villkor".
4. Utnyttjad anslagskredit avser anslagen 1:1, 1:3 och 1:4. Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning - Redovisning mot anslag" och "Anslagsredovisning - Finansiella villkor".
5. Utgående anslagssparande avser anslagen 1:2, 1:5 och UD-anslag 1:2 ap.1. Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning - Redovisning mot anslag".
6. Summa tilldelade bemyndiganden avser beställningsbemyndiganden för anslagen 1:3 och 1:4. Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning - Redovisning av beställningsbemyndigande".
7. Totalt gjorda åtaganden avser beställningsbemyndiganden för anslagen 1:3 och 1:4. Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning - Redovisning av beställningsbemyndigande". Varav utomstatliga åtaganden uppgick till totalt ca 64 087 000 tkr (se även not 36 - Redovisning av beställningsbemyndigande).
8. Beräkningsmodellen för årsarbetskrafter har korrigerats under 2016, vilket i huvudsak förklarar skillnaden mellan 2016 och 2015.

Resultaträkning

Belopp (tkr)	2016	2015	Not
Verksamhetens intäkter			
Intäkter av anslag	35 630 849	33 911 410	1
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	1 924 078	1 301 973	2
Intäkter av bidrag	4 980	6 093	3
Finansiella intäkter	18 101	21 424	4
Summa Verksamhetens intäkter	37 578 008	35 240 900	
Verksamhetens kostnader			
Kostnader för personal	-13 462 705	-12 879 865	5
Kostnader för lokaler	-2 149 227	-2 204 259	6
Övriga driftkostnader	-22 074 735	-18 184 749	7
Finansiella kostnader	-46 168	-29 044	8
Avskrivningar och nedskrivningar	-8 027 392	-8 491 541	9
Summa Verksamhetens kostnader	-45 760 227	-41 789 458	
Verksamhetsutfall	-8 182 219	-6 548 558	
Uppbördsverksamhet			
Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras	51 764	39 697	10
Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet	-51 764	-39 921	
Saldo	0	-224	
Transfereringar			
Medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag	109 375	97 973	
Lämnade bidrag	-109 375	-97 973	11
Saldo	0	0	
Årets kapitalförändring	-8 182 219	-6 548 782	12

Balansräkning

Tillgångar (tkr)	Utgående balans 2016-12-31	Utgående balans 2015-12-31	Not
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter för utveckling	913 431	1 329 328	13
Rättigheter och andra immateriella tillgångar	0	0	13
Summa Immateriella anläggningstillgångar	913 431	1 329 328	
Materiella anläggningstillgångar			
Förbättringsutgifter på annans fastighet	234 969	237 804	14
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	1 138 154	1 282 776	14
Pågående nyanläggningar	96 281	95 326	14
Beredskapstillgångar	95 588 378	95 482 896	15
Summa Materiella anläggningstillgångar	97 057 782	97 098 802	
Varulager m.m.			
Varulager och förråd	260 645	288 709	16
Summa Varulager m.m.	260 645	288 709	
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar	37 321	37 260	
Fordringar hos andra myndigheter	616 728	615 182	17
Övriga kortfristiga fordringar	13 574	16 917	18
Summa Kortfristiga fordringar	667 623	669 359	
Periodavgränsningsposter			
Förutbetalda kostnader	151 975	73 856	19
Övriga upplupna intäkter	86 402	37 422	20
Summa Periodavgränsningsposter	238 377	111 278	
Avräkning med statsverket			
Avräkning med statsverket	1 300 419	1 604 987	21
Summa Avräkning med statsverket	1 300 419	1 604 987	
Kassa och bank			
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret	5 049 290	4 903 333	22
Kassa och bank	13 351	20 194	
Summa Kassa och bank	5 062 641	4 923 527	
Summa Tillgångar	105 500 918	106 025 990	

Kapital och Skulder (tkr)	Utgående balans 2016-12-31	Utgående balans 2015-12-31	Not
Myndighetskapital			23
Statskapital	103 779 617	102 040 474	24
Balanserad kapitalförändring	0	224	25
Kapitalförändring enligt resultaträkningen	-8 182 219	-6 548 782	
Summa Myndighetskapital	95 597 398	95 491 916	
Avsättningar			
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	221 557	231 944	26
Övriga avsättningar	379 702	444 811	27
Summa Avsättningar	601 259	676 755	
Skulder m.m.			
Lån i Riksgäldskontoret	2 326 506	2 906 084	28
Kortfristiga skulder till andra myndigheter	3 707 367	3 990 334	29
Leverantörsskulder	1 263 452	1 091 122	
Övriga kortfristiga skulder	219 151	220 070	30
Summa Skulder m.m.	7 516 476	8 207 610	
Periodavgränsningsposter			
Upplupna kostnader	1 784 412	1 648 280	31
Oförbrukade bidrag	224	0	32
Övriga förutbetalda intäkter	1 149	1 429	33
Summa Periodavgränsningsposter	1 785 785	1 649 709	
Summa Kapital och Skulder	105 500 918	106 025 990	

Ansvarsförbindelser

Övriga ansvarsförbindelser

34

Anslagsredovisning

Redovisning mot anslag (tkr)

Anslag	Not	Ingående överföringsbelopp	Årets tilldelning enligt regleringsbrev	Omdisponerade anslagsbelopp	Utnyttjad del av medgivet över-skridande	Indragning	Totalt disponibelt belopp	Utgifter	Inkomster	Saldo	
Anslag inom Forsvarsdepartementets utgiftsområde nr 6											
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	35	-262 644	25 536 454	-9 000		25 264 810	-26 512 028	1 092 976	-154 242	
1:1.4	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten	35	-5 727	766 322	9 000		769 595	-772 713	0	-3 118	
1:2.1	Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena	35	933 395	958 229		-879 556	1 012 068	-942 851	919	70 136	
1:2.2	Försvarsmaktens övriga insatser internationellt	35	22 133	67 486		-19 607	70 012	-53 622	52	16 442	
1:3.1	Anskaffning av materiel och anläggningar	35	-62 423	8 865 827			8 803 404	-9 517 502	219 202	-494 896	
1:4.1	Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar	35	-163 271	6 877 682			6 714 411	-7 533 537	633 926	-185 200	
1:5.1	Forskning och teknik-utveckling	35	-466	605 058			604 592	-599 898	0	4 694	
Anslag inom Utrikesdepartementets utgiftsområde nr 5											
1:2.1	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet (UD)	35	552	64 400	-7 500	-552	56 900	-47 585	84	9 399	
S:a			461 549	43 741 458	-7 500	0	-899 715	43 295 792	-45 979 736	1 947 159	-736 785

Redovisning mot inkomstitel (tkr)

Inkomstitel	Beräknat belopp	Inkomster
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor		51 764

Redovisning av beställningsbemyndigande (tkr)

Anslag	Not	Tilldelat bemyndigande	Ingående åtaganden	Utestående åtaganden	Utestående åtagandenas fördelning per år ¹⁾					
					2016	2016	2017	2018	2019	2020
1:3.1	Anskaffning av materiel och anläggningar	36	70 900 000	63 847 915	64 208 135	10 161 620	9 479 204	7 502 206	7 827 661	29 237 444
1:4.1	Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar	36	23 000 000	16 755 919	19 482 653	5 636 350	5 543 250	4 391 879	2 733 709	1 177 465

- Fördelningen avser utestående åtaganden uppdelade på de år när infrianden (redovisning mot anslag) beräknas ske. Beräkningen är gjord med hänsyn tagen till de prognoser för leveranser (infrianden) som respektive leverantör lämnar Försvarsmakten. I princip baseras beräkningen på historik/statistik avseende leveranssäkerhet med justering för av leverantören meddelade särskilda uppdragsvisa förseningar som inte omhändertagits genom ändring av avtal vid prognostillfället.

Andra åtaganden (tkr)

Åtagandena avser tjänster inom forskning och studier (anslag 1:5). Det som beställs tillförs inte insatsorganisationen utan används för forskning och studier. I flera fall avser åtagandet löpande, årligt återkommande, uppdrag som av administrativa skäl beställs för flera år i taget. Nedan framgår summan av gällande beställningar för denna typ av åtaganden.

Åtaganden FoT- verksamhet	2017	2018	2019-2022	Totalt
Försvarets Materielverk	104 883	70 485	2 222	177 590
Kungliga tekniska högskolan	10 800	0	0	10 800
Karolinska institutet	9 400	0	0	9 400

Finansiella villkor (tkr)

Anslag	Anslagskredit	Anslagsbehållning som disponeras 2016	Indrag av anslagsbelopp	Utnyttjat	Överdrag	
Anslag inom Forsvarsdepartementets utgiftsområde nr 6						
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	766 154	3%	0	154 242	0
1:1.4	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten	22 990	3%	0	3 118	0
1:2.1	Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena	95 822	3%	0	0	0
1:2.2	Försvarsmaktens övriga insatser internationellt	6 749	3%	0	0	0
1:3.1	Anskaffning av materiel och anläggningar	829 583	3%	0	494 896	0
1:4.1	Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar	343 884	3%	0	185 200	0
1:5.1	Forskning och teknik-utveckling	18 152	3%	0	0	0
Anslag inom Utrikesdepartementets utgiftsområde nr 5						
1:2.1	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet (UD)	1 950	Inget	0	0	0

Redovisning av utfall mot villkor i regleringsbrev och regeringsbeslut för 2016 (kr)

Nr	Villkor för anslag	Utfall
Anslag inom Forsvarsdepartementets utgiftsområde nr 6		
	1:1 ap.1 Förbandsverksamhet och beredskap	
4	Högst 2 500 000 kronor får användas till stöd för utländskt deltagande vid PFF-aktiviteter samt aktiviteter i andan av PFF och motsvarande i Sverige och utlandet.	41 302
5	Högst 92 000 000 kronor får användas för uppdragsersättning till de frivilliga försvarsorganisationerna för deras utbildningsverksamhet, inklusive ungdomsverksamhet.	92 000 000
6	Högst 45 400 000 kronor får användas till organisationsstöd enligt 5§ förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet. Organisationsstödet ska ges i form av organisationsbidrag och verksamhetsbidrag. Verksamhetsbidraget ska bidra till organisationernas förmåga att ta emot och genomföra uppdrag och leverera efterfrågad resurs, vilket innebär administrativ basverksamhet, rekrytering syftande till nuvarande och kommande uppdrag samt verksamhetsutveckling.	45 364 000
	Av dessa medel får högst 1 700 000 kronor användas för bidrag till Försvarets civila idrottsförbund och till vissa militära tidskrifter.	1 664 000
7	Högst 40 000 000 kronor får användas till statsbidrag till frivilliga veteransoldat- och anhörigorganisationer för verksamhet som stödjer Försvarets personal före, under och efter tjänstgöring i internationella militära insatser samt anhöriga till sådan personal.	39 707 675
8	Högst 2 500 000 kronor får användas för generalläkarens tillsynsverksamhet exklusive lönekostnader. Erforderlig personal ska ställas till generalläkarens förfogande så att tillsynsuppgiften kan lösas enligt lag och andra föreskrifter.	1 359 800
9	Högst 500 000 kronor ska utbetalas till Geneva Center for Security Policy (GCSP).	500 000
10	Försvarsmakten får använda högst 67 697 500 kronor som abonnemangsavgift för det gemensamma radiokommunikationssystemet Rakel. Beloppet ska betalas efter fakturering från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.	67 697 500

Nr	Villkor för anslag	Utfall	
11	Försvarsmakten får använda högst 27 000 000 kronor för grundavgiften för Strategic Airlift Interim Solution (SALIS).	25 784 982	
12	Högst 112 000 000 kronor får användas för att betala avgifter till Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, varav 25 000 000 kronor avser beräknade kostnader för Totalförsvarets rekryteringsmyndighet avgift för drift och förvaltning kopplat till nytt av det nya rekryteringsstödsystemet. Högst 91 000 000 kronor får användas för urval av rekryter för den grundläggande militära utbildningen.	104 324 282 19 158 000 82 955 678	
13	Högst 5 000 000 kronor får användas för förtroende- och säkerhetsskapande verksamhet i enlighet med bilaga 5.	1 660 299	
Fö2015/01147/SI	Regeringen bemyndigar Försvarsmakten att förhandla och ingå överenskommelse med Ukraina om årsplan för bilateralt utbyte 2016. Kostnaden för de i årsplanen upptagna bilaterala aktiviteterna får uppgå till högst 1 000 000 kronor.	866 500	
Fö2015/01148/SI	Regeringen bemyndigar Försvarsmakten att förhandla och ingå överenskommelse med Georgien om årsplan för bilateralt utbyte 2016. Kostnaden för de i årsplanen upptagna bilaterala aktiviteterna får uppgå till högst 1 200 000 kronor.	390 400	
Fö2015/01530/MFI	Försvarsmakten ska bidra med flygtransportstöd till Frankrike under perioden 21 januari - 31 december 2016. Stödet får uppgå till högst 40 000 000 kronor	39 515 000	
	1:2 ap.1 Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena		
1, 2	För respektive insats får Försvarsmakten använda högst följande belopp per insats (beloppen avser särutgifter):		
	Minusma	700 000 000	681 115 696
	RSM	55 000 000	54 842 451
	Återställningskostnader Isaf	66 000 000	65 984 510
	OIR	115 000 000	101 341 564
	EU BG	41 000 000	0
	ATHENA Försvarsmakten ska till Europeiska unionen (EU) inbetala belopp enligt de fakturor som kommer avseende både Sveriges nationella kostnader och Sveriges del av de gemensamma kostnaderna inom Athena. 30 000 000 kronor får betalas för Athena under 2016.	30 000 000	19 888 064
	Uppföljning personal i internationella insatser samt övrigt	20 000 000	18 759 781
	1:2 ap.2 Försvarsmaktens övriga insatser internationellt		
Fö2015/01474/MFI	Regeringen bemyndigar Försvarsmakten att få placera officerare vid högkvarter för EU:s Operation Atalanta. Försvarsmaktens kostnader för placeringen får uppgå till högst sex miljoner kronor.	3 534 409	
Fö2015/00808/MFI	Regeringen bemyndigar Försvarsmakten att fortsatt placera officerare vid EU:s operativa högkvarter i Rom, Italien. Försvarsmaktens kostnader för placeringen får uppgå till högst 4 000 000 kronor.	3 142 292	
Fö2015/01662/MFI	Uppdrag till Försvarsmakten att lämna stöd till säkerhetsreformprojekt i Kosovo 2016.	5 087 848	
Fö2015/01659/MFI	Uppdrag till Försvarsmakten om fortsatt deltagande i EU:s utbildningsinsats i Somalia till stöd för den nationella somaliska armén. Försvarsmaktens kostnader för placering EUTM under 2016 ska sammanlagt rymmas inom en ekonomisk ram om högst 25 000 000 kronor.	15 469 519	
Fö2015/01660/MFI	Uppdrag till Försvarsmakten att stödja den ostafrikanska fredsstyrkan 2016 (eng. Eastern African Standby Force, EASF). Kostnader för verksamheten ska rymmas inom en ekonomisk ram om 5 000 000 kronor.	4 990 328	
Fö2016/00164/SI	Uppdrag till Försvarsmakten att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Georgien. Högst 1 300 000 kronor får användas för Försvarsmaktens samlade stöd till Georgien.	92 428	
Fö2016/00233/SI	Uppdrag till Försvarsmakten att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Ukraina 2016 samt inkomma med förslag på projekt för 2017. Högst 1 500 000 kronor får användas för Försvarsmaktens samlade stöd till säkerhetssektorreform i Ukraina.	946 426	
Fö2016/00288/MFI	Uppdrag till Försvarsmakten att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Bosnien och Hercegovina 2016. Kostnaderna får uppgå till högst 400 000 kronor.	268 521	
Fö2016/00392/SI	Uppdrag till Försvarsmakten att lämna stöd till Säkerhetssektorreformprojekt i Serbien 2016. Kostnaderna får uppgå till högst 200 000 kronor.	1 760	
Fö2016/00509/SI	Uppdrag till Försvarsmakten att lämna stöd till säkerhetssektorreformprojekt i Moldavien under 2016. Högst 800 000 får användas för Försvarsmaktens samlade stöd till Moldavien.	189 167	
Fö2016/00225/MFI	Uppdrag till Försvarsmakten om fortsatt deltagande i EU:s utbildningsinsats i Mali (EUTM) för bidragande till utbildning av Malis försvarsmakt. Försvarsmaktens kostnader för deltagande ska rymmas inom en ekonomisk ram om högst 16 000 000 kronor.	14 186 447	
Fö2016/00066/MFI	Uppdrag till Försvarsmakten att bidra till Natos fond för kapacitetsuppbyggnad av den afghanska armén. (eng. ANA Trust Fund). Försvarsmakten får använda högst 5 000 000 kronor för bidrag till den nämnda fonden.	5 000 000	
	1:4 ap. 1 Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar		
2	Försvarsmakten ska efter rekvisition betala högst 422 000 kronor till Försvarets materielverk för tillsyn av efterlevnaden av förordningen (1993:1067) om elektromagnetisk kompatibilitet samt föreskrifter med stöd av förordningen.	416 938	
	1:5 ap.1 Forskning och teknikutveckling		
2	Högst 15 000 000 kronor får användas för det strategiska samverkansprogrammet för flygteknisk forskning, i enlighet med de beslut som fattas inom ramen för programmet.	15 000 000	
3	Högst 15 000 000 kronor får användas för försvarsunderrättelseforskningen.	14 595 822	

Nr	Villkor för anslag	Utfall
Anslag inom Utrikesdepartementets utgiftsområde nr 5		
	1:2 ap. 1 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	
	Insatser inom ramen för EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik	
	Försvarsmakten bör ställa personal till förfogande för insatser inom ramen för EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP). Av medlen får ca 10,2 miljoner kronor användas för personalbidrag inom ramen för GSFP till följande insatser: EU:s insats i Bosnien och Hercegovina (ALTHEA). EU:s insats i Centralafrikanska Republiken (EUMAM RCA)	5 409 281
	FN:s fredsbevarande insatser med flera	
	Försvarsmakten bör ställa personal till förfogande för FN:s fredsbevarande insatser och till andra insatser som specificeras nedan. Av medlen får ca 51,6 miljoner kronor användas för personalbidrag till följande av FN:s och andra organisationers insatser: FN:s kommission för stilleståndsovervakning i Mellanöstern (UNTSO). FN:s stödsats o Somalia (UNSOM) och FN:s stödkontor för AU:s insats i Samalia AMISOM (UNSOA). FN:s stabiliseringsinsats i Demokratiska republiken Kongo (MONUSCO). FN:s insats i Sydsudan (UNMISS). FN:s militära observatörsgrupp i Indien och Pakistan (UNMOGIP). Neutrala nationernas övervakningskommission i Korea (NNSC).	40 377 821
	Insatsnära verksamhet	
	Av medlen får högst 2,5 miljoner kronor användas för annan insatsnära verksamhet i form av t.ex. insatsförberedande utbildning, samverkan mellan myndigheter, bidrag till internationella organisationers policy- och metodutveckling eller annan internationell samverkan på insatsområdet, till stöd för fredsfrämjande, säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande verksamhet.	2 445 088
	Försvarsmakten ska bidra till att förstärka kunskaperna i franska språket hos sådan utvald personal som avses för tjänstgöring i internationella krishanteringsinsatser där sådana kunskaper är nödvändiga. Försvarsmakten får avsätta högst 0,7 miljoner kronor för de merkostnader som denna utbildning skapar.	71 902

Finansieringsanalys

Belopp (tkr)	2016		2015		Not
Drift					
Kostnader		-37 153 534		-30 506 224	37
Finansiering av drift:					
Intäkter av anslag	35 630 849		33 911 410		
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	1 924 078		1 301 973		38
Intäkter av bidrag	4 980		6 093		
Övriga intäkter	18 101		21 424		
Summa medel som tillförts för finansiering av drift		37 578 008		35 240 900	
Minskning (+) av lager		28 063		110 043	
Minskning (+) av beredskapsvaror i lager		340 100		-4 111 499	
Ökning (-) av kortfristiga fordringar		-125 363		1 382	39
Ökning (+) av kortfristiga skulder		426 732		-232 617	40
Kassaflöde från/till drift		1 094 006		501 985	
Investeringar					
Investeringar i materiella tillgångar	-8 474 075		-9 243 638		
Investeringar i immateriella tillgångar	-29 653		-283 717		
Summa investeringsutgifter		-8 503 728		-9 527 355	
Finansiering av investeringar:					
Lån från Riksgäldskontoret	255 853		482 314		
- amorteringar	-835 431		-768 043		
Ökning/minskning av statskapital med medel som erhållits från/tillförts statens budget	8 223 676		8 969 702		
Överföring av anläggningsstillgångar till annan myndighet	2 381		54 248		
Summa medel som tillförts för finansiering av investeringar		7 646 479		8 738 221	
Förändring av kortfristiga fordringar och skulder		-402 211		-1 082 543	
Kassaflöde från/till investeringar		-1 259 460		-1 871 677	
Uppbördsverksamhet					
Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras	51 764		39 697		
Förändring av kortfristiga fordringar och skulder	0		224		
Inbetalningar i uppbördsverksamhet		51 764		39 921	
Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet		-51 764		-39 921	
Kassaflöde från/till uppbördsverksamhet		0		0	
Transfereringsverksamhet					
Lämnade bidrag	-109 375		-97 973		
Utbetalningar i transfereringsverksamhet		-109 375		-97 973	
Finansiering av transfereringsverksamhet:					
Medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag	109 375		97 973		
Summa medel som tillförts för finansiering av transfereringsverksamhet		109 375		97 973	
Kassaflöde från/till transfereringsverksamhet		0		0	
Förändring av likvida medel		-165 454		-1 369 692	
Specifikation av förändring av likvida medel					
Likvida medel vid årets början		6 528 514		7 898 206	
Minskning (-) av kassa och bank		-6 844		11 765	
Ökning (+) av tillgodohavande RGK		145 957		-2 285 671	
Minskning (-) av avräkning med statsverket		-304 567		904 214	
Summa förändring av likvida medel		-165 454		-1 369 692	
Likvida medel vid årets slut		6 363 060		6 528 514	

Tilläggsupplysningar och noter

Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänt

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag. Belopp anges i tusen kronor (tkr) om inte annat anges särskilt.

Värdering av anläggningstillgångar

Immateriella anläggningstillgångar

Immateriella anläggningstillgångar består av programvaror, licenser och utveckling som är av väsentligt värde för verksamheten under kommande år. Programvaror och licenser aktiveras i de fall anskaffningsutgiften överstiger 25 tkr. Utveckling aktiveras om de sammanlagda utgifterna överstiger 1 000 tkr.

Avskrivningstider för immateriella anläggningstillgångar:

3 år	Licenser till dataprogram
3-5 år	Egenutvecklade IT-system

Avskrivningstiden kan i förekommande fall variera inom en anläggningsklass beroende på att individuella bedömningar gjorts i samråd med sakkunniga.

Materiella anläggningstillgångar

Alla anskaffningar (undantaget beredskapstillgångar) med en ekonomisk livslängd om minst tre år och ett anskaffningsvärde av minst 25 tkr redovisas som anläggningstillgång. På anskaffningsvärdet görs linjär avskrivning utifrån den bedömda ekonomiska livslängden.

Avskrivningstider för materiella anläggningstillgångar för verksamheten:

25 år	Fartyg och flygplan
15 år	Båtar
10 år	Verkstads- och tillverkningsutrustning, telefonväxlar, utbildningsanläggningar, simulatorer, tävlingsvapen, viss köksutrustning, tyngre transportmedel, förbättring på annans fastighet, datornät, stordatorer, möbler och inredning
5 år	Lätta transportmedel, kommunikationsmedel, minidator, kontorsapparater, djur och övrigt
3 år	Persondator med kringutrustning

Avskrivningstiden kan i förekommande fall variera inom en anläggningsklass beroende på att individuella bedömningar gjorts i samråd med sakkunniga.

Beredskapstillgångar

Förnödenheter för krigsändamål och beredskap, som har anskaffats för att klara landets behov vid kris och krig, definieras som beredskapstillgångar. Beredskapstillgångarna indelas i beredskapsinventarier och beredskapsvaror. Beredskapsinventarier skrivs av linjärt på anskaffningsvärdet i förhållande till den bedömda ekonomiska livslängden. För beredskapsinventarier är gränsen för aktivering 250 tkr.

Avskrivningstider för beredskapsinventarier

15 år/25 år	Stridsfordon, fartyg, flygplan och helikoptrar (individredovisade materielsystem)
10 år	Modifiering av materiel
3 år/5 år/10 år	Övriga beredskapsinventarier

Avskrivningstiden kan i förekommande fall variera inom en anläggningsklass beroende på att individuella bedömningar gjorts i samråd med sakkunniga.

Beredskapsvaror i lager värderas enligt principer för lagerredovisning, trots att dessa ingår under rubriken anläggningstillgångar. Försvarets tillämpar, för de lager som redovisas i system PRIO, först-in-först-ut-principen (FIFU). För de lager som ännu inte överförs till system PRIO beräknas anskaffningsvärdet enligt principen vägda genomsnittspriser.

Varulager

Varulager värderas huvudsakligen till anskaffningsvärde. För lager i PRIO samt drivmedel exkl. fartygsdiesel utgörs anskaffningsvärdet av genomsnittspriser.

Fordringar

Fordringar värderas till det belopp som bedöms komma att inflyta.

Periodavgränsningsposter

Som periodavgränsningsposter bokförs huvudsakligen belopp överstigande 50 tkr.

Tillgångar och skulder i utländsk valuta

Tillgångar och skulder i utländsk valuta redovisas i bokslutet omräknade till balansdagskurs. Valutakursdifferenser redovisas som finansiella intäkter respektive kostnader.

Avsättningar

Avsättning för pensionsförpliktelser redovisas till det försäkringstekniska värdet av pensionsåtaganden, beräknade med ledning av den beräkningsmodell SPV fastställt.

Avsättningar för framtida utgifter för omstrukturering är angivna i dagens prisläge utan nuvärdesberäkning.

Undantag från ekonomiadministrativa regelverket

Enligt regleringsbrevet för 2016 gäller följande undantag från ekonomiadministrativa regelverket:

1. Försvarets undantas från 12 § anslagsförordningen (2011:223) enligt nedan.

a) Försvarets får, vad avser förstagångsanskaffning (dvs. första lageruppbyggnad) för nya materielsystem, anskaffa ammunition, reservdelar m.m. under anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*. Försvarets får under anslaget 1:4 *Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar* återanskaffa ammunition och reservdelar m.m. Efter hand som förbrukning av förnödenheter sker i förbandsverksamheten ska kostnaden för detta föras mot anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* och motsvarande belopp föras som intäkt mot anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar* eller anslaget 1:4 *Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar*. Denna princip får även tillämpas vad gäller förnödenheter, inklusive drivmedel, anskaffade före 1 januari 2008.

b) När Försvarets förbrukar ammunition m.m. vid insatser internationellt ska kostnaden för detta föras mot anslaget 1:2 *Försvarets insatser internationellt* och motsvarande belopp föras som intäkt mot anslagen 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap* eller 1:4 *Vidmakthållande och avveckling m.m. av materiel och anläggningar*.

2. Försvarets behöver inte finansiera investeringar i anläggningstillgångar som används eller kommer att användas i samband med fredsfrämjande förbandsinsatser med lån i Riksgäldskontoret enligt 2 kap. 1 § kapitalförsörjningsförordningen (2011:210).

Ledande befattningshavare i Försvarmakten

Lön och andra ersättningar har av Försvarmakten utbetalats till ledande befattningshavare under 2016 enligt nedanstående tabell. I tabellen redovisas även uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter samt uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag.

Titel	Namn	Lön och andra ersättningar (kr)	Förmåner (kr)	Uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter samt uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag
Överbefälhavare	Micael Bydén	1 876 137		Ledamot i styrelsen för Arbetsgivarverket
Generaldirektör	Peter Sandwall	1 320 675	968	Ledamot i insynsråden för Kustbevakningen, Ekonomistyrningsverket och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet Ledamot i Statskontorets råd Ledamot i styrelsen för Institutet för kvalitetsutveckling
Chef för ledningsstaben	Dennis Gyllensporre	1 233 767		Ledamot i insynsrådet för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap Ledamot i styrelsen för Anna Lind Academy
Produktionschef	Anders Silwer	1 215 024		Ledamot i styrelsen för Forsvarshögskolan
Insatschef ¹⁾	Göran Mårtensson	118 350		
Insatschef ²⁾	Jan Törnqvist	811 131	5 148	Ledamot i styrelsen för Försvarets materielverk
Chef för enheten för underrättelse- och säkerhetsjänst	Gunnar Karlson	1 156 195	6 940	
Chefsjurist	Carin Bratt	1 111 684		Ledamot i Totalförsvarets Folkrådet
Ekonomidirektör	Helena Thunander Holmstedt	1 448 384	264	Ledamot i styrelserna för Södersjukhuset AB, Södertälje sjukhus AB, Danderyds sjukhus AB, Stiftelsen Clara, Riksgälden och Totalförsvarets forskningsinstitut
Personaldirektör ³⁾	Per-Olof Stålesjö	606 785		Ledamot i överstyrelsen för Kåpan pensioner och i styrelsen för Trygghetsstiftelsen
Personaldirektör ⁴⁾	Klas Eksell	179 566		Ledamot i styrelsen för Stiftelsen MHS-Bostäder
Chef för säkerhetsinspektionen	Ronald Månsson	983 454	163 021	
Generalläkare ⁵⁾	Siegfried De Jossineau	924 751		
Generalläkare ⁶⁾	Pierre Campenfeldt	290 454		Ledamot i styrelserna för Stockholms Ortopediska Intyg AB och Rättsintyg Stockholm AB
Flygsäkerhetsinspektör	Anders Janson	915 016		

1. Till och med den 31 januari 2016.
2. Från och med den 18 april 2016.
3. Till och med den 30 juni 2016.
4. Från och med den 1 november 2016.
5. Till och med den 30 september 2016.
6. Från och med den 1 oktober 2016.

Ledamöter i Insynsrådet vid Försvarets makt

Regeringen har utsett följande personer att vara ledamöter i insynsrådet vid Försvarets makt från och med den 1 juni 2016 till och med den 31 maj 2019.

Titel	Namn	Uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter samt uppdrag som styrelseledamot i aktieföretag
Landshövding Västmanlands län	Mino Akhtarzand	Ordförande i insynsrådet för Länsstyrelsen i Västmanlands län Ordförande i styrelsen för Södertörns Högskola Styrelseledamot Fortum
Riksdagsledamot	Jan R Andersson	
Regiondirektör, Arbetsförmedlingen	Mattias Buvari	
Riksdagsledamot	Åsa Lindestam	Ledamot i insynsrådet för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Kammarrättspresident	Thomas Rolén	Ordförande i Domarnämnden Ledamot i styrelserna för Pensionsmyndigheten och Lofsdalens Fjällanläggningar AB
Företagsledare	Åsa Söderström Jerring	Ordförande i styrelserna för Delete OY, Scanmast AB, Itain Holding AB, Infotain & Infobooks AB och Åsa Söderström AB. Ledamot i styrelserna för Vattenfall AB, ELU Konsult AB, JM AB, OEM International AB, Nordic Home Improvement AB och Balco Group AB

Inga ersättningar har utgått under 2016.

Noter till resultaträkningen

1. Intäkter av anslag

Posten består av de kostnader och intäkter som avräknats mot anslag i Försvarsmaktens redovisning. Utgifter för anskaffning av beredskapstillgångar redovisas mot statskapital och utgifter för lämnade bidrag redovisas mot medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag.

2. Intäkter av avgifter och andra ersättningar

(tkr)	2016	2015
Intäkter av avgifter och andra ersättningar, varav:	1 924 078	1 301 973
avgiftsbelagd uppdragsverksamhet ¹⁾	863 060	994 961
avgifter som tagits ut med stöd av 4§ avgiftsförordningen (1992:191) ²⁾	319 974	279 769
offentligrättsliga avgifter	22	3
intäkter från försäljning av övertalig materiel	9 771	27 079
intäkter enligt 6 kap. 1§ kapitalförsörjningsordningen (2011:210)	296	0
intäkter av övriga ersättningar	730 955	161

1. Den avgiftsbelagda uppdragsverksamheten redovisas i resultatredovisningen under avsnittet "Avgiftsfinansierad verksamhet".
2. Varav tjänsteexport 158 (0) tkr.

Av intäkterna avser 1 613 132 tkr (905 047 tkr) intäkter från Försvarets materielverk. 188 595 tkr (238 546 tkr) av posten består av intäkter där Försvarsmakten både varit beställare och underleverantör till Försvarets materielverk. Intäkter av avgifter och andra ersättningar har ökat med 622 105 tkr jämfört med 2015. Skillnaden beror i huvudsak på bokförda intäkter av övriga ersättningar om 730 962 tkr från Försvarets materielverk avseende reglering av viten, skadestånd, räntor och royalties för åren 2006-2016.

3. Intäkter av bidrag

(tkr)	2016	2015
Arbetsförmedlingen	2 014	2 306
Försäkringskassan	353	426
Kammarkollegiet	1 577	1 523
Statens veterinärmedicinska anstalt	886	0
Trafikverket	0	1 838
Övriga bidrag	150	0
Summa	4 980	6 093

4. Finansiella intäkter

(tkr)	2016	2015
Ränta på konto hos Riksgäldskontoret ¹⁾	13 400	7 866
Övriga finansiella intäkter	4 701	13 558
Summa	18 101	21 424

1. Avser ränteintäkter på lån i Riksgäldskontoret med anledning av det rådande ränteläget med negativ räntesats.

5. Kostnader för personal

(tkr)	2016	2015
Lönekostnader exkl. arbetsgivaravgifter, pensionspremier och andra avgifter enligt lag och avtal ¹⁾	-8 428 523	-8 312 617
Sociala avgifter enligt lag och avtal samt pensionskostnader	-4 465 835	-4 033 648
Övriga personalkostnader	-568 347	-533 600
Summa	-13 462 705	-12 879 865

1. Varav arvoden 36 395 tkr (35 026 tkr).

Lönekostnaderna exkl. sociala avgifter har totalt ökat med 1,4 % jämfört med 2015. Skillnaden mellan åren beror, dels på en ökning av kostnaderna avseende årlig löneuppräknings och ökade kostnader för övningsdygnstillägg, dels på en minskning bl.a. beroende på lägre ledighetsskuld.

De sociala avgifterna enligt lag och avtal samt pensionskostnader har ökat med 10,7 % jämfört med 2015. Skillnaden kan i huvudsak förklaras av höjda arbetsgivaravgifter för anställda under 26 år samt ökade kostnader för nytt statligt tjänstepensionsavtal (PA16).

6. Kostnader för lokaler

(tkr)	2016	2015
Hyrer	-2 013 476	-2 070 739
Övriga lokalkostnader	-135 751	-133 520
Summa	-2 149 227	-2 204 259

Kostnaderna för lokaler har totalt minskat med 55 032 tkr jämfört med 2015, vilket i huvudsak beror på minskade kostnader för hyror med 57 263 tkr. Skillnaden mellan åren avseende kostnader för hyror beror delvis på en hyresreducering med ett belopp om 85 000 tkr med anledning av förändrad hyressättning, vilket i sin tur beror på att Fortifikationsverket under 2016 infört komponentredovisning. I övrigt beror skillnaden främst på en ökning av kostnader för el och fjärrvärme.

7. Övriga driftkostnader

(tkr)	2016	2015
Kostnader för rekryter, officersaspiranter och hemvärnet	-383 492	-324 648
Materiel- och varukostnader	-2 730 098	-1 223 925
Tjänster m.m.	-18 961 145	-16 636 176
Summa	-22 074 735	-18 184 749

Kostnaderna för rekryter, officersaspiranter och hemvärnet har ökat med 58 844 tkr jämfört med 2015. Detta beror i huvudsak på införandet av en ny grundutbildning (GU Ny) under 2016, vilket har inneburit ökade kostnader för bl.a. resor, förplägnad, familjebidrag och en nyförord utbildningspremie som utbetalas efter fullgjord grundutbildning.

Materiel- och varukostnaderna har ökat med 1 506 173 tkr jämfört med 2015. Skillnaden mellan åren beror delvis på att beredskapsinventarier till ett bokfört värde om 645 947 tkr (2 945 119 tkr) har uttrangerats och den invärdering till beredskapsvaror i lager som gjordes under 2015 av reservdelar och utbytesenheter avseende JAS 39A/B till ett värde av 4 413 659 tkr, vilket ger en nettoeffekt mellan åren på 2 114 487 tkr. Skillnaden i övrigt beror främst på minskade kostnader för inköp av ammunition och strids- och skyddsutrustning. Anskaffning till lager avseende de lager som redovisas i system PRIO bokförs direkt mot balansräkningen (se även not 15 – Beredskapstillgångar).

Kostnader för tjänster m.m. har ökat med 2 324 969 tkr jämfört med 2015. Detta beror främst på ökade reparations- och underhållskostnader samt på ökade kostnader för vidmakthållande av materiel och anläggningar.

8. Finansiella kostnader

(tkr)	2016	2015
Ränta på lån och räntekonto hos Riksgäldskontoret ¹⁾	-32 850	-12 242
Övriga finansiella kostnader	-13 318	-16 802
Summa	-46 168	-29 044

1. Avser ränta på behållningen på räntekontot i Riksgäldskontoret med anledning av det rådande ränteläget med negativ räntesats.

9. Avskrivningar och nedskrivningar

(tkr)	2016	2015
Anläggningstillgångar för verksamheten		
Lånefinansierade immateriella anläggningstillgångar	-447 305	-384 156
Lånefinansierade materiella anläggningstillgångar	-383 915	-392 447
Summa Anläggningstillgångar för verksamheten	-831 220	-776 603
Beredskapsinventarier	-7 196 172	-7 714 938
Summa	-8 027 392	-8 491 541

10. Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras

(tkr)	2016	2015
Ersättning från Förenta Nationerna	51 764	39 693
Övrigt	0	4
Summa	51 764	39 697

11. Lämnade bidrag

(tkr)	2016		2015	
	Lämnat	Regleringsbrev/motsv.	Lämnat	Regleringsbrev/motsv.
Bidrag till frivilliga försvarsorganisationer	-43 700	-43 700	-43 700	-43 700
Bidrag till militära tidskrifter och idrottsförbund	-1 664	-1 700	-1 664	-1 700
Nato	-5 000	-5 185	-3 131	-3 000
Vinnova	-15 000	-15 000	-15 000	-15 000
Totalförsvarets Rekryteringsmyndighet ¹⁾	145	0	3 000	0
EASF NACS Kenya	-3 664	-5 000	-3 802	-5 000
Geneva Center for Security Policy (GCSP)	-500	-500	-500	-500
Internal Security Sector Review (SSR)	-289	-2 800	-184	-400
Statsbidrag Veteranstöd	-39 708	-40 000	-32 658	-37 000
Övrigt ²⁾	5	0	-334	0
Summa	-109 375	-113 885	-97 973	-106 300

1. Återbetalt oförbrukat bidrag från 2010.

2. -62 tkr avser lämnat bidrag till militära kamratföreningar. 67 tkr avser återbetalning från OSCE för oförbrukat bidrag från 2015.

12. Årets kapitalförändring

Årets kapitalförändring utgörs av förändring av beredskapsvaror i lager med 340 100 tkr (-4 111 499 tkr), avskrivningar och nedskrivningar på beredskapsinventarier med 7 196 172 tkr (7 714 938 tkr), avyttringar av beredskapsinventarier med 645 947 tkr (2 945 119 tkr) samt periodisering av uppbördsverksamhet med 0 tkr (224 tkr).

Noter till balansräkningen

13. Immateriella anläggningstillgångar

(tkr)	Balanserade utgifter för utveckling ¹⁾		Rättigheter och andra immateriella tillgångar	
	2016	2015	2016	2015
IB Anskaffningsvärde	3 606 039	3 323 168	107 942	108 027
Årets anskaffningar	29 653	283 717	0	0
Byte av anläggningsklass	10 532	-846	0	0
Årets försäljningar/utrangeringar	-10 532	0	0	-85
UB Anskaffningsvärde	3 635 692	3 606 039	107 942	107 942
IB Ackumulerade avskrivningar	-2 276 711	-1 892 978	-107 942	-108 027
Årets avskrivningar	-447 305	-384 156	0	0
Byte av anläggningsklass	0	423	0	0
Årets försäljningar/utrangeringar	1 755	0	0	85
UB Ackumulerade avskrivningar	-2 722 261	-2 276 711	-107 942	-107 942
Summa	913 431	1 329 328	0	0

1. Huvuddelen av beloppet avser utveckling av system PRIO.

14. Materiella anläggningstillgångar för verksamheten

(tkr)	Förbättringsutgifter på annans fastighet		Maskiner, inventarier, installationer m.m.		Pågående nyanläggningar	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015
IB Anskaffningsvärde	860 613	819 953	4 733 348	4 718 433	95 326	111 982
Årets anskaffning	55 601	44 056	128 168	168 158	66 631	61 722
Omföring från pågående nyanläggningar till färdigställda	15 010	4 747	50 666	73 631	-65 676	-78 378
Byte av anläggningsklass	0	78	-10 532	768		
Årets försäljningar/utrangeringar ¹⁾	-1 320	-8 221	-17 812	-227 642		
UB Anskaffningsvärde	929 904	860 613	4 883 838	4 733 348	96 281	95 326
IB Ackumulerade avskrivningar	-622 809	-550 848	-3 450 572	-3 311 042		
Årets avskrivningar	-73 402	-76 464	-310 513	-315 983		
Byte av anläggningsklass	0	-47	0	-376		
Årets försäljningar/utrangeringar ¹⁾	1 276	4 550	15 401	176 829		
UB Ackumulerade avskrivningar	-694 935	-622 809	-3 745 684	-3 450 572		
Summa	234 969	237 804	1 138 154	1 282 776	96 281	95 326

1. Under 2016 har, i samband med verksamhetsövergång från Försvarsmakten till Försvarets materielverk, materiella anläggningstillgångar med ett sammanlagt bokfört värde om 2 381 tkr (54 248 tkr) överförts till Försvarets materielverk.

15. Beredskapstillgångar

Beredskapsvaror i lager till exempel ammunition, reservmateriel och beklädnadsmateriel redovisas i balansräkningen som beredskapstillgång. De omsätts i varierande grad i förbandsverksamheten och hanteras därför med nödvändighet som omsättningstillgång i den löpande redovisningen. Årets lagerförändring ingår i Årets kapitalförändring men omförs i början av nästa år till statskapital.

(tkr)	Beredskapsinventarier		Beredskapsvaror i lager	
	2016	2015	2016	2015
IB Anskaffningsvärde	161 265 816	165 320 439		
IB Bokfört värde lager			22 190 932	17 177 767
Årets anskaffning inventarier	7 174 998	8 068 036		
Årets försäljningar/utrangeringar ¹⁾	-2 609 749	-12 122 659		
Årets anskaffning lager ²⁾			1 048 678	901 666
Årets invärdering lager ³⁾			988 020	
Årets lagerändring			-340 100	4 111 499
Korrigerig av lagervärde ⁴⁾			-854 391	
UB Anskaffningsvärde	165 831 065	161 265 816	23 033 139	22 190 932
IB Ackumulerade avskrivningar	-87 973 852	-89 436 454		
Årets avskrivningar/hedskrivningar	-7 196 172	-7 714 938		
Årets försäljningar/utrangeringar ¹⁾	1 894 198	9 177 540		
UB Ackumulerade avskrivningar	-93 275 826	-87 973 852		
Summa	72 555 239	73 291 964	23 033 139	22 190 932

- Under 2016 har beredskapsinventarier till ett bokfört värde om 715 551 tkr (2 945 119 tkr) utrangerats. Utrangeringen avser bl.a. 1 st fpl JAS 39D, 9 st hkp 10, 4 st lvstripbv 2081A, 18 st pbv 302A och 1 st ptgb 4. I det bokförda värdet ingår även ett belopp om 69 604 tkr som flyttats till beredskapsvaror i lager genom en korrigerig av tidigare klassificering (se även not 3).
- Avser de lager som redovisas i system PRIO. För de lager som ännu inte överförts till system PRIO redovisas anskaffningen via resultaträkningen.
- Årets invärdering av lager avser korrigerig av lagervärdet för under tidigare år anskaffade beredskapsvaror. I årets invärdering ingår även ett belopp om 69 604 tkr som flyttats från beredskapsinventarier genom en korrigerig av tidigare klassificering. Årets invärdering av lager har bokförts direkt mot balansposten statskapital (se även not 24 – Statskapital)
- Under 2016 har det bokförda värdet avseende beredskapsvaror i lager korrigerats med -854 391 tkr. Korrigeringen avser den invärdering av reservdelar och utbytesenheter avseende JAS 39A/B som gjordes under 2015. Korrigeringen har bokförts direkt mot balansposten statskapital (se även not 24 – Statskapital).

16. Varulager och förråd

(tkr)	2016	2015
Trycksaker	30 289	35 317
Drivmedel	211 532	241 447
Övrigt	18 824	11 945
Summa	260 645	288 709

17. Fordringar hos andra myndigheter

(tkr)	2016	2015
Kundfordringar	295 561	311 002
Skattekonto	109	12 033
Ingående moms	321 058	292 147
Summa	616 728	615 182

18. Övriga kortfristiga fordringar

(tkr)	2016	2015
Fordringar på personalen	10 420	7 715
Athena	0	6 012
Övriga fordringar	3 154	3 190
Summa	13 574	16 917

19. Förutbetalda kostnader

(tkr)	2016	2015
Förutbetalda hyror	41 318	41 716
Övriga förutbetalda kostnader	110 657	32 140
Summa	151 975	73 856

20. Övriga upplupna intäkter

(tkr)	2016	2015
Exportåtagande	30 722	31 122
Viten och royalties	46 635	0
Försäljning övertalig materiel	0	518
Verksamhetsförlagd utbildning	3 958	0
Övriga upplupna intäkter	5 087	5 782
Summa	86 402	37 422

21. Avräkning med statsverket

(tkr)	2016	2015
Uppbörd		
Ingående balans	0	0
Redovisat mot inkomsttitel	-51 764	-39 921
Uppbördsmedel som betalats till icke räntebärande flöde	51 764	39 921
Medel från räntekonto som tillförts inkomsttitel	0	0
Skulder avseende uppbörd	0	0
Anslag i icke räntebärande flöde		
Ingående balans	231 884	41 072
Redovisat mot anslag	1 043 003	985 831
Medel hänförliga till transfereringar m.m. som betalats till icke räntebärande flöde	-1 016 907	-795 019
Fordringar avseende anslag i icke räntebärande flöde	257 980	231 884
Anslag i räntebärande flöde		
Ingående balans	1 094 532	314 789
Återbetalning av tidigare indragen likviditet ¹⁾	-600 000	0
Redovisat mot anslag	42 989 573	42 059 192
Anslagsmedel som tillförts räntekonto	-42 651 343	-41 279 449
Återbetalning av anslagsmedel	0	0
Fordringar avseende anslag i räntebärande flöde	832 762	1 094 532
Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag		
Ingående balans	279 211	345 149
Redovisat mot anslag under året enligt undantagsregeln	-68 677	-65 938
Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag	210 534	279 211
Övriga fordringar/skulder på statens centralkonto i Riksbanken		
Ingående balans	-640	-237
Inbetalningar i icke räntebärande flöde	68 227	125 946
Utbetalningar i icke räntebärande flöde	-1 033 587	-881 447
Betalningar hänförliga till anslag och inkomsttitlar	965 143	755 098
Övriga fordringar/skulder på statens centralkonto i Riksbanken	-857	-640
Summa	1 300 419	1 604 987

1. Tidigare indragen likviditet från räntekontot, enligt regeringsbeslut 3 år 1997 (FO97/904/ESU), som Försvarmakten redovisat som en fordran under posten avräkning med statsverket har under 2016 återbetalats med ett belopp om 600 000 tkr.

22. Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret

Beviljad räntekontokredit enligt regleringsbrev uppgår till 1 500 000 tkr.

23. Myndighetskapital

Förändring av myndighetskapitalet (tkr)	Statskapital	Balanserad kapitalförändring, uppbördsverksamhet	Kapitalförändring enligt resultaträkningen	Summa
Utgående balans 2015	102 040 474	224	-6 548 782	95 491 916
A Ingående balans 2016	102 040 474	224	-6 548 782	95 491 916
Föregående års kapitalförändring	-6 548 558	-224	6 548 782	0
Årets anskaffning beredskapsinventarier	7 174 998	0	0	7 174 998
Årets anskaffning beredskapsvaror i lager	1 048 678	0	0	1 048 678
Årets invärdering beredskapsvaror i lager	918 416	0	0	918 416
Korrigerig lagervärde beredskapsvaror i lager	-854 391	0	0	-854 391
Årets kapitalförändring	0	0	-8 182 219	-8 182 219
B Summa årets förändring	1 739 143	-224	-1 633 437	105 482
C Utgående balans 2016	103 779 617	0	-8 182 219	95 597 398

24. Statskapital

(tkr)	2016	2015
IB Statskapital		
Beredskapsinventarier	83 952 021	84 882 547
Beredskapsvaror i lager	18 079 433	17 528 034
Konst och andra ej avskrivningsbara inventarier	9 020	9 020
Summa IB Statskapital	102 040 474	102 419 601
Årets förändring		
Årets anskaffning beredskapsinventarier	7 174 998	8 068 036
Årets anskaffning beredskapsvaror i lager	1 048 678	901 666
Årets invärdering beredskapsvaror i lager ¹⁾	918 416	0
Korrigerig lagervärde beredskapsvaror i lager ²⁾	-854 391	0
Avskrivningar och avyttringar föregående år	-10 660 057	-8 998 562
Förändring beredskapsvaror i lager föregående år	4 111 499	-350 267
Summa Årets förändring	1 739 143	-379 127
UB		
Beredskapsinventarier ³⁾	80 397 358	83 952 021
Beredskapsvaror i lager ⁴⁾	23 373 239	18 079 433
Konst och andra ej avskrivningsbara inventarier ⁵⁾	9 020	9 020
Summa UB	103 779 617	102 040 474

1. Året invärdering av lager avser korrigerig av lagervärdet för under tidigare år anskaffade beredskapsvaror (se även not 15 – Beredskapstillgångar).
2. Under 2016 har det bokförda värdet avseende statskapital korrigerats med 854 391 tkr. Korrigeringen avser den invärdering av reservdelar och utbytesenheter avseende JAS 39A/B som gjordes under 2015 (se även not 15 – Beredskapstillgångar).
3. Utgående balans motsvarar beredskapsinventariers bokförda värde i föregående årsbokslut med tillägg av årets anskaffning och årets invärdering och med avdrag för inventarier som under året, utan ersättning, överförts till annan myndighet. Avskrivningar och avyttringar bokförs mot statskapital först påföljande år.
4. Utgående balans motsvarar beredskapsvarors i lager bokförda värde i föregående årsbokslut med tillägg av årets anskaffning och årets invärdering. Förändring av lager bokförs mot statskapital först påföljande år.
5. Utgående balans motsvarar konst och andra ej avskrivningsbara inventariers bokförda värde i föregående årsbokslut med tillägg av årets anskaffning och årets invärdering.

25. Balanserad kapitalförändring

(tkr)	2016	2015
Till och med föregående bokslut ackumulerade periodiseringsdifferenser	0	224
Summa	0	224

26. Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser

(tkr)	2016	2015
IB Avsättningar för pensioner	231 944	300 570
Periodens pensionskostnad	80 141	62 357
Periodens pensionsutbetalningar	-90 528	-130 983
UB ^{1), 2)}	221 557	231 944

	2016	2015
1) Beräknat av Statens Pensionsverk för de personer där utbetalning har påbörjats	213 454	217 901
1) Beräknat av Försvarmakten för fattade beslut utan påbörjad utbetalning	8 103	14 043
2) Antal personer där utbetalning har påbörjats	128	219
2) Antal personer där utbetalning ännu ej har påbörjats	5	5
2) Summa antal personer	133	224

27. Övriga avsättningar

Avsättningar har gjorts för framtida utgifter avseende omstrukturering på grund av FB 04 och andra regerings- eller myndighetsbeslut.

(tkr)	Beräknas regleras under 2017	Årets förändring	2016	2015
Ändamål:				
Avveckling av materiel	0	-72 072	0	72 072
Sanering	25 000	0	140 000	140 000
Engångspremier för uppsagd personal	1 402	0	1 402	1 402
Kompetensväxlings- och kompetensutvecklingsåtgärder	25 000	13 213	145 200	131 987
Återställningskostnader Barkarby	10 000	-20 000	10 000	30 000
Pågående rättsliga tvister	82 200	13 750	83 100	69 350
Summa	143 602	-65 109	379 702	444 811

28. Lån i Riksgäldskontoret

(tkr)	2016	2015
IB	2 906 084	3 191 813
Nya lån	255 853	482 314
Amorteringar	-835 431	-768 043
UB	2 326 506	2 906 084
Beviljad låneram	3 000 000	3 500 000

29. Kortfristiga skulder till andra myndigheter

(tkr)	2016	2015
Leverantörsskulder	3 426 512	3 710 814
Skatter och avgifter	248 668	250 869
Utgående moms	32 187	28 651
Summa	3 707 367	3 990 334

30. Övriga kortfristiga skulder

(tkr)	2016	2015
Personalens källskatt	217 205	218 732
Övriga skulder	1 946	1 338
Summa	219 151	220 070

31. Upplupna kostnader

(tkr)	2016	2015
Ledighetsskuld och övrig upplupen lön	1 084 667	1 097 407
Sociala avgifter på ledighetsskuld och övrig upplupen lön	498 262	492 134
Övriga upplupna kostnader	201 483	58 739
Summa	1 784 412	1 648 280

32. Oförbrukade bidrag

(tkr)	2016	2015
Kammarkollegiet ¹⁾	224	0
Summa	224	0

1. Bidraget förväntas tas i anspråk inom tre månader.

33. Övriga förutbetalda intäkter

(tkr)	2016	2015
Försvarets radioanstalt	0	229
Försvarets materielverk	888	1 200
Royal Netherlands Air Force	261	0
Summa	1 149	1 429

34. Övriga ansvarsförbindelser

I övriga avsättningar (se not 27) ingår avsättning om 140 000 tkr (140 000 tkr) för utgifter under åren 2017 - 2024 för sanering av förorenade områden. Försvarsmakten kommer även efter år 2024 att ha utgifter för att sanera förorenade områden. Utgifterna för sanering efter år 2024 är dock osäkra till både tidpunkt och belopp.

Noter till anslagsredovisningen

35. Redovisning mot anslag

Anslag		Beslut och kommentarer
Anslag inom Försvarsdepartementets utgiftsområde nr 6		
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	Regeringsbeslut 4 2016-06-22 Fö2016/00100/MFI (delvis) Vid ingången av 2016 hade Försvarmakten en anslagskredit på 263 miljoner kronor att överföra från 2015 på anslagspost 1:1.1. Under 2016, det första året i innevarande inriktningsbeslutsperiod, har en hög ambition i verksamheten med fokus på att utveckla den operativa förmågan återspeglats det ekonomiska resultatet. Utfallet uppgick till 25 419 miljoner kronor vilket medför ett nyttjande av anslagskredit om 154 miljoner kronor för anslagsposten. I samband med slutförande av bokslut 2016 har FMV meddelat eventuell återbetalning av tjänster som belastat Försvarmakten under 2016. FMV:s bokslut jämte förslaget belopp styrelsebehandlas under februari månad 2017. I det fall styrelsen beslutar i enlighet med förslaget erhåller Försvarmakten därefter en kreditfaktura motsvarande preliminärt 50 miljoner kronor. Beloppet avser tjänster som belastat anslag 1:1 under 2016 och kommer vid reglering reducera inarbetat behov av anslagskredit i motsvarande omfattning.
1:1.4	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten	Regeringsbeslut 4 2016-06-22 Fö2016/00100/MFI (delvis)
1:2.1	Försvarmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena	Regeringsbeslut 4 2016-12-08 Fö2016/01496/MFI, Fö2016/01529/ESL Utfallet för anslagspost 1:2.1 uppgick till 942 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande på 70 miljoner kronor. Ramarna för MINUSMA och OIR har underskridits samtidigt som reserverade medel för den europeiska stridsgruppen (EU BG) inte nyttjats. Sammantaget har kostnaderna för respektive operation i stort följt budget och under året gjorda prognoser.
1:2.2	Försvarmaktens övriga insatser internationellt	Regeringsbeslut 4 2016-12-08 Fö2016/01496/MFI, Fö2016/01529/ESL Anslagspost 1:2.2 hade ett utfall på 54 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande på 16 miljoner kronor. Även avseende denna anslagspost har kostnaderna för respektive operation primärt följt budget och ställda prognoser. Den främsta orsaken till underutnyttjande återfinns i väl tilltagna ekonomiska ramar för operationerna i Somalia och Kosovo.
1:3.1	Anskaffning av materiel och anläggningar	Regeringsbeslut 4 2016-12-08 Fö2016/01496/MFI, Fö2016/01529/ESL Under året har Försvarmakten erhållit leveranser av materiel och tjänster i en högre omfattning än planerat. Leveranserna inkluderar tidigare försenade leveranser och vissa leveranser som tidigare lagts. Detta återspeglar sig i utfallet som uppgick till 9 298 miljoner kronor. Utfallet innebär ett nyttjande av anslagskredit om 495 miljoner kronor.
1:4.1	Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar	Regeringsbeslut 1 2015-12-18 Fö2015/00058/ESL, Fö2015/00120/ESL (delvis), Fö2015/00265/MFI m.fl. Leveranser och resursförbrukning har skett enligt plan och utfallet uppgick till 6 900 miljoner kronor, vilket innebär ett nyttjande av anslagskredit om 185 miljoner kronor. Flera beställningar har blivit levererade tidigare än avtalad tidpunkt vilket bidragit till behovet av att nyttja anslagskredit. Försvarmakten har också gjort särskilda insatser inom återanskaffning av reservmateriel och beklädnadsmateriel. De leveranser som skett har uppfyllt ställda krav och förväntningar. Dessutom har inbetalning av tidigare uppkomna intäkter från viten, royalties m.m. som möjliggjort ytterligare vidmakthållandeåtgärder bidragit till en förbättrad förmåga.
1:5.1	Forskning och teknikutveckling	Regeringsbeslut 1 2015-12-18 Fö2015/00058/ESL, Fö2015/00120/ESL (delvis), Fö2015/00265/MFI m.fl.
Anslag inom Utrikesdepartementets utgiftsområde nr 5		
1:2.1	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet (UD)	Protokoll I:4 2016-11-10 UD2016/19623/KH Utfallet för anslagsposten 1:2.1 uppgick till 48 miljoner kronor vilket resulterade i ett anslagssparande om ca nio miljoner kronor. Främst utgör underutnyttjandet en konsekvens av att ramen inte reducerats i samma utsträckning som verksamheten.

36. Redovisning av beställningsbemyndigande

Anslag		Kommentarer
1:3.1	Anskaffning av materiel och anläggningar	Hela det redovisade beloppet har beställts från statliga leverantörer vilka i sin tur kontrakterar utomstatliga leverantörer. En delmängd av dessa belopp stannar inom staten i form av myndigheternas interna omkostnader, innevarande år samt under åtagandets livslängd. Försvarsmaktens huvudleverantör FMV hade vid utgången av 2016 beställningar hos utomstatliga leverantörer på 56 453 miljoner kronor. Differensen mellan Försvarsmaktens bemyndigande och FMV redovisade belopp beror till huvuddelen av att FMV enligt plan ännu inte gjort alla relevanta projektbeställningar mot utomstatliga leverantörer och till mindre del av FMV interna omkostnader på projekten.
1:4.1	Vidmakthållande, avveckling m.m. av materiel och anläggningar	Hela det redovisade beloppet har beställts från statliga leverantörer vilka i sin tur kontrakterar utomstatliga leverantörer. En delmängd av dessa belopp stannar inom staten i form av myndigheternas interna omkostnader, innevarande år samt under åtagandets livslängd. Försvarsmaktens huvudleverantör FMV hade vid utgången av 2016 beställningar hos utomstatliga leverantörer på 7 634 miljoner kronor. Differensen mellan Försvarsmaktens bemyndigande och FMV redovisade belopp beror till huvuddelen av att FMV enligt plan ännu inte gjort alla relevanta projektbeställningar mot utomstatliga leverantörer och till mindre del av FMV interna omkostnader på projekten.

Noter till finansieringsanalysen

37. Kostnader

(tkr)	2016	2015
Kostnader enligt resultaträkning	-45 760 227	-41 789 458
Avskrivningar och nedskrivningar enligt resultaträkning	8 027 392	8 491 542
Realisationsförluster ¹⁾	654 797	2 945 353
Förändring avsättning för pensioner och liknande förpliktelser	-10 387	-68 627
Förändring övriga avsättningar	-65 109	-85 034
Summa	-37 153 534	-30 506 224

1. Se även not 15 – Beredskapstillgångar.

38. Intäkter av avgifter och andra ersättningar

(tkr)	2016	2015
Intäkter av avgifter och andra ersättningar enligt resultaträkning	1 924 078	1 301 973
Summa	1 924 078	1 301 973

39. Ökning/minskning av kortfristiga fordringar

(tkr)	2016	2015
Förändring av fordringar	1 736	-35 097
Förändring av periodavgränsningsposter	-127 099	36 703
Justering för periodavgränsningsposter avseende uppbördsverksamhet	0	-224
Summa förändring av periodavgränsningsposter	-127 099	36 479
Summa	-125 363	1 382

40. Ökning/minskning av kortfristiga skulder

(tkr)	2016	2015
Förändring av skulder m.m.	-691 133	-1 448 039
Justering för investeringslån	579 578	285 729
Justering för leverantörsskulder avseende anläggningstillgångar	402 211	1 082 543
Summa förändring av skulder m.m.	290 656	-79 767
Förändring av periodavgränsningsposter	136 076	-152 850
Summa	426 732	-232 617

Försvarmaktens interna styrning och kontroll

Försvarmakten ska redovisa myndighetens arbete avseende vidtagna åtgärder för att förbättra spårbarheten mellan planerad och genomförd verksamhet med utgångspunkt i 3 § i myndighetsförordningen (2007:515) och förordningen (2007:603) om intern styrning och kontroll.

RB p 2.6

Försvarmakten har vid sin uppföljning och bedömning av riskhantering inte identifierat brister i den interna styrningen och kontrollen som är av sådan art att de utgör väsentlig information för regeringens uppföljning, prövning och budgetering av verksamheten.

Försvarmaktens riskhantering är ett resultat av de utvärderingar och bedömningar som sker på alla nivåer av förmågan till att genomföra verksamhet, hinder i verksamheten etc. Inom Försvarmakten används olika analysmetoder beroende på vilken typ av verksamhet som ska riskbedömas.

Försvarmakten har ett system för ledning som består av att styra verksamheten med arbetsordningar, verksamhetsplaner och uppdrag samt att kontrollera genomförandet av verksamheten genom uppföljning i olika utformningar. I ledningssystemet finns chefer med delegerad beslutanderätt för verksamheten. Ansvar för inför ÖB att säkerställa en intern styrning och kontroll som fungerar betryggande följer delegationen av beslutanderätt från myndighetschefen till myndighetens fyra direkt underställda chefer med uppdrag och uppgifter.

Direkt underställda chefer till ÖB med uppdrag och uppgifter återrapporterar att de planerar, leder och följer upp verksamheten och dess ekonomi på ett sådant sätt att verksamheten bedrivs i enlighet med lagar, förordningar, regler, bestämmelser och fastställda processer samt med iakttagande av god hushållning och hög säkerhet. ÖB kan med detta som grund göra sin bedömning av den interna styrningen och kontrollen. Även avvikelser återrapporteras, detta som en del av den interna styrningen och kontrollen. Uppföljning sker över tiden av de väsentligaste riskerna och om åtgärderna fungerar på avsett vis.

De väsentligaste riskerna relativt Försvarmaktens mål och uppgifter i instruktion, regleringsbrev och särskilda regeringsbeslut redovisas i den operativa värderingen och hanteras i den årliga avvägningen som beslutas av ÖB.

Under året har Försvarmakten bl. a. rapporterat och hanterat följande risker på koncernnivå i verksamheten:

- Risk för skillnad mellan uppräknad av anslag och prisräkning av kontrakt avseende materielanskaffning och vidmakthållande som FMV tecknar med industrin och som kan omfatta ett flertal finansiella risker. Då myndigheten inte har insyn i de avtal där risken uppstår, hanteras risken genom en fördjupad och kontinuerlig samverkan med FMV. Vidare bedrivs ett flertal arbeten för att kartlägga samt finna metoder och verktyg för att tillsammans med berörda parter kunna kvantifiera och hantera risken.
- FMV företräder, efter särskilt bemyndigande från regeringen, staten i de exportavtal som FMV/FXM har tecknat. Eventuell risk, såväl materiell som ekonomisk, med anledning av ingångna avtal ansvaras för och hanteras av FMV. Således föreligger ingen kontraktuell risk för Försvarmakten utöver de direkta åtaganden som kan föreligga exempelvis rörande utbildning av exportkunder.
- Risk för att personalförsörjningen inte når målbilden 3 200 inryckande 2016. Den långsiktiga konsekvensen är att det blir svårare att personalförsörja organisationen. Risken har på kort sikt hanterats genom att myndigheten fått ominrikta och omprioritera verksamhet då förbanden kompetens- och/eller volymmässigt saknat planerad personal.
- Risk för uteblivna/försenade materielleveranser. Detta hanteras genom fördjupad samverkan med FMV.
- Risk för ökade kostnader avseende materielunderhåll. Kostnadsökningarna har till del berott på oförutsedda händelser som föranlett ökat underhåll. Vidare har generella kostnadsökningar (högre timpriser) påverkat utfallet. Ökningarna har hanterats genom omfördelningar av medel.
- Risken för fel och oegentligheter vid bl.a inköp, representation och felaktiga löneutbetalningar hanteras genom förtydligande av regelverk samt dialog med, och information till, organisationen. Vidare sker kontinuerlig granskning och uppföljning av inköp och representationer samt kontroller av löneutbetalningsunderlag innan faktisk löneutbetalning sker.

Bilagor

Bilaga 1 (öppen) Personalberättelse

Bilagan är en detaljerad redovisning av personalområdet.

Bilaga 2 (öppen) Materielberättelse

Bilagan omfattar detaljerad redovisning av materieförsörjningsområdet

I hemlig underbilaga 2.1 redovisas resultatet av planerade och beställda materielinvesteringar.

Bilaga 3 (öppen) Krigsförbandens anslagsbelastning

Bilagan omfattar redovisningar av krigsförbandens anslagsbelastning.

Nedan bilagor (samt hemlig underbilaga 2.1) redovisas och insänds till regeringen i särskild ordning:

Bilaga 4 (kvalificerat hemlig) Försvarets maktens operativa förmåga 2016

Bilagan redovisar Försvarets maktens operativa förmåga och hur denna har värderats. I underbilaga 4.2 redovisas nationell och internationell beredskap samt nationella operationer 2016.

Bilaga 5 (kvalificerat hemlig) Sammanställning krigsförbandsvärdering

Bilagan redovisar en sammanfattning av respektive krigsförbands krigsduglighet.

Bilaga 6 (hemlig) Omvärldsanalys

Bilagan redovisar Försvarets maktens analys av omvärldsläget.

Bilaga 7 (hemlig) Övrig redovisning

Bilagan redovisar status avseende Försvarets maktens del av anslagsförstärkningar och aktuellt krigsplaceringsläge.

Sökregister återsrapporteringskrav

Återsrapporteringen följer numrering i regleringsbrev 2016 och särskilda regeringsbeslut är angivna som SRB. Regeringsbeslut avseende inriktning för Försvarsmaktens verksamhet för åren 2016-2020 anges som SRB 7. Längts ner i tabell återfinns hänvisning till avsnitt som är reglerat i Förordning med instruktion till Försvarsmakten.

RB p/ SRB	Avser	Redovisas i dokument	Avsnitt i huvuddokument
1.1	Krigsduglighet	Bilaga 4	
1.2	Säkerhets- och försvarspolitisk utveckling	Bilaga 4	
1.3	Stridskrafternas och krigsförbandens utveckling	H-dok, Bilaga 2 och 5	Resultatredovisning: Uppbyggnad av insatsorg. och beredskap – öppen redovisning
1.5	Nationella operationer och incidenter	H-dok	Resultatredovisning: Insatser – nationellt, Stöd till samhället – öppen redovisning
1.6	Internationella militära insatser	H-dok	Resultatredovisning: Insatser – internationellt, Uppbyggnad av insatsorg. och beredskap
1.7	Internationellt samarbete	H-dok	Internationellt samarbete
1.8	Logistikverksamhet	H-dok	Reformer och verksamhetsförändringar i Försvarsmakten, Effektivisering inom försvarets materiel- och logistikförsörjning
1.10	Ledtider i materieförsörjningen	Bilaga 2	
1.11	Forskning och utveckling	H-dok	Resultatredovisning: Utveckling
1.12	Ekonomi	H-dok	Övrig redovisning med återsrapporteringskrav
2.1	Personalförsörjning	Bilaga 1	
2.2	Officersutbildning	Bilaga 1	
2.3	Frivilliga försvarsorganisationer	Bilaga 1	
2.4	Veteran- och anhörigfrågor	Bilaga 1	
2.6	Intern styrning och kontroll	H-dok	Försvarsmaktens interna styrning och kontroll
2.7	Miljöfrågor	H-dok	Övrig resultatredovisning
2.8	Omlokalisering Järfälla Barkarby	H-dok	Övrig redovisning med återsrapporteringskrav
2.9	Örebro- Värmlandsgruppen	H-dok	Övrig redovisning med återsrapporteringskrav
3.5	Jämställdhetsintegrering	Bilaga 1	
3.6	Beställningsbemyndiganden	H-dok	Finansiella dokument
RB UD	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	H-dok	Resultatredovisning: Fredsfrämjande insatser
SRB 7, sid 20	Operativ förmåga	H-dok och Bilaga 4	Resultatredovisning – öppen redovisning
SRB 7, sid 20	Anslagsförstärkningar	Bilaga 7.1	
SRB 7, sid 21-22	Redovisning per krigsförband	Bilaga 3 och 5	
SRB 7, sid 21	Övningsverksamhet och beredskapskontroller	H-dok och Bilaga	Resultatredovisning Uppbyggnad av insatsorg. och beredskap – öppen redovisning
SRB 7, sid 21	Krigsplacering	Bilaga 5 och 7	
SRB 7, sid 22	Förbandsreserven	Bilaga 7	
SRB 7, sid 22	Materieförsörjning – mtrl i bruk	Bilaga 2	
SRB 7, sid 24	Materielinvesteringar	Bilaga 2	Underbilaga 2.1
SRB Olika beslut	SSR-verksamhet	H-dok	Övrig redovisning med återsrapporteringskrav
SRB 8 Fö2011/613/ MFU	Omdaning försvarslogistik	H-dok	Redovisas under samma avsnitt som RB p 1.8 Myndighetsgemensam redovisning sker i annan skrivelse
SFS (2007:1266)	Vind- och vågkraft	H-dok	Övrig resultatredovisning

Överbefälhavarens intygande av myndighetens årsredovisning

Jag intygar att årsredovisningen ger en rättvisande bild av verksamhetens resultat samt av kostnader, intäkter och myndighetens ekonomiska ställning.

Jag bedömer att den interna styrningen och kontrollen vid myndigheten är betryggande¹.

Micael Bydén

---

¹ Grundar sig på redovisningen i avsnittet Intern styrning och kontroll.

FÖRSVARSMAKTEN